

קובץ גליונות

פרשת אחרי-קדושים

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

- דברי שי"ח
- נשיה בחוקיך
- דרכי החיזוק
- פניני השוקי חמד
- שיעור חומש
- תורת ראשי הישיבות
- מים חיים
- שאל אביך ויגדך
- דובב שפתים
- דברי אמת
- נפשו גחלים תלהט
- פנינים משולחן רבינו
- שלמים מציון
- יהי ראובן
- זכור זאת ליעקב

הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא זצ"ל
ראש ישיבת 'באר יעקב'
נלב"ע א' אייר תשס"ו, תנצב"ה

זכות הלימוד בקובץ
לעילוי נשמת האשה הצדקנית
מרת מרים לשינסקי ע"ה
בת הגאון רבי יצחק רוזנטל ז"ל
ראש ומקים "מדרש בני ציון"
הכולל הראשון ללימוד מצוות התלויות בארץ
נלב"ע כ"ט ניסן תשע"ח
תנצב"ה

ניתן לשלם גם במכשירי
'קהילות' ו'נדרים פלוס'
ע"ש קובץ גליונות

הודעה

העלון 'כאיל תערוג' לא יצא בשבועות הקרובים עד להודעה חדשה

להקדשות ע"ג הקובץ
או חמנונינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם
ובכל עניני הקובץ ניתן לפנות
למס': 053-3145900
פקס: 077-2092005
או במייל: k.gilvonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל
ניתן לשלוח בקשה
למערכת 'קובץ גליונות'
kovetz+subscribe@googlegroups.com

ניתן לשלם ולתרום במכשירי
"קהילות" ו"נדרים פלוס"
בבתי הכנסת,
יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות'
ובחיפוש קובץ גליונות,
או בטלפון:
נדרים פלוס

486 03-7630585 שלוחה-

קהילות

4311 073-2757000 שלוחה-

או בהעברה לבנק מרכנתיל-17

סניף: 745

מס' חשבון: 45458

יו"ל בסיוע:

יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

לכל חקוראים וחלומדים החשובים שליט"א
הקדישו ע"ג הקובץ את יקיריכם באחת משבתות השנה
ותזכו להיות שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה

פנחס	כ"ד תמוז
מטות מסעי	ב' אב
דברים	ט' אב
שופטים	ז' אלול
כי תצא	י"ד אלול
כי תבא	כ"א אב

י"ב סיון	נשא
י"ט סיון	בהעלותך
כ"ו סיון	שלח
ג' תמוז	קרח
י' תמוז	חוקת
י"ז תמוז	בלק

אמור	י"ג אייר
בהר	כ' אייר
בחוקותי	כ"ז אייר
במדבר - שבועות	ה' סיון

גיליון מס' 274 פרשת אחרי קדושים
תשע"ח שנה שישי

גליון זה יו"ל
לזכות ולהצלחת התורם הנכבד
שיראה ברכה והצלחה
בכל העניינים

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

על הפרשה

"לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשול" (יט, יד)

אמר רבינו שליט"א: לכאורה, בשלמא בקללה כתוב שלא לקלל "חרש", דסד"א כיון שאינו שומע מותר לקללו וקמ"ל שאסור, אבל באיסור נתינת מכשול מדוע נזכר "עור", הרי אדרבא, כל שכן שבעור אסור? ונראה, דהנה בספרי על מסכת כותים (פ"א ה"ג) הבאתי מספר "יד מלאכי" (ס' ס"ז) שכתב כי נסתפקו בני הישיבה בנתן מכשול לפני עיור ולא נכשל, אם עבר איסור או לא. ונראה שאף אם בפיקח לא עבר איסור בכה"ג מ"מ בעיור שפיר עבר, כי בעיור עצם נתינת המכשול היא האיסור, ואף שאין דרכן של בנ"א להתבונן בדרכים מ"מ עיור אינו. ובה מיושב מה שהקשו על מה שאמרו במסכת קדושין (ל"ב א') ודילמא רתח וקעבר אלפני עיור וגו', ואם גם בלא נכשל אסור למה אמרו "דלמא רתח", ולהנ"ל אתי שפיר כי שם כפיקח דמי. לכן אמרה תורה ולפני "עיור", כי בעיור עצם הנתינה היא מכשול, שלא כמו אצל פיקח.

"לא תשנא את אחיך בלבבך" (יט, יז)

שמענו בשם גדול אחד זצ"ל, כי מי שאינו "מסמפט" את חבריו, עובר על לאו דאורייתא של "לא תשנא את אחיך בלבבך". ואמר לי רבינו שליט"א שבספרו "ארחות יושר" (פרק כ"א) כתב על המשנה במסכת אבות (פ"א מט"ו) "הוי מקבל כל האדם בסבר פנים יפות", מהו "כל" - לרבות אפילו אדם שאין אתה יכול לסובלו, אבל לאו דאורייתא אין על זה, אם אינו שונאו. שאלה: מהו לקבל פני "גוי" בסבר פנים יפות, כי רבינו שליט"א מביא מהרמב"ם בפיחמ"ש כל אדם קטן וכו' ועבד, כל מין ממין האדם, אם גוי נמי? ושם מגמרא ברכות (י"ז א') אפילו עם נכרי בשוק, והנה בתוס' (ב"ק ל"ח א' ד"ה אלא) כתבו ד"האדם" אפילו גוי, והתנא דקדק הוי מקבל כל "האדם" בסבר פני", ולמה לא אמר אדם. תשובה: על הרמב"ם בפירוש המשניות קשה לסמוך, כיון שהוא רק העתקה, ואפשר היה כתוב "ישראל". ואפשר שגם גוי כגמרא ברכות הנ"ל. והדיוק של "האדם" זה דוקא בפסוקים ולא במשנה.

"הוכח תוכיח את עמיתך" (יט, יז)

כתב הרמב"ם (הל דעות פ"ו ה"ח): "המוכיח את חבריו תחילה לא ידבר לו קשות וכו', בד"א בדברים שבין אדם לחבריו, אבל בדברי שמים אם לא חזר בו בסתר מכלימין אותו ברבים" וכו'. שאלה: אם מקורו של הרמב"ם מדברי הנביאים (כמו שסיים שם "כמו שעשו כל הנביאים בישראל"), הרי מצאנו שהנביאים הוכיחו לישראל גם בדברים שבין אדם לחבריו?

תשובה: הוכיחו באופן כללי ולא ליחידים, על יחידים מצאנו רק בדברים שבין אדם למקום. שאלה: הרי בכל בין אדם לחבריו יש גם בין אדם למקום, ולמה לא יוכיח לחבריו בין אדם לבין אדם למקום? תשובה: א"כ זה קשה גם על מה שאמרו בגמרא (ב"מ ל"א) והתעלמת - פעמים שאתה מתעלם, שכבוד הבריות דוחה בין אדם לחבריו, אבל בין אדם למקום לא נדחה ולכן המוצא כלאים בבגדו פושטו אפילו בשוק (ברכות י"ט ב'), וגם כאן תשאל שהבין אדם למקום שבבין אדל"ח לא ידחה? ועל כרחך שכל הבין אדם למקום שבבין אדל"ח הוא רק על כמה שיש בין אדל"ח, וכיון שכבוד הבריות דוחה בין אדם לחבריו ממילא אין בין אדם למקום, וגם כאן עד כמה שבבין אדם לחבריו אי אפשר להוכיחו אין על זה גם את הבין אדם למקום. (דרך שיחה)

עלי שי"ח

"עשרות אלפי בריתות"

בתקופה האחרונה רבנו שליט"א כמעט שאינו יוצא מביתו, ואף את התפילות הוא מתפלל בתוך ביתו פנימה. ובכל זאת יש דבר אחד עליו הוא לא מוותר, וגם במאמץ עילאי הוא ממשיך לנהוג בזה: סנדקאות בברית מילה.

את הפעם הראשונה בה שימש רבינו כסנדק, לפי הידוע לנו הוא לפני כחמישים וחמש שנה, בברית לבנו של הרב דוב בורר מרחוב רשב"ם, שנולד לו בן וכיבד את רבינו שליט"א שהיה אז אברך כבן שלושים וכמה שנים, לשבת סנדק בברית המילה.

מאז, רבינו שימש כסנדק בעשרות אלפי בריתות, וכמעט שאין יום בו אינו משמש לשלוש או ארבע בריתות. עד לשנת תשס"ב שהיה כוחו עמו היה מגיע לכל מקום בארץ בו הוזמן לברית מילה, מהצפון ועד הדרום. היו ימים שהיה יוצא מוקדם בבוקר לברית בחיפה שבצפון, ממשיך משם לנתיבות שבדרום וגומר בירושלים, וכל זה מבלי לבטל רגע אחד בנסיעה.

כבר לילה קודם הוא היה ער שעות נוספות ולומד כרגיל, ולנסיעה הוא היה לוקח עמו ערימה של ספרים ללימוד, והיה לומד, ובחלק מהנסיעה היה משלים את שינת הלילה.

לא פעם, היה עושה את הסיום מסכת באמצע הנסיעה, כשהוא מבקש מהנהג המסור הר"י אפשטיין מעט מים לשתות בשביל ה"סיום"...

משנת תשס"ב והלאה רבינו הפסיק לצאת מהעיר לשמש כסנדק, אבל היה נוסע בכל רחבי העיר, במסירות נוראה.

בשנים אחרונות, הבריתות נערכות רק בבית מדרשו 'לדרמון' ברחוב רשב"ם, כשמכל הארץ באים לזכות לערוך את הברית במחיצתו. (בחול המועד פסח האחרון, נערכו במחיצתו למעלה מעשרים בריתות, כשהוא שימש סנדק בכולם). לא לחינם רגילים מתפללי בית הכנסת לומר כי 'אלהינו הנביא' הוא 'אורח' קבוע בבית הכנסת...

שאלו את רבינו מה הסיבה שהוא מתאמץ כ"כ על ענין זה, וענה שכך ראה אצל רבו מרן החזון איש זצ"ל שהיה טורח על זה ונוסע גם מחוץ לעיר. ובנוסף יש מעלה עצומה לשמש כסנדק כי זה מכפר על עבירות (וראה בספר מנחת תודה עוד בענין זה).

בסרכת סבת 1886

י' חק 1868

על הדף

חיזוק ללימוד סדר קדשים

הנה דיני קדשים אין בידנו לקיים בעוה"ר מיום שחרב ביהמ"ק אמנם אמרו במנחות ק"י א' לעולם זאת על ישראל ר' יוחנן אמר העוסקים בדיני עבודה מעלה עליהן הכתוב כאילו נבנה מקדש בימיהן א"ר יצחק מאי דכתיב זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם כל העוסק בתורת חטאת כאילו מקריב חטאת וכל העוסק בתורת אשם כאילו מקריב אשם ובתנחומא צו סי' י"ד א"ל הקב"ה ליחזקאל ובשביל שבני נתונין בגולה יהא בנין ביתי בטל א"ל הקב"ה גדול קרייתו בתורה כבנינה לך אמור להם ויתעסקו לקרות צורת הבית בתורה ובשכר קרייתו שיתעסקו לקרות בה אני מעלה עליהן כאילו הן עוסקין בבנין הבית כו' ומי שעוסק בתורת עולה כאילו מעלה עולה ומקריבה לפני הקב"ה, וכבר האריך הח"ח זצ"ל במאמר תורה אור שהדפיס בריש ס' אסיפת זקנים ע"ש ומביא שם בשם באר שבע שקדמונים אחזו שער שהלימוד והעסק במצות הבלתי נוהגת בזה"ז יותר הכרחי ויותר נבחר מהלימוד בהמצות הנוהגות כי אחר שלשלמותינו צריכין אנו לעיון ולמעשה בכל חלקי תורתנו הקדושה ובה החלק הבלתי נוהג א"א בו המעשה והעיון והעסק בו יספיק לנו לעיון ומעשה יחד עכ"ל, ורש"י בב"מ ק"ד ב' דלכך למדו גם סדר קדשים אע"פ שאין נוהג בזה"ז משום דאמר' ת"ח העוסקים בהלכות עבודה בכ"מ מעלה עליהן הכתוב כאילו מקריבין אותן בביהמ"ק ולכך סידרו עליהן גמרא (והרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ כתב שגם ירושלמי נמצא על קדשים וכנראה נאבד ממנו אח"כ) ועניני קדשים הם עמוקים וחריפים וכמ"ש בשבת ל"א ב' חכמת זה סדר קדשים ובב"מ ק"ט ב' כי מטית לשחיטת קדשים תא ואקשי לי פרש"י למס' זבחים שהיא עמוקה.

(מתוך הקדמות הספר דרך חכמה)

עניני זהירות בממון

"לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו" לא תגנובו - אזהרה לגנוב ממון (רש"י)

אמר לי רבנו. אבא לא רצה בשום אופן לקחת פדיון כמו שנהגו אחרים לקחת, וסבר שזה גזילה ממש, כי הם נותנים כי חושבים שברכותי יש בהם משהו, ואני יודע את האמת. כך אמר.

הוסיף רבנו: אני, גם לא לוקח בשום אופן, רק לצדקה, ומה שאני לוקח לצדקה הוא מהטעם [אחר] שכיון שהם אמרו לצדקה, אני חושש שמא בסוף לא יתנוהו לצדקה, לכן אני נוטל [מחומרת נדדים וחומר נדדי צדקה].

פלוגית ערכה קניות בצרכניה ונגנב מהעגלה שלה מצרכים, יש מעגל סגור של צילומים ורואים בדיוק את האשה שגנבה, האם מותר למוסרה למשטרה, זה יגרום לה ביוש גדול? מותר, הרי אם לא, היא תגנוב שוב ושוב את כולם, ואם כעת היא לא תמסור, בסופו של דבר מישוהו אחר ימסור אותה בגניבה הבאה.

שאלתי בשם בעלה של הנגנבת. אם טעם הא' לא מספיק מה ההיתר שבטעם הב' - אם השני יעשה שלא כדין וכי זה מתיר לי, ועוד הוא שואל, כי זה גם יכול לערער את שלום הבית, אם אכן בעלה לא יודע עדיין מגניבותיה. יש פעמים שזה מחלה ויש שהיא גנבת, ואם זה אכן מחלה בעלה יסבול את זה, אבל אם היא סתם גנבה זה נורא. הוא לא יגרשה כל כך מהר, וגם הוא צריך לדעת מכך ויזהירה. אבל לענין למעשה, שכעת, גידו רק לה אישית כי יודעים ויודע להם מה שעשתה, ויזהירו אותה שאם תמשיך במעשיה יפרסמו.

שלחו מצרפת לשאול לגבי ישיבה ובה כשלושים בחורים, ויש שם מקרי גניבה רבים מאד, ותחילה חשדו בגוי והתברר מדברים הניכרים שלא הוא הגנב, אלא משהו פנימי, ומה יעשו כל אחד חושד בחברו והמצב הזה חורבן לישיבה. והם אומרים שיש איזו סגולה עם תנ"ך עם הפסוק ונקרב בעה"ב וגו', האם לעשות כן? בישיבה אצלנו בצעירותי היו גם הרבה גניבות והם היו בשבת, ובחורים התחבאו תחת המטה ותפסו את הגנב שהיה שכן בבנין סמוך, והזהירוהו שאם יחזור בו טוב, ואם לא יפרסמוהו. אכן כאן מכמה סיבות אי אפשר לעשות כן.

לגבי הסגולה הנ"ל איני יודע, וכל זמן שלא ידוע אי אפשר לעשותה. הוי עובדא שאמרו לחז"ל שיש תשו' בח"ס לגבי חולה נכפה כי יש סגולה לתת יד למת ויאמר לו שמוסר לו חוליו, ונשאל האם מותר לכהן לעשות כן ואמר החז"ל שלישאל נמי אסור לעשות כן שזה מדרכי האמורי. סגולה שלא יודעים יש חשש שמא מדרכי האמורי ולכן, יפרסמו בישיבה שעושים חרם על הגנב, כמו שאמרו ש"ס מ"ק יז. ומסתמא יפחד הגנב. ואם לא יפחד, וזה בסוף יזיק לו? איהו דאפסיד אנפשיה.

כיצד לעשות את החרם האם על מי שגנב או מי שיגנוב עוד, שאם יעשו על מי שגנב זה יזיקו? החרם צריך שיעשה על מי שגנב [כמבואר בגמ' שיחזיר, שהרי חייב להחזיר, ולא על מי שיגנוב].

ו' עש"ק בהעלותך ט"ו סיון תשנ"ז. בעל תשובה היתה לו חנות מכולת וכל ימיו היה מוסיף בכרטיסת של הקונים סכומי כסף שלא חייבים לו, האם משום 'תקנת השבים' לא יעשה כלום? כיון שלא יודע ממי, לכן לא יכול להחזיר, אבל צרכי רבים יעשה. ותקנת השבים זה רק לענין בית דין [שבית דין לא גובים].

ד' ויק"פ כ"ב אדר תשנ"ו. ב' בחורים עצרו מונית מאוחר בלילה שנסע בדרכו לפ"ת (גם בלעדיהם) וביקשו לנסוע לפ"ת ושאלם כמה כסף יש להם ואמרו לו 10 שקל, והיה להם יותר והסכים ב 10- שקל, ויש בזה חשש גזלה ממש, מה יעשו? יעשו צורכי רבים יתנו לבית חולים מעייני הישועה של רוטשילד.

כמה יתנו כי מסתמא היה מסכים לא לקחת מהם מחיר מלא? כיון שעשו עולה, יתנו מחיר מלא.

ילד שגנב מחנויות ומחברים. הילד מתחרט ויש לו כסף להחזיר האם עדיף שהוא עצמו יחזיר או שאביו בשליחותו, או שניהם, כי לחברים אם הוא זה שיחזיר יקראוהו לו גנב, מה יעשה?

מעיקר הדין הוא פטור לגמרי, רק כשיגדל יחזיר לצאת ידי שמים, ולכן, הוא עצמו לא יחזיר כלל, אלא שאביו יחזיר.

מה יעשה כדי לחנכו לזה, והילד כבר בכה מאד והתחרט? כיון שבכה והתחרט לא יעשה זאת עוד, ואין צורך לעשות משהו נוסף.

ש: הילד עצמו הציע שילמד משהו לחזק עצמו בזה? שילמד בבא קמא, וכששמע רבנו שהוא קטן בן 11 הציע שאביו ילמד אותו כל יום מוסר, בספר אורחות צדיקים.

סיפר רבנו בבית החזון איש היה מונח שעון זהב שנתן לו ר' יעקב שכטר, והנה השעון נגנב ולהחזיר לא היה צער מכך, לא שהוא היה צריך את השעון [הוא היה זקוק לו כמעט כמו השלג דאשתקד, התבטא רבנו] רק שהיה לו צער שניצלו לרעה את מה שביתו פתוח לאנשים. והוא ציווה לחפש בתיקים של האנשים שהיו שם, והיו כמה תיקים של נשים שהמתינו שם והשעון לא נמצא, ובסוף התברר שהסתובב שם יהודי מירושלים שלא היה כל כך שפוי, שהוא זה שגנבו, וכמדומה שבשעה שהחזיר הצטער הוא הוציא איזו שהיא מילה מפיו [אדות סופו של מי שגנב את השעון], ואכן, ההוא בסופו של דבר מת במיתה משונה, מצאו אותו באחד הבורות בירושלים שנפל שם ומת.

(כל מושאלותיך)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

נשיה בחוקיר

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ** שליט"א

גליון מס' 197 • אחרי מות קדושים תשע"ח

קדושים תהיו (יט, ב)

קווי הנייעס = פריקת עול תורה

משלחת רבנים ואשי חינוך שעלו למעונו של מרן הגאון רבי נסים קרליץ שליט"א, שמעו מפיו דברים נוקבים אודות חובת ההתרחקות וההתנזרות מהשימוש ב"קווי הנייעס".

בדבריו אמר מרן שליט"א: בכל דור ודור מחפש היצר הרע מקום להביא לביטול תורה בשמיעת דברים שאין בהם תועלת, וביותר בשמיעת דברים שיש בהם זלזול שמביא לפריקת עול תורה. בוודאי שיש להימנע מלשמוע הקווים הללו, ויש להזהיר גדולים על הקטנים בדבר הסכנה שבזה. (סברי מרנ)

איש אמו ואביו תראו (יט, ג)

מורא אב ואם

במס' קידושין (ל"ז:) ת"ר איזהו מורא ואיזהו כיבוד. מורא - לא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריעו, כיבוד - מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכניס ומוציא.

עוד בגמ' (ל: ל"א.) תניא רבי אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שבן מכבד אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים. [מפתה אותו כדמתרגמין וכי יפתה ארי ישדל, רש"י] לפיכך הקדים הקב"ה כיבוד אב לכיבוד אם וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו מפני תורה. לפיכך הקדים הקב"ה מורא האם למורא האב.

מבואר ממש"כ שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו מפני שמלמדו תורה, שיסוד ושורש ציווי התורה להתירא מן האב, אינו מפני שהבן מפחד וחושש מאביו מפני שבידו להכותו או להענישו, דאין זה מורא מן האב אלא מן המכות והעונש, אלא צריך להתירא מפני שהבן מחשיב את אביו במעלה והוא מפני שמלמדו תורה דאז ירא ממנו.

וגדר מצות מורא כתב הרמב"ם (ספר המצוות עשין ר"א) וז"ל, היא שצונו לירא מאב ואם, והוא שיתנהג עמהם כמנהג מי שהוא ירא ממנו שיענישוהו כמו המלך וילך עמהם כדרך שילך עם מי שיפחד ממנו וירא מהגיע לו ממנו מה שימאס, והוא אמרו יתעלה איש אמו ואביו תיראו, ולשון ספרא אי זה הוא מורא לא יושב במקומו וכו' עכ"ל.

פירוש: שהנהגה שבן צריך לנהוג ולהתייחס לאביו ואמו הוא כמו שנוהג מלך שיירא ממנו מפני שיכול להענישו, ולא שצריך לפחד באמת שמא יענישוהו, אלא שצריך להתייחס אליו בכבוד כזה כמו שיכול להעניש אותו, והיינו שיירא ממנו לעשות או לדבר דבר שאינו לרצונו.

וכמובן לבוא בטענות אל אביו ואמו זהו היפוך ממורא [כגון שאומר לאמו בצורת טענה שתסר מלח במאכל, הלחם אינו טרי, למה כך, ולמה כך] או לומר או לרמוז להם שאתם מהדור הישן ואינכם מבינים אותנו או ללחוץ על אביו ואמו עד שהם נכנעים מפניו שלא לרצונם, או שמתערב בענינים של הוריו שלא לרוחם, או להסתכל בסתריו ובמכתביו של אביו או להסתכל בטלפון שלהם מי התקשר אליהם, וכל כיוצא בזה אם אינו לרוחם ולרצונם של הוריו, כל זה יש בזה חסרון מורא, וכבר אמרו בגמ' נאמר איש אמו ואביו תיראו ונאמר את ה' אלקיך תירא ואותו תעבוד, השוה הכתוב מוראת אב ואם למוראת המקום.

הורים המעניינים באיזה דבר אצל בנם ואם יענה להם תשובות אמיתיות הרי זה יצערם, יש למצוא התחמקות מלענות תשובות אלו. אך כשאי אפשר, והברירה או לשתוק או לצערם ע"י התשובות, וגם השתיקה מצערת, יש לשתוק.

במס' קידושין (ל:) ת"ר, איש – אין לי אלא איש, אשה מנין, כשהוא אומר תיראו הרי כאן שנים, א"כ מה ת"ל איש, איש סיפק בידו לעשות [סיפק, יכול שאין מוחה בידו, רש"י], אשה אין סיפק בידה לעשות מפני שרשות אחרים עליה [בעלה, רש"י], אמר רב אידי בר אבין אמר רב, נתדרשה שניהם שוים [נתגרשה מבעלה הרי היא כאחיה מצות כיבוד, רש"י].

ודע דמש"כ שאשה נשואה פטורה מכיבוד אב ואם, אין זה פטור לגמרי מעצם המצוה, דעצם המצוה היא חייבת כמו בהיותה לא נשואה, אלא כיון שהיא נשואה אין יכולת בידה לקיים המצוה כיון שמשועבדת לבעלה, וכן הוא בהדיא בר"ן שכתב וז"ל, נתגרשה מבעלה הרי היא כאחיה במצות כבוד וקמ"ל דמשום דנשאת לא פקע חיובא מינה, עכ"ל.

מבואר דאף בהיותה נשואה אינה פטורה לגמרי אלא דבעצם היא חייבת רק דאינה יכולה לקיים המצוה מחמת השיעבוד. ומה"ט כתב הש"ך (ס"ק י"ט) ונראה דאם אין בעלה מקפיד, חייבת בכל דבר שאפשר כמו האיש, עכ"ל. והיינו כיון דאין זה פטור מעצם המצוה אלא רק דמחמת השיעבוד אינה יכולה לקיים המצוה, א"כ כשאין בעלה מקפיד, ואין הכיבוד סתירה לשיעבוד לבעלה על כן חוזר החיוב למצות כיבוד אב. וכאמור מהש"ך דאם אין בעלה מקפיד חייבת בכל דבר שאפשר כמו האיש. ולכן אם בעלה אינו נמצא בביתו ואין לאשתו מה לעשות בשעה זו עבור בעלה, הדר חיובא בכיבוד אביה ואמה אף אם בעלה מקפיד שלא תכבד הוריה באותה הזמן מחמת איזה סיכסוך שיש לו עמהם, וכיוצ"ב, אין בעלה יכול למנוע אותה מלכבדם כל שאין בזה סתירה לשיעבוד שאשתו משועבדת לו.

ובתוס' (ד"ה שיש רשות אחרים עליה) הקשו, ואע"ג דמעשה ידיה לבעלה מדרבנן בעלמא, מ"מ אינה מצויה אצל אביה אלא אצל בעלה, עכ"ל. פירוש: "מעשה ידיה" הוא מה שהאשה הרויחה ממעשה ידיה, מדאורייתא שייך לעצמה ורבנן תיקנו ששייך לבעלה מ"מ מדאורייתא יכול בעלה לעכב בעדה מלעשות מעשה ידיה כיון שהיא משועבדת לו, והשיעבוד של אשה נשואה באופן כללי הוא שתהיה מוכנה לעשות צרכי בעלה. הן אמנם יש מחיובי השיעבוד דברים שהיא חייבת לבעלה מדאורייתא וישנם דברים שחכמים תיקנו, מ"מ כל שיעבוד עושה שאין היא יכולה להמצא ברשות אביה, וממילא אין היא יכולה לקיים מצות כיבוד אב ואם, כיון שרשות אחרים עליה אינו פטור מן המצוה אלא הוא שיעבוד לבעלה, לכן אין נפקא מיניה אם השיעבוד הוא מדאורייתא או מדרבנן. ולא זו בלבד, אלא כל אדם שמשועבד לחבירו כגון אדם שנמכר לעבד עברי או משכיר את עצמו וצריך להיות אצלו כך וכך שעות ביום, הרי שבאותם השעות אינו יכול לקיים מצות כיבוד אב ואם, וה"ה למי שמשועבד למלאכת בעל הבית. ולא תקשי היאך מותר לאשה להנשא לאיש שע"י נישואיה רשות אחרים עליה הרי מפקיעה עצמה ממצות כיבוד אב ואם, ד"ל דבאמת אין היא נפטרת מן המצוה ואינה מפקיעה את עצמה מן המצוה, אלא שעושה מצב שאינה יכולה לקיים את המצוה.

ובת שאביה ציוה אותה שלא להנשא מחמת שרוצה שתשרתה וכיוצ"ב, אין היא צריכה לשמוע לו, אף אם נימא דאינה מחויבת מן הדין להנשא, דנתבאר לעיל דכל שהאב מצווה לבנו דבר שהוא לוקח מן בנו איזה דבר, אין להאב זכות לבקש זאת מבנו ועל האב מוטל לבטל דעתו מחמת דעת בנו, ולכן אם הבן רוצה ללמוד במקום מסויים והאב חושש שיעלילו עליו אין לבן לשמוע לאביו כיון שאביו לוקח לו את הצלחתו בתורה, וה"ה אם הבן רוצה להנשא עם אשה פלונית והאב אינו מסכים אינו צריך לשמוע, דכל שהאב לוקח מבנו את התורה שיכול ללמוד או את האשה שרוצה לישא, אין להאב זכות בזה, וה"ה כל אשה רוצה בטבעה להנשא ולהעמיד דורות ואין זכות לאביה לקחת לה את זה ואינה צריכה לשמוע לו.

ובעצם הדין שאשה נשואה כיון שמשועבדת לבעלה אינה חייבת בכיבוד הוריה, הקשה החיי אדם וז"ל, וצ"ע להפוסקים דכיבוד חמיו הוא דאורייתא למה פטורה, שהרי גם הוא חייב, כדלעיל דהאב קודם לאם מפני שגם היא חייבת בכבוד בעלה עכ"ל. והניח בקושיא. וי"ל דודאי שאני גדר כיבוד חמיו מגדר כיבוד אב ואם, דכיבוד אב ואם הוא כמ"ש בגמ' מאכילו משקהו וכו' וכמ"ש הרמ"א (סעי' ד) וישמשנו בשאר דברים שהשמש משמש רבו, ואילו כבוד חמיו הוא חיוב לכבדו כמו חיוב לכבד זקנים כמו לקום מפניו, אבל אינו חייב לטפל בו כמו להאכילו. וכך מבואר בש"ך ובפתחי תשובה. מעתה צריכה אשה נשואה לכבד את אביה ואמה כמו שאר זקנים חשובים, אף אם בעלה מקפיד על זה. ולכן אשה נשואה צריכה לקום בפני אביה ובפני חמיה. אשה נשואה שבעלה ואביה מסובין על שולחן אחד, והיא מגישה מאכלים לפניהם, ואין בעלה מקפיד שתכבד את אביה, מסתבר שיש לה להקדים וליתן מנה בראש לאביה ואח"כ תיתן לבעלה, כיון דאף בעלה חייב בכבוד אביה. (חוט שני)

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א •

דברים שנאמרו במעמד נעילת ישיבת וכולל בין הזמנים "בני הישיבות" בהיכל ישיבת בית שמואל ירושלים, יום שלישי כ"ה ניסן

ללמוד שב שמעתתא, ובאמת הרגיש שזה משפיע עליו, שהלב משתנה, והתפילה היא אחרת, ומרגיש יותר קרבת אלוקים.

והענין בזה, כי ספר שב שמעתתא הוא ספר עמוק ומרתק מאד, והאדם ההוא היה בעל כשרון כנראה, וכשלמד בזה היה מרותק עם כל ריכוז המחשבה בתורה, וכן כל אחד לפי כוחו יכול להיות מרותק לתורה, בלימוד שמעניין ומושך אותו, והריתוק הזה שהראש שקוע בתורה, כמה שיותר שקוע – כמה שיותר זמן וכמה שיותר באיכות, זה משפיע קדושת התורה לאדם, ומקבל בזה גם אהבת השם.

התרופה ליצר הרע – תורה ויראה

לכן כשאנו עוסקים בתורה, עלינו לדעת ולהבין את הערך של עסק התורה שמקדש את האדם, שכל רגע שהוא עוסק בתורה הוא קדוש, וכשהוא מתקדש הוא בעל מדרגה שאין לשער, וכמה שיותר דבקות בתורה הרי הוא מוסיף עוד ועוד קדושה, וכך הוא תמיד עולה ועולה במדרגות הקדושה. התורה נותנת את כל המעלות, ומשפיעה על כל שלמות האדם, מידות טובות, ויראת שמים, כמובן צריכים גם לעסוק בתיקון המידות ובהוספת יראה, אבל התורה נותנת את הכוח לזה, להתקדש!

ובמשנה ברורה סימן א' מביא מקדמונים כי "תבלין היצר הרע הוא תוכחת מאמרי חז"ל", לא מספיק לימוד התורה לבד, אלא צריכים גם את תורת היראה, לעסוק בספרי המוסר שמביאים מאמרי חז"ל ודרכים כיצד להוסיף יראת שמים, וזהו התבלין המשפיע נגד היצר הרע.

אדם שיש לו קביעות יום יומית בספרי מוסר זה משפיע עליו יראת שמים, ומשפיע גם על ההתמדה בתורה, וזה תבלין לכל הנהגת האדם, לקיום כל תרי"ג מצוות, ולהתגבר על היצרי הרע שמתחדשים כל הזמן, וכמאמר הגמרא (קידושין ל, ב) יצרו של אדם מתגבר ומתחדש בכל יום ויום, והתרופה היא יראת שמים עם עסק התורה ביחד.

תפילה נותנת הצלחה בתורה שאין לשער

ויש עוד דבר, הענין של תפילה, באמת רואים במציאות שיש כאלה שלומדים ומצליחים בתורה גם בלי בקשת רחמים, יכול להיות איזה הצלחה בלי בקשת רחמים, כיון שהוא לומד יש סייעתא דשמיא בלי בקשה גם כן, ופעמים שגם יכול לחדש חידושי תורה, כל אחד לפי מדרגתו, אבל אף על פי כן ביחד עם תפילה ההצלחה היא אחרת לגמרי.

וזהו מה שאמרו חז"ל (נדה ע, ב) ששאלו לרבי יהושע בן חנניה מה יעשה אדם ויחכם, כיצד זוכים לדרגה של חכמת התורה, והשיב: ירבה בישיבה וכו' ויבקש רחמים ממי שהחכמה שלו. ומבואר בהמשך הגמרא וברש"י שם שיעקר החידוש בדבריו הוא שצריכים גם להרבות בישיבה, משום שזהו דבר פשוט שבלי תפילה לא שייך לזכות לדרגה של חכמת התורה, ובדאי צריכים תפילה, רק שהיה מקום לחשוב כי לאחר התפילה ובקשת הרחמים כבר אין צורך להרבות בישיבה, ודי בבקשת הרחמים לבד, ועל זה חידש רבי יהושע שאין הדבר כן, אלא צריכים גם להרבות בישיבה.

וענין "ישיבה" הוא ללמוד תורה בציבור, בחבורה, במקום שיש "רבותי" ו"חבריו" ו"תלמידיו", עם שימוש חכמים ודיבוק חברים ופלפול התלמידים לכל אחד כפי מדרגתו, זה נקרא ישיבה, ועל זה אמרו ירבה בישיבה, שלא שייך לזכות לחכמת התורה בלי הריבוי בישיבה, אך כאמור יחד עם זה צריכים גם תפילה ובקשת רחמים, וזה דבר פשוט שבלי תפילה לא שייך לזכות למדרגה של תורה, וגם אם אחד מצליח בלי תפילה, זו לא ההצלחה של תורה אמיתית, ואם היה עם תפילה הייתה ההצלחה אחרת לגמרי, ואין לשער את ההבדל בין עם תפילה ובלי תפילה.

השפעת קדושת התורה תבלין ליצר הרע

יש דברים הצריכים חיזוק, כמו שאמרו בגמרא (ברכות לב, ב) ארבעה צריכין חיזוק וכו', והדבר הראשון הוא תורה, ופירש רש"י שם: "שיתחזק אדם בהם תמיד ובכל כוחו", היינו שחיזוק זה "תמיד ובכל כוחו", ואם אין זה תמיד, או שאין זה בכל כוחו, זה לא חיזוק.

ובכל כוחו היינו לעשות את המקסימום שבכוחותיו, יותר מהכוחות אי אפשר, אבל לפי הכוחות, המקסימום האפשרי, זה מה שאדם חייב, ואם עשה את המקסימום שבכוחותיו, עשה מה שהוא חייב.

אבל זה לא פשוט לעשות חובתו בעולמו בשלמות, כי יש יצר הרע שמפריע לזה, והעצה היא תורה תבלין, שהתורה מקדשת את האדם.

וזה חשוב מאד לדעת את החשיבות של עסק התורה, שכל רגע שאדם עוסק בתורה הוא מתקדש, וקדושת התורה גדולה מכל המצוות, כל מצוה מקדשת, כמו שאומרים בנוסח התפילה "וקידשתנו במצוותיך", אך תלמוד תורה כנגד כולם, והתורה מקדשת יותר מכל המצוות.

וכן מצינו שאמרו חז"ל (סוטה כא, א) עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה, היינו שאם אדם עשה מצוה ואחר כך עבר עבירה, העבירה מבטלת את קדושת המצוה, אבל אם למד תורה ועבר עבירה, קדושת התורה נשארת, וכפי שמצינו באלישע בן אבויה שהתורה שלמד הצילה אותו שלבסוף נכנס לגן עדן [למרות העבירות שעבר וכדאיתא בחגיגה דף ט"ו, עיין שם בכל הענין], וזהו כוח קדושת התורה.

דבקות בתורה מתוך התעניינות ומתיקות

וחיוב תלמוד תורה הוא ללמוד מתוך סקרנות והתעניינות, ומתוך מתיקות – שעל זה מבקשים בברכות התורה "והערב נא" שיהיה לנו ערבות ומתיקות בתורה, ומזכירים תחילה "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו לעסוק בדברי תורה", ועל זה ממשיכים: איך לעסוק? – על ידי "והערב נא", כי בלי ערבות קשה ללמוד, ולכן יש ערבות ומתיקות בתורה.

ובנוסף לזה יש גם סקרנות, שלימוד התורה מעניין ומושך, כפי שכבר הזכרנו בעבר מדברי רש"י על הפסוק (דברים ו, ו) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך, שדברי תורה צריכים להיות אצל האדם "כדיוטגמא חדשה", כמו חוק חדש של המלך שכולם מתעניינים בזה, "שיהיו עליכם חדשים כאילו שמעתם בו ביום" (רש"י שם יא, ג), וכך המציאות, שדברי תורה מעניינים מאד.

ובאמת ידוע שיש גם הרבה רחוקים שלימוד התורה מעניין אותם, ורוצים ללמוד תורה, ואחרי שהם עוסקים בתורה קדושת התורה משפיעה עליהם, ורואים את זה בחוש, שהרבה מאלו שאינם שומרי תורה ומצוות כשעוסקים בתורה הם נהפכים לאדם אחר ונעשים שומרי תורה ומצוות, בלי שדיברו איתם שום דברי הסברה ושכנוע, עצם קדושת התורה משפיעה, שהתורה תבלין, וכיון שעוסקים בתורה אין יצר הרע.

השפעת הקדושה כפי הדבקות בתורה

והשפעת קדושת התורה תלויה כפי הדבקות בתורה, ככל שאדם שקוע ומרותק יותר לתורה, כך קדושת התורה משפיעה עליו יותר.

וכבר סיפרתי העובדה באחד שרצה לדעת איך מקבלים אהבת השם, שיש על זה שער שלם בחובות הלבבות, השער העשירי, ורצה לקבל איזה הרגשה באהבת השם, ונסע לירושלים לאחד שידע שיוכל ליעץ לו בזה, והלה אמר לו שילמד ספר 'שב שמעתתא' ועל ידי זה יקבל אהבת השם, והוא קיים את העצה הזאת, ולא שאל שאלות למה זה מועיל, אלא התחיל

וזהו דבר צריכים מאד-מאד חיזוק בזה, ואם היינו מחזקים בזה כראוי כבר היינו כולנו גדולי תורה עצומים שאין לשער, ומה שאין זוכים לזה הוא מפני שחסר התפילה, או שחסר ה"ירבה בישיבה", ואם זה היה בשלמות אין לשער מה שהיו זוכים! לכן צריכים מאד להתחזק בזה.

תפילה עם אמונה שהתפילה עוזרת

תפילה היא מהדברים הצריכים חיזוק הנזכרים בברכות שם, וצריכים הרבה חיזוק בזה, וגם צריכים אמונה שהתפילה עוזרת, כגון כשמבקשים "פתח לבי בתורתך" צריכים להאמין שאם מבקשים כן באמונה שלמה יש סייעתא דשמיא, והלב נפתח בתורה, רק צריכים לבקש.

וכן "נצור לשוני מרע", זהו נוסח תפילה מהאמוראים, כדאיתא בברכות דף י"ז שמר בריה דרבינא היה מבקש כן לאחר תפילתו, אמורא! מבקש סייעתא דשמיא להינצל מלשון הרע, ובלי תפילה הוא עלול להיכשל, עד כדי כך אפילו אמוראים, שהיה בכוחם להחיות מתים, כדאיתא בגמרא (ע"ז י, ב) "זוטי דאית בכו מחיה מתים", גם הם זכו למדרגתם רק עם התפילה, ובלי תפילה היו עלולים להיכשל גם בלשון הרע.

"ושפתי מדבר מרמה" זה דבר נוסף, "ולמקללי נפשי תידום" זה ענווה, וכן שאר הדברים שמבקשים באלוקי נצור, הכל תלוי בתפילה, ובלי תפילה אי אפשר לזכות לזה, בלי תפילה יכול להיות משהו אבל זה לא השלמות, ועם תפילה אדם יכול לזכות לשלמות שאין לשער!

לכן מה שאין רואים כל כך הרבה בעלי מדרגה, אמנם ברוך השם יש בעלי מדרגה, אבל זה לא כל אחד ואחד, מפני שחסרה האמונה הזאת למעשה, תפילה עם אמונה שאני מאמין ובטוח שיש בכוח התפילה לעזור לי ולכן אני מבקש, ואני מחכה לישועה שתבוא מכוח התפילה.

על הכל צריכים סייעתא דשמיא, וכדי לזכות לסייעתא דשמיא צריכים תפילה, וגם חיזוק תמידי בלימוד המוסר הקבוע בישיבות, שאינו מידת

חסידות אלא דבר הכרחי, וזהו התבלין ליצר הרע לזכות לכל מה שאנו צריכים, לחיזוק התמידי בכל הדברים הצריכים חיזוק.

וכן להגיע למדרגה של תפילה, כמו שכתוב בשולחן ערוך (או"ח צא, א) ששייך להגיע בתפילה עד להתפשטות הגשמיות וקרוב למעלת הנבואה, וענין התפשטות הגשמיות הוא שדבוק בתפילתו עד שאינו מרגיש כלל שיש לו גוף, וכבר סיפרתי שהיו בדורנו גדולים כאלה, ומסתמא גם היום יש כאלה, שהתפילה היא בהתפשטות הגשמיות, שהרי מדרגה זו נזכרת להלכה בשולחן ערוך, ואם כן זה דבר מציאותי, אבל באמת זה קשה מאד, ואשרי הזוכה לזה, ולהגיע לזה צריכים סייעתא דשמיא.

הפסקה מלימוד התורה – ניתוק מהקדושה

אלו הם עניינים הצריכים חיזוק, והעצה היא להמשיך ולהתקדש, לדעת שכל רגע של עסק התורה מקדש את האדם, והפסקה מלימוד התורה היא ניתוק מהקדושה! אלא אם כן מפסיקים לצורך, שביטולה זהו קיומה, אז אין זה נחשב להפסקה.

בפרט בימי בין הזמנים, שחסרה בהם זכות התורה, ופחות לומדים מאשר באמצע הזמן, אשרי מי שעוסק בתורה בבין הזמנים, כל אחד לפי כוחו, בשלמות לפי כוחו, עם מנוחה כפי צרכי הבריאות כמובן, והוא מזכה בזה את עצמו ומזכה את כל כלל ישראל.

לכן מסתבר שאם יש איזה צורך של בריאות הגוף, כגון טיפול רפואי וכדומה, ויש שאלה מתי לעשות את זה, עדיף לדחות ולא לעשות בבין הזמנים, כי בין הזמנים הוא זמן סכנה, שיש בו רפיון וחסר זכות התורה, וכל אחד יראה לנצל את ימי בין הזמנים עד כמה שאפשר להתחזק בעסק התורה, ובעזרת השם נזכה כולנו להתחזק בכל הדברים הצריכים חיזוק, ונזכה לסייעתא דשמיא לכל מה שצריך.

משא החינוך בכנס ראשי הישיבות ומרביצי התורה שעל ידי "לב שומע"

בענין חינוך, איך משפיעים על התלמידים, יש בזה כלל, שאמרו חז"ל (אבות א, יב) "אוהב את הבריות ומקרבן לתורה", באהבת הבריות! אם יש אהבת הבריות למלמד, אז יש קירוב והשפעה על התלמיד שיקבל אהבת תורה, אם יש אהבת הבריות – יש השפעה לאהבת תורה, ובלי זה לא שייך להשפיע.

וכבר אמרו (שם ב, ה) "ולא הקפדן מלמד", היינו מי שהוא קפדן באופי, אפילו שהוא מתאפק עכשיו, ואין הקפידא ניכרת כלפי חוץ, אם באופיו הוא קפדן וחסר באהבה לתלמידים, כבר אינו מלמד!

וזהו הדבר הראשון, אהבת הבריות, שהמחנך ירגיש שהמחנך אוהב אותו, שהוא אוהב, וזה לא רק אצל מלמדים, אלא גם בבית אצל ההורים, שהבן ירגיש שהוא אוהב, זה הכרחי, אחרת לא שייך השפעה.

וצריך שהמחנך ירגיש את זה שהמחנך אוהב אותו, אי אפשר להסתיר, ואי אפשר לעשות "הצגות" בזה, אלא תלוי במציאות, אם המחנך באמת אוהב את התלמיד אז יש השפעה.

רק יש תנאי בזה, שלא יהיה עם המחנך כ"חבר", הוא מחנך, הוא משפיע, הוא אוהב, אבל 'אני המחנך ואתה המחנך', ואין אנו כשני חברים, אלא צריך שתהיה יראת הרוממות כלפי המחנך, לא יראת העונש, כי יראת העונש אין לה שום השפעה, ופעמים אף גורמת שיהיה יותר גרוע, רק יראת הרוממות.

ועוד דבר שחשוב לדעת, מה עיקר המטרה בהשפעה, כמובן לדעת את הגמרא שלומדים, את התוספות ואת המפרשים, לדעת ולהבין ולקבל דרגה בהבנה, אבל יש עוד דבר שהוא הכרחי מאד, לחנך לאמונה! האמונה הפשוטה שהכל בידי שמים, וכל דעביד רחמנא לטב עביד, וגם אמונה לדעת שמי שעוסק בתורה הוא קדוש, כל רגע שאדם עוסק בתורה הוא מתקדש ודבוק בקדושה, כמו שאמרו קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא, וצריך לדעת ולזכור זאת: כשאני לומד אני מתקדש, וכשאני מפסיק ללמוד אני מנותק מהקדושה.

כשאדם עוסק בתורה הוא מתקדש, ואם הוא מתקדש הרי הוא בעל מדרגה, קדושה היא מדרגה שנותנת הכל, מידות טובות, ויראת שמים, שזה גם כן דבר עיקרי, יראת שמים לדעת שיש גיהנום ויש גן עדן, עיקרי האמונה הם דברים חשובים מאד שצריכים לחזור עליהם ולחזור עליהם, ואם לא חוזרים שוכחים, כי היצר אינו שוכח, ומפתה תמיד את האדם, לכן מוכרחים תמיד להזכיר את האמונה, אין עצה אחרת.

ולכן יש קביעות של לימוד המוסר בישיבות, ואין זה מידת חסידות אלא דבר הכרחי, להוסיף יראת שמים בקביעות יום יומית, ובלי זה האמונה נשכחת. רק צריכים ללמוד בספר מוסר שמעניין, כי מוסר שמשעמם לא משפיע, אבל יש הרבה ספרי מוסר שמעניינים, כל אחד לפי האופי שלו, ספר שמעניין ומשפיע עליו.

זהו העיקר שחשוב מאד לדעת את זה, וכולנו צריכים להתחזק בזה. בעזרת השם נזכה באמת להתחזק באמונה, בכל עיקרי האמונה וכל מה שצריך, ונזכה להצלחה בכל העניינים!

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מו"ר הגאון גדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

פרשת אחרי מות

על איזה איסור יש להוכיח תחילה, על ליצנות בבית הכנסת, או על מספרות המגלחות בתער וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבם לפני ה' וימתו (טז-א).

שאלה: רב עיר שנבחר זה מחדש, ורואה שהציבור עוסק בליצנות בבית הכנסת ובשיחות בטלות, וגם ישנן מספרות המגלחות בתער, והוא יכול כעת להוכיח את בני העיר רק על דבר אחד, אך על שניהם לא יכול להוכיחם, על מה יוכיח תחילה, האם על הליצנות והשיחות בטלות שבבית הכנסת שענשם חמור כנודע, או שמא על המספרות המגלחות בתער, שהוא איסור תורה מפורש יותר?

תשובה: נאמר במסכת יומא (דף יט ע"ב) ת"ר מעשה בצדוקי אחד שהתקין מבחוץ והכניס, ביציאתו היה שמח שמחה גדולה... אמרו לא היו ימים מועטין עד שמת והוטל באשפה, והיו תולעין יוצאין מחוטמו. ויש אומרים ביציאתו ניגף, דתני רבי חייא כמין קול נשמע בעזרה, שבא מלאך וכף רגל עגל בין כתפיו, שנאמר ורגליהם רגל ישרה וכף רגליהם ככף רגל עגל. [ויעוין בתו"י שהביאו את קושיית הירושלמי, שהרי נאמר וכל אדם לא יהי' באהל מועד, ואפילו אותם שכתוב בהם ודמות פניהם (כדמות) פני אדם... ומתוך כבוד הקב"ה היה].

וכתב ההעמק דבר (ויקרא טז) על הפסוק וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבם לפני ה' וימתו, אע"ג שמתו נדב ואביהו בהקריבם אש זרה, ולכל תנא כדאית ליה ביומא, בכל זאת לא היו ראויים שימותו מיד, וכי מי שעובר על חייבי מיתה בידי שמים, פוגע בו מדת הדין מיד? ועל זה בא הדיבור מפי הקב"ה למשה, כי בקרבם לפני ה' וימתו. משום שחטאם היה בעת שקרבו לפני ה', בפלטין של מלך מלכי המלכים הקב"ה, משום הכי פגעו בהם תיכף ומיד מלאכי מות. ואח"כ אמר ה' למשה כל הפרשה, והוא שהקדים להם זה הדיבור למאמר הפרשה, כדי ללמד הדורות הבאים דבר הנוגע לפרשה של יום הכיפורים, אשר מי שלא יזהר בקטרת, דמו בראשו, וכמו שאירע בבית שני כדאיתא ביומא (דף יט), היינו משום שפגע בהם העונש בקרבם לפני ה', עכ"ל. ומזה נלמד לענינו שהחטא של ליצנות ודברים בטלים בבית הכנסת, בקרבם לפני ה', בבית הכנסת כשכולם מתפללים, חמור יותר, ולכן יתכן דתחילה יש להוכיח על עון זה, וצ"ע. (חשי"ח יומא יט ע"ב).

לנסוע בשבת לבית חולים מרוחק, בגלל שיש שם יחסים טובים בין הרופאים
וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבם לפני ה' וימתו (טז-א).

פר הקרא בשם רבי ירמיה בן אלעזר אמר בשביל לרפעה דברים נחו בניו של אהרן, על הקריבה, ועל ההקריבה, על אש זרה, ועל שלא נטלו ענף זה מזה. על הקריבה, שנכנסו לפני ולפנים. ועל ההקריבה, שהקריבו קרבן שלא נטלו. על אש זרה, אש מבית פירים הפנימי. ועל שלא נטלו ענף זה מזה, שנאמר (ויקרא ו א): אש מקחתו, אש מעמנו עשו שלא נטלו ענף זה מזה. (מדרש רבה כ-ח).

שאלה: חולה הצריך לנסוע בשבת לבית חולים, ויש לפניו שני בתי חולים, האחד בית חולים שיש שם מתח בין הרופאים, ואין הרופאים מסתדרים היטב ביניהם, מאידך יכול לנסוע לבית חולים מרוחק יותר, אשר ידוע ששם האוירה בין הרופאים רגועה יותר, ואין שם מתח בין הרופאים, לאיזה בית חולים יסע?

תשובה: נאמר במסכת סנהדרין (דף כט ע"א) שני תלמידי חכמים השונאים זה את זה אין יושבים בדין כאחד. ופסק השו"ע (חור"מ סימן ז ס"ח) שני ת"ח השונאים זה את זה אסור להם לישב בדין יחד, שמפני השנאה שביניהם, דעת כל אחד מהם לסתור דברי חברו. ומסתבר דכך הוא גם כן ברופאים.

וכתב הברכי יוסף (שם אות לה) וז"ל: אין למנות שני אנשים במיניו, והם רחוקים בטבעם והנהגתם, שאף בבעלי חיים הקפידה תורה משום צער בעלי חיים 'לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו' (דברים כב י) שיש להם דאגה גדולה לשכון עם מי שאינו מינם (חינוך מצוה תקנ) עכ"ל. נלמד מכאן שאין להושיב באותה מחלקה שני רופאים הרחוקים זה מזה בהנהגה ובטבע, משום שעבודתם תצא מעוותת, ולא יגיעו לנקודת האמת.

הבית יעקב (סימן טז) נשאל האם מותר לדיין כזה לישב בדין תורה וישתוק, ולא יגיד דעתו כלל? והשיב לאיסור. והוכיח כך מדברי התוס' בסנהדרין (דף יח ע"ב ד"ה דכל הפסולים לדון מותרים לישב ולשתוק, וזולת שני תלמידי חכמים השונאים זה את זה, דאסור להם אפילו לישב ולשתוק. וזה מבואר בדברי התוס' שם, שהרי דייקו מלשון "אין מושיבין שני ת"ח השונאים זה את זה", דמשמע דאסור אפילו לישב ולשתוק, יעו"ש.

לאור זאת נראה להוסיף, שאם האוירה בבית החולים הקרוב היא עכורה וקשה, ונפטרים שם יותר חולים, יש מקום להתיר לחלל שבת ולנסוע למקום רחוק יותר, שיש בו אוירה של ידידות, וכל אחד מכבד את דעתו של חברו.

והנה התומים (סימן ז ס"ק יב) תמה, תלמידי חכמים השונאים זה את זה, איך יתכן כדבר הזה, וכי הם רשעים, העוברים על איסור תורה של "לא תשנא את אחיך בלבבך" (ויקרא יט טז) ואם נפרש שכל אחד מהם טוען שחברו עבר דבר עבירה ולכן מותר לשנאותו, איך ישוב עמו בדין? וצ"ע כי יש ליישבו בדוחק, עכ"ד.

ולולא דברי קדשו של התומים, היה נראה לפרש דלא מדובר בשונאים ממש, אלא בשני תלמידי חכמים שהם רחוקים בטבעם והנהגתם, וכמו שכתב הברכי יוסף הנ"ל, ולכן הם לא משתווים זה עם זה, והם כאילו

שונאים אחד את השני. כי כל מה שיבין האחד, יאמר חברו את ההיפך, ומה שזה מקרב זה מרחק, ומה שזה מצדיק זה מרשיע, אבל אין ביניהם שום שנאה אישית, ובוזה לא עוברים שום איסור תורה. אך אסור להם לשבת יחד בד"ץ, כי הדיינים חייבים ליטול עצה זה מזה, וכשהם לא משתוים ביניהם, לא יגיעו לעמק השובה והדין יעוות.

ומכאן, שבית החולים ששוררת בו אהבה וידידות, תהיה בו סייעתא דשמיא, ובי"ח שבו אין קשרי ידידות בין הרופאים, למרות שנמצאים בו גדולי המומחים, לא תשרה בו שכינה מאחר ולא נוטלים עצה זה מזה. וזה היה חטאם של נדב ואביהוא שלא נטלו עצה זה מזה, כמבואר במדרש רבה (אחרי מות פרשה כ ח) ודרשוהו חז"ל ממה שנאמר ויקחו בני אהרן "איש מחתתו". ולכן אין להתאשפז בבית חולים כזה בימות החול, ואפילו בשבת יתכן שמותר לחללה כדי להגיע למקום שיש בו ידידות והשראת שכינה. (חש"ח סנהדרין כט ע"א).

יכול להציל מהשריפה את חגורת הס"ת, או את המעיל

כְּתַנְתָּ בְּדִ קֹדֶשׁ יִלְבֹּשׁ וּמִפְנֵי בֵד יִהְיוּ עַל בְּשָׂרוֹ וּבִאֲבִנְטָ בֵד יִחָרֵג וּבִמְצַנְפָּת בֵד יִצָּנֵף בְּגָדֵי קֹדֶשׁ הֵם וְרֹחֶץ בְּמִים אֶת בְּשָׂרוֹ וּלְבָשֶׁם. (טו-ד).

שאלה: מי שיכול להציל מהשריפה, את החגורה של הס"ת, או את המעיל, מה עדיף שיציל?

תשובה: נאמר בהעמק דבר (פרשת אחרי מות טו ד) שסדר לבישת הבגדים אצל כהן הם [לאחר לבישת מכנסי בד, כדי לכסות ערוה] כתונת, אבנט מצנפת. והטעם הוא, שהכתונת ראשונה, בשביל קדושתו שהוא המיוחד בקדושה יותר מכולם. באשר הוא מכסה את כל הגוף. כמו דספר תורה קדוש מתפילין, ותפילין יותר ממזוזה, לפי ריבוי הפרשיות, ה"נ לפי ריבוי האברים המתלבשים בעבודה, כך רבוי קדושתו, לכן הסדר הוא תחילה הכתונת, ואח"כ האבנט, ובסוף המצנפת, עכ"ל. ולפי זה יש להציל תחילה את המעיל המכסה יותר את הס"ת, אך אם האבנט מעמיד את הס"ת, שכל ספר התורה יהיה יותר מהודק ולא יתפזרו היריעות, אולי בכח"ג יש להקדימו כי הוא המעמיד של כל הס"ת, בכ"ז נראה דיש להקדים את המעיל כי מחירו רב יותר, ויש בזה יותר מצוה כעין השבת אבידה שהמרוכה בדמים קודם להשבה. (חש"ח שבועות ו ע"ב).

כתב בצוואתו לקנות בגדים לכלה והיא רוצה לקנות בגדים לא צנועים

וּבֵא אֶהְרֹן אֶל אֵהָל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת בְּגָדֵי הַבֵּד אֲשֶׁר לְבָשׁ בְּבָאוּ אֶל הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם. (טז-ב).

שאלה: מעשה בילדה קטנה שנתיתמה מאביה ואמה, וראובן שהיה לו לב רחום, כתב בצוואתו לתת מרכושו את כל הבגדים אשר הילדה תצטרך בהיכנסה לחופה, והנה הילדה בגרה וירדה קצת מן הדרך, ועתה הגיע עת כלולותיה ורוצה לקבל את המגיע לה מצוואתו של ראובן, אולם יורשי ראובן אומרים, אנו מוכנים לתת לך את כל הכסף בתנאי שתקני בגדים צנועים, כי אבינו היה ירא שמים מרבים, ובטוחים אנו שאם אבינו היה חי לא היה מסכים בשום אופן שבכספו יקנו בגדים שאינם צנועים, והכלה טוענת הכסף נתון לי בצוואה

ואין שם תנאי, ואני אקנה איזה בגדים שארצה, הצדק עם מי?

תשובה: שאלה כעין זו הגיע להגאון מטשעבין וכתב בשו"ת דובב מישרים (ח"א סימן קכד ב) ח"ל: אחד שהניח עזבונו ליתן לעלמה אחת בשעה שתשא לאיש על בגדי חתונה איזה מאות, ואח"כ נשמע שברצון העלמה לעשות לה בגדים ממשי דק ובגדי פריצות שנראית מגולה, ויען שהמנוח היה ירא שמים דנו הרבנים שבדאי לא הוי כונתו על זה, ואמרתי שבלאו הכי כיון שבפירוש נכתב ליתן הסך על 'בגדים', וכבר מבואר במסכת כלים (פכ"ח מ"ט) העושה בגד מן החרס טהור, ופירש הרע"ב, מן החרס מן הרשת, ובשרו נראה, לפיכך טהור. א"כ משמע דלא חשיב כלל בגד, עיי"ש.

ולכאורה נראה שהדובב מישרים הבין שהכוונה במשנה חרס, היינו כעין משי דק שהוא שקוף ובשרו נראה. וצריך ביאור דהא נאמר ביומא דף לה ע"ב אמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום שעשתה לו אמו כתונת משתי ריבוא, ולא הניחוחו אחיו הכהנים ללובשה, מפני שנראה כערום. וכתב המאירי ח"ל: אע"פ שהמצוה מהודרת להיות הבגדים נאים וחשובים, כל שהם דקים כל כך עד שבשרו נראה מתחתיו, אין ראוי לעבוד בהם לכתחילה, עכ"ל. הרי דהוי רק דין לכתחילה, והוא מוכח מלשון הגמרא ולא הניחוחו אחיו הכהנים, משמע דמעיקר הדין היה יכול ללכת בבגד זה, אלא שהכהנים לא הניחוחו מפני הכבוד, והא בפרשת אחרי מות (ויקרא טז

כג) כתוב 'ופשט את בגדי הבר', משמע דבגדי כהן גדול צריך שיהיה עליו שם בגד, ולדברי הדובב מישרים, מעיקר הדין היה אסור לכהן גדול ללובשם, דכיון דבשרו נראה, אינו נקרא כלל בגד. ויעוין בתפארת ישראל (כלים פכ"ח אות עה) שחידש מכח קושיא זו דדוקא חלוק של אשה שיוצאה בו לחוץ לא הוי בגד, אבל בגד של איש אף שרואים את בשרו חשוב מלבוש ובגד.

ולולי דברי התפארת ישראל והדובב מישרים היה אפשר לתרץ, דמה שאיתא במשנה שבגד חרס טהור, היינו כמו שכתב הרע"ב שהוא עשוי רשת, ויש בבגד חורים, ובשרו נראה ממש, [דומיא למה שכתב הראב"ד (פכ"ז מהלכות כלים ה"טו) לענין סבכה שהוא בגד עם נקבים גדולים]. אבל ביומא מיירי בבגד שקוף שאין בשרו נראה אלא דרך הבגד ועל זה יש עוד שם בגד, וצ"ע. (חש"ח יומא לה ע"ב).

פרשת קדושים

למה לא אכל רבי עקיבא פחות מכביצה

דָּבָר אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. (ט-ב).

שאלה: נאמר בעירובין (דף כא ע"ב): מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורין והיה רבי יהושע הגרסי משרתו, בכל יום ויום היו מכניסין לו מים במדה, יום אחד מצאו שומר בית האסורין אמר לו היום מימך מרובין שמא לחתור בית האסורין אתה צריך, שפך חציין ונתן לו חציין, כשבא אצל רבי עקיבא... אמר לו תן לי מים שאטול ידי, אמר לו לשותות אין מגיעין, ליטול ידיך מגיעין, אמר לו מה אעשה שחייבים עליהן מיתה, מוטב אמות מיתת עצמי ולא אעבור על דעת חברי, אמרו לא טעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידי... והקשה הישועות יעקב (אוי"ח סימן קנח סק"ג) על

השיטות הסוברות שעל פחות מכביצה לא צריך נטילת ידים (כמבואר בשו"ע שם ס"ג), למזה לא אכל ר"ע פחות מכביצה, ולמה סיכן ר' עקיבא עצמו?

תשובה: בביאור הגר"א (על שו"ע שם) הכריע כמו השיטות שעל פחות מכביצה צריך נטילת ידים, ואחת מראיותיו היא מגמרא זו, והסכים עמו החת"ס (ארי"ח סימן קכו).

אכן בישועות יעקב (הני"ל) ובבית יצחק (ארי"ח סימן לא) ובמגן גיבורים כתבו שהטעם של השיטות שלא צריך נטילת ידים בפחות מכביצה הוא מפני שסוברים שפחות מכביצה לא מקבל טומאה, או שעכ"פ לא מקבל טומאה מדאורייתא, והוכיחו שם שרבי עקיבא סובר ששני עושה שלישי בחולין, ע"כ סובר שצריך ליטול ידים אף בפחות מכביצה, [יעו"ש במה שביארו כל אחד לשיטתו], ואין ראייה לדידן.

ואולי אפשר ליישב באופן נוסף, על פי מה שתמא הפרמ"ג (קנח א"א ס"ק יד) למזה לא אכל ר"ע על ידי כריכת מפה, וביאר שרבי עקיבא היה אוכל חולין בטהרה, ולא מהני לזה מפה, יעו"ש. ועל פי זה אפשר אולי לומר, שמכיון שהאוכל חולין בטהרה מקיים מצוה [עיין ברמב"ן (ריש קדושים) שמשמע ממנו שמקיים בזה מצוות קדושים תהיון], ואת המצוה מקיים רק אם אכל כביצה, [נדבחות מכביצה לא מקבל טומאה, לפי השיטות שלא צריך נט"י בפחות מכביצה], ולכן לא רצה לאכול פחות מכביצה שלא לבטל המצוה.

דהנה הקשו רבותינו האחרונים איך ר"ע החמיר על עצמו, הרי אסור למסור את הנפש כי אם על ג' עבירות חמורות. ותירצו שאם השעה צריכה לכך מותר, [יעוין מהר"ם שיק (ארי"ח סימן עא)], ולפי זה יש לומר שכל מה שהקשו האחרונים מדוע רבי עקיבא לא חילק את פיתו לפחות פחות מכביצה, משום שבזה לא אמרינן שהוא מבטל את המצוה של נט"י שהרי לא בא כלל לידי חיוב, אבל אם נאמר שיש מצוה וענין בדוקא כביצה, הרי שאם נמנע ולא אוכל כביצה הרי זה ניכר שעושה כן כדי להפטר ממצוות נט"י, ור"ע לא רצה לעשות כן בזמן שהדור היה צריך חיזוק במצוה זו, וצ"ע.

ואולי האוכל חולין על טהרת הקודש מקיים מצוה ואם יאכל פחות מכשיעור לא יקיים מצוה. (חש"ח עירובין כא ע"ב).

הזדהה כבעל האשה, ואישר לה לקנות שטיח לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מפשל ויראת מאלקין אני ה' (וי'יד).

שאלה: מעשה בארבעה אנשי עסקים, ראובן וחבריו, שישבו לפגשה, הם הניחו את הטלפונים על השולחן, ראובן היה צריך לצאת מהחדר, ולפתע צלצל הטלפון שלו, על הקו היתה אשתו, יהודה [אחד מאנשי העסקים] נכנסה בו רוח שטות וליצנות, והקול שלו דומה לראובן, ענה לטלפון והזדהה כראובן, ואשת ראובן ביקשה ממנו רשות לקנות שטיח, וחשבה שהמשיב הוא בעלה, והסכים לבקשתה. האשה קנתה את השטיח במבצע, שלא ניתן להחזרה, כעת מתחרט יהודה על מעשיו ועל שקריו, כי שמע שנפל ריב בין הבעל ראובן לאשתו בעקבות מעשיו, ושואל האם צריך לשלם לבעל על ההפסד שגרם לו?

תשובה: יהודה לא צריך לשלם לראובן, כיון שאין כאן נזק ממוני, כי ראובן קיבל תמורה יפה לכספו, כי

השטיח יקר ורכש אותו במחיר של מבצע, ולכן אע"פ שאינו זקוק לשטיח, בכל זאת אין כאן נזק.

וכמו כן על עצם זה שענה לטלפון לא עשה איסור, ואדרבה היה לו לענות, דאולי היה לאשה מסר חשוב למסור לבעלה. אבל היה צריך להזהרות בשם עצמו. ובזה שלא עשה כן, אלא התחזה לראובן, הוא צריך לחזור בתשובה על כמה עבירות שעשה: א. על גניבת דעת, שגנב דעתה של האשה, שהרי התחזה לבעלה. ב. על הפרת שלום בית בין איש לאשתו. ג. על הצער שגרם לראובן ואשתו. ד. ליצנות, שהרי כל כוונתו היתה לשחוק, ויעוין בשערי תשובה (שער השלישי קע"קעו) בחומרת האיסור. ה. על השיחה עם אשה זרה, כמבואר באבות (פ"א מ"ה) אל תרבה שיחה עם האשה. וגם על איסור לפני עור לא תתן מכשול, שבכלל זה לא לתת עצה רעה, [כמבואר בתו"כ (קדושים יט יד)], וכאן יעץ לאשה עצה רעה.

כמו כן נראה דאדם זה הוא בגדר פרוץ בשחוק, ואינו יכול להיות חבר, עד שיחדל מהנהגות כעין אלו. וכשיתחרט על כל העבירות הנ"ל, וירצה את חברו ה' הטוב יכפר בעדו.

אמנם ממו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שמעתי שראוי לו לקנות את השטיח לעצמו, מאת בעל האשה, וכך יכפר קצת על מעשהו. (חש"ח זרעים א-דמאי פ"ב מ"ג).

האם חייב השכן להפסיק לשזור חוטי שעטנז את חקתי תשמרו... ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך (וי"ט).

שאלה: ראובן שם לב שמדי כמה ימים, מפסיק הטלגרף שלו לעבוד, ועל אף הבדיקות שעשה, לא מצא שום בעיה. לפתע לאחר שלמד פרכת קדושים (ויקרא שם) "ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך", ראה בהעמק דבר שכתב ח"ל: שעטנז משחית סגולת חוטי צמר ופשתים ממה שהיה בפני עצמו, והוא מסתרי הטבע, וידועים לחכמי הטבע שהקושר חוט שזור של צמר ופשתים יחד, על חוט הברזל של הטלעגרף מפסיק המשכת הדיבור שנדבר מרחוק, עכ"ל. ואז נזכר ששכנו אורג חוטי שעטנז עבור גויים, ואת השאריות הוא זורק, והם נתפשים על חוטי הטלעגרף שלו, הוא דורש מצד נזקי שכנים, להרחיק או להפסיק לייצר חוטים אלו, או לחילופין להורות לו להפסיק לזרוק את השאריות, השכן שואל אם אכן חייב להפסיק לזרוק, בגלל חשש סגולת?

תשובה: נראה שאם הדבר ברור שהוא קורה בגלל חוטי השעטנז, וכשאין חוטי שעטנז הדבר מפסיק, אף שהדבר סגולי, כיון שלמעשה נראה שהוא המפריע, על השכן להפסיק לעשות זאת. אולם למעשה נראה שלא צריך להגיע לכך, מפני שהנצי"ב כתב שדבר זה ידוע לחכמי הטבע, דהיינו שדבר זה הוא טבעי ולא סגולי, ואם כן פשוט שחייב לסלק את הזיקוק. (חש"ח זרעים א-כלאים פ"ט מ"ה).

הקטע האחרון הובא גם בחש"ח ב"ב כד ע"ב).

האם מותר לבזות גר רשע
בְּאֶזְרַח מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם הַגֵּר הַגֵּר אִתְּכֶם וְאַהֲבַתְּ לוֹ כְּמוֹךְ כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם (וי"ד).
שאלה: גר שהוא רשע, האם מותר לבזותו? ומה העצה לבזותו ברבים כדי שיחדול ממעשיו?

תשובה: נאמר במסכת ב"מ (דף נט ע"א) מאי דכתיב ולא תונו איש את עמיתו, עם שעמך בתורה ובמצוות אל תונוהו והוסיף על כך הנמו"י מהא דעם שאתך בתורה ובמצוות אל תונוהו, למדנו שלא הזהיר הכתוב בהונאת דברים. אלא ירא ה'... ואמרין במסכת מגילה (דף כה ע"ב) האי מאן דסני שומעניה שרי לבזויי. ודין זה הובא להלכה ברמ"א (ח"מ סימן רכח ס"א), ויש לדון לפי זה האם מותר לבזות גר רשע, אם הוא לא אתך בתורה ובמצוות.

ויעוין במנחת חינוך (מצוה סג סק"ב) שכתב לדייק את הפסוקים, דדוקא בישראל שכתוב לא תונו איש עמיתו, בזה אמרין שאם אינו עמו בתורה ומצוות אין איסור הונאה, אבל בגר, שלא כתוב בו עמיתו אלא נאמר וגר לא תונה, הרי שאסור אף שאינו אתך בתורה ומצוות. [וכן כתב בחידושי הגר"י פערלא במצוות אונאת הגר, ועל פי זה ביאר מדוע הרס"ג מנה מצוה זו, למרות שבלאו הכי אסור להונות גר, דלא גרע מישראל, יעו"ש].

עוד יעוין **בהעמק דבר** (קדושים יט לד) שכתב ח"ל: פירשה תורה אזהרה בפני עצמה באונאת דברים לגר. ולא נכלל באונאה דאזרח... משום דגר חמור בזה הפרט, דעל ישראל אין אזהרה אלא על מי שהוא עמית בתורה ובמצוות, אבל מי שהוא רשע מותר לאונות אותו, כמש"כ הנמו"י, אבל גר אפילו הוא רשע אסור לאונות אותו בדברים. והיינו דתנן (ב"מ נח ע"ב) היה בעל תשובה לא יאמרו לו זכור מעשיך הראשונים, ומכאן דאם אינו בעל תשובה, מותר לאונות אותו ובגר תנן היה בן גרים, לא יאמר לו, ואמאי תנן היה גר, אלא משום דסתם גר הוא צדיק, שהרי מי הכריחו להתגייר, אבל בן גרים דאביו מגיירו ומלו בכל כרחו... אסור לאונות אותו, עכ"ל. הרי לפנינו שאסור לבזות גר גם כשהוא רשע.

והנה כתב הרמב"ם (פ"ו מדעות ה"ח): המוכיח את חברו תחלה לא ידבר לו קשות עד שיכלימו... שאסור לאדם להכלים את ישראל וכל שכן ברבים... במה דברים אמורים בדברים שבין אדם לחבירו, אבל בדברי שמים אם לא חזר בו בסתר, מכלימין אותו ברבים ומפרסמים חטאו ומחרפים אותו בפניו ומבזין ומקללין אותו עד שיחזור למוטב כמו שעשו כל הנביאים בישראל. וביאר בשו"ע הרב (הלכות אונאה וגיבת דעת סעיף ל) שאם לא חזר בו בסתר מכלימין אותו ברבים ומחרפין אותו בפניו ומקללין אותו ואת יולדיו בפניו עד שיחזור למוטב, ואין בו משום אונאת דברים שנאמר לא תונו איש את עמיתו פירשו חכמים עמיתו עם שאתך בתורה ובמצוות הזהירה תורה על אונאתו ולא העובר עליה ולא חזר בו אחר שהוכיחו בסתר ובלשון רכה, יעו"ש. ולפי זה צ"ע מה יעשו בגר שלא חזר לסורו, דכאמור לעיל, אסור לאונות גר אפילו אם אינו אתך בתורה ומצוות. ויתכן שאם צריך לבזותו ולקרא לו שמות גנאי כדי ליישר ארחותיו, אולי אפשר לעשות זאת באמצעות גר אחר, דאולי רק לישראל נאמר איסור זה אבל לא לגר, וצ"ע.

והנה המנחת חינוך (מצוה סה) הסתפק בגר שנתגייר עמו בנו הקטן, אי שייך בו האיסור דגר לא תענון, שהרי

עיקר טעם האיסור הוא מחמת שהגר בא ונכנס לבדו לעם היהודי בלי קרוב ואונאתו קרובה, אבל קטנים אלו שרחמי האב עליהם, אולי אינם שייכים בטעם זה. ובשו"ת אמרי כהן (סימן יג) תלה נידון זה במחלוקת הראשונים בטעם האיסור של אונאת הגר, דיש כתבו שהתורה חששה שמחמת עלבונם יחזרו לסורם, וסברא זו שייכת אף בבנים קטנים, ויש שכתבו שהטעם הוא משום שהם מדוכאים ביסורים הבאים להם מחמת שנשתהו מלבוא, וחששה התורה שמחמת מצבם הרע ישובו לסורם, ונראה שטעם זה שייך רק בגר עצמו, אבל בנו לא יענש בסיבתו, יעו"ש.

ובענינו יש לדון אם יש איסור לגר לאנות גר, דיתכן שאפילו שגם המאנה הוא גר, מכל מקום יגרום לחבירו לשוב לסורו מפני מצבו הרע, וצ"ע. (חש"ח מכות יג ע"א).

בעל מכולת שיש לו מאזניים חסרות והוא מורד בהם ומבקש מחילה

לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמאזניים (ויט-לה). **שאלה:** מה הדין בבעל מכולת, שיש לו מאזני מרמה לא מתוך כוונה לגנוב, אלא מחוסר זמן לא יכול ללכת לאומן לתקנו, האם מועיל לבקש מחילה מהלקוחות? **תשובה:** על הפסוק הנז' הקשה הנצי"ב (בהעמק דבר) מה שייכות לכאן 'במשפט' ו'תירץ' דמשונה עוול של משקולות משאר עוולות, דכל עוול אינו אסור אלא באופן שאין הנעשק מתרצה לאותו עוול, משא"כ עוול דמדות ומשקולות, אפילו אם המתאנה אינו מקפיד, אסור, אם אך כאשר היה מקפיד, היה יכול להוציא במשפט, אסור אפילו כשהלוקח מוחל. [ועוד כתב שם (בפסוק לו), שלכן רמז לנו כאן בפסוקי הונאה, אני ה' אלוהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, כי הכוונה בזה, שהרי הוצאתי אתכם ממקום שהיה לכם פרנסה בשפע, ועל כרחך הוצאתי אתכם להיות משגיח שלא יחסר לכם פרנסה, וגם באזהרת משקולות כמוס יסוד לדעת שאע"פ שאנו מתנהגים בהליכות עולם הטבע במשא ומתן, מכל מקום השגחתו נסתרת במעטה הטבע גם כן].

הרי שבנצי"ב הנ"ל כתוב להדיא שאסור ולא מהני מחילת הלקוחות. אולם המנ"ח (ריש מצוה רנה סק"ב) כתב שנחלקו בזה רבותינו האם מאזניים המזייפים בפחות משה פרוטה האם עובר על זה בלאו, או שהוא בגדר חצי שיעור. והשיב: החינוך כתב אע"פ שבשאר גניבות לא תקפיד התורה אלא בפרוטה, בענין המידות תקפיד בכל שהוא. וכ"כ היראים (ריח) אבל הסמ"ג (ל"ח קנב) כתב שעוברים איסור דאורייתא רק בשוה פרוטה וכ"כ תוס' הרא"ש (בי"מ דף סא ע"ב) ורבנו ירוחם (נתיב ט, ה) **ורבנו בחיי** (פרשת קדושים), לכאורה רבותינו אלו סוברים שמשקולות כזב הם חטא שבין אדם למקום, ואם כן יתכן שלא ימדוד אע"פ שיפסיד ממונו. אולם באבן האזל (פ"ו מגניבה ה"א) כתב דאמנם איסור של משקולות כזב יסודם משום איסור גניבה, ובכ"ז התורה אסרה גם בפחות משה פרוטה, וא"כ יתכן שבענינו לא צריך להפסיד ממונו, וצ"ע. (חש"ח ב"ב פט ע"ב).

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת אחרי מות קדושים תשע"ח

אחרי מות

וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבכם לפני ה' וימותו, ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת וגו'. (ט"ז, א' ב').

צריך ביאור, דהנה הכתוב מתחיל וידבר ה' אל משה וגו', ואינו מפרש מה נאמר בזה, וחוזר ואומר, ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך וגו', וצריך ביאור מהו הכפילות שכפל הכתוב בפתיחת הפרשה שה' דיבר אל משה, ושוב חוזר, שה' אמר אל משה, ומפני מה כפל הכתוב את עצם ענין הדיבור של ה' אל משה.

עוד צריך לבאר דבתחילה כתוב לשון דיבור, ולבסוף כתוב לשון אמירה, וברש"י בפר' בהעלותך (פרק י"ב, פ"א) הביא הא דאיתא בספרי, דאין דיבור בכל מקום אלא לשון קשה, ואין אמירה בכל מקום אלא לשון תחנונים, וא"כ צ"ב מאי טעמא פתח בלשון דיבור שהוא לשון קשה, וסיום בלשון אמירה שהוא לשון רכה.

ונראה לבאר בזה, על פי דברי הגמ' ביומא דף נ"ג ע"א, תניא רבי אלעזר אומר, ולא ימות, עונש, כי בענן אראה, אזהרה, יכול יהיו שניהם אמורין קודם מיתת בני אהרן, ת"ל, אחרי מות שני בני אהרן, יכול יהיו שניהם אמורים אחר מיתת שני בני אהרן, ת"ל, כי בענן אראה על הכפורת, הא כיצד, אזהרה קודם מיתה, ועונש אחר מיתה, מאי תלמודא, אמר רבא אמר קרא כי בענן אראה ועדיין לא נראה, ואלא מאי טעמא איענש, וכו' על שהורו הלכה בפני משה רבן.

ומבואר בדברי הגמ', דהאזהרה על כניסה לקודש הקדשים נאמרה קודם מיתת בני אהרן, והעונש מיתה ע"ז, נאמר לאחר מיתת בני אהרן. ונמצא דהך קרא ד'אל יבא בכל עת אל הקודש וגו' ולא ימות כי בענן אראה על הכפורת, דבזה נאמר גם האזהרה וגם העונש, לא נאמר באותו זמן, אלא נאמר בשתי זמנים חלוקים, דהחלק של ואל יבא בכל עת אל הקודש, שזהו האזהרה, זה נאמר קודם מיתת שני בני אהרן, והחלק של ולא ימות, שזהו העונש, זה נאמר לאחר מיתת שני בני אהרן.

ולפי זה יש לפרש, דמשום שנאמרו בשתי אמירות נפרדות, לכן נכפל כאן פתיחת הפרשה, דהיייתה אמירה על האזהרה, והייתה אמירה נפרדת על העונש, ולכן כפל הכתוב את ענין האמירה.

ולפי זה יש לפרש גם דמשו"ה פתח הכתוב בלשון דיבור וסיום בלשון אמירה, דהרישא וידבר ה' אל משה, שהוא לשון דיבור, זה הרי מיירי ממה שאמר אחר מיתת שני בני אהרן, כמו שכתוב בפסוק להדיא שהיה זה אחרי מות שני בני אהרן, וא"כ זה איירי מהעונש מיתה, שזה נאמר אחר מיתת שני בני אהרן, וכמו שנתבאר מדברי הגמ' ביומא, ולפי"ז האמירה שכתובה בסיפא דויאמר ה' אל משה, זה איירי רק מהאזהרה,

ולפי זה יש לבאר, דבתחילה דמיירי מהעונש מיתה, אמר הכתוב לשון קשה, משום חומר עונש מיתה, אולם האמירה השנית שהיא מיירי רק מהאזהרה, נאמר בלשון רכה.

ולקח מדם הפר והזה באצבעו וגו'. (ט"ז, י"ד).

מבואר בפרשה כל ענין ההזאות מדם הפר ומדם השעיר, שמוין אחת למעלה וז' למטה, בקודש הקדשים ובהיכל, ודין המתנות על מזבח הזהב.

והנה מצינו בענין זה דבר חידוש, דמבואר בגמ' בזבחים דף מ"ב ע"ב, דאם נשפך הדם, מביא עוד פרים ושעירים, לקיים מדמין את ההזאות ומתן דמים, ומביא שוב שני שעירים, ועושה עליהן גורל, כדי שיהיה שעיר אחד לה', ובירושלמי משמע דאפילו לכתחילה אפשר לעשות כן. ולכאורה הוא דבר תימה וחידוש, שיהא חייב קרבן מתקיים בכמה קרבנות, והגע עצמך, וכי בשאר כל הקרבנות יכול לקיים דין הקרבן מכמה בהמות, הא ודאי לא, ומפני מה בקרבנות דיום הכיפורים אפשר להביא עוד פר לחטאת, ועוד שעיר לחטאת כמה פעמים, כדי לקיים בהם סדר ההזאות, ובכל דוכתא הדין בנשפך הדם הוא ממנ"פ, אם באופן שמעכב, אז מביא קרבן אחר במקומו, והקרבן השני עולה במקומו, ואם הוא באופן שאינו מעכב, אז אינו מביא קרבן אחר כלל, ומאי שנא הכא שמביא קרבן אחר בשביל מתן הדם. ועוד אטו מביאין קרבן בשביל קיום המתנות, והרי המתנות הם חלק מקיום דין הקרבן, והכא חזינן דמביא קרבנות בשביל לקיים בהם דין המתנות.

והנראה לבאר בזה, דהנה מבואר בפרשה דחלוק הטאות אלו דפר ושעיר של יוהכ"פ, משאר כל הטאות, דשאר כל הטאות, באים לכפר על הגברא, אבל החטאות דיוהכ"פ באים לכפר על מקום נתינת הדם וההזאות, וכמו שכתוב בפסוק ט"ז, והזה אותנו על הכפורת ולפני הכפורת, וכפר על הקדש וגו', וכן יעשה לאהל מועד, ובפסוק י"ח כתוב, ויצא אל המזבח וגו' וכפר עליו ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על קרנות המזבח, ובפסוק י"ט כתוב והזה עליו מן הדם וגו' וטהרו וקדשו וגו', ועיין ברש"י שהביא דברי הספרי, וטהרו, ממה שעבר, וקדשו, לעתיד לבא, ובפסוק כ' כתוב, וכלה מכפר את הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח, ובפסוק ל"ג כתוב, וכפר את מקדש הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח יכפר וגו'. הרי מבואר להדיא מכל המקראות האלו דהכפרה דיוהכ"פ, היא כפרה גם על המקומות עצמם, לטהר ולקדש מטומאות בני ישראל, ובה חלוקים הם הטאות אלו, משאר כל הטאות, שבאים רק לכפרת הגברא.

ולפי זה נראה לומר, דבשאר קרבנות דהכפרה היא על הגברא שהוא מתכפר בקרבן, לכן אין שייך אלא קרבן אחד, ותו לא, אבל בחטאות אלו, הבאים לכפר על המקומות, אז ההקדשה היא בשביל כפרה על המקום, ממילא שייך שבשביל כפרת כל מקום ומקום, יהא קרבן בפני עצמו, ולכן שפיר שייך שבשביל

מתנות של כל מקום ומקום יביאו קרבן לעצמו, ולא חשיב כמה קרבנות על כפרה אחת, אלא כל קרבן בא לכפרת אותו מקום שממנו ניתן דמו עליו.

וכל אדם לא יהיה באהל מועד כבואו לכפר בקודש עד צאתו. (ט"ז, י"ז).

איתא במדרש (ויק"ר פכ"א, י"א), אמר רבי אבהו וכהן גדול לא אדם היה, אלא כהדא דאמר רבי פנחס בשעה שהיה רוח הקודש שרוי עליו, היו פניו בוערות כלפידים עליו, הדא הוא דכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבקות הוא, עכ"ד המדרש. והביאור דכשהכ"ג נכנס לבית קדשי הקדשים היה נעשה כמו מלאך, וכמו שהמלאכים הם אש, גם הוא היו פניו בוערות כלפידים, ולכן חשיב זאת שלא היה אדם באהל מועד, דלא היה בבחינת אדם באותה שעה, אלא בבחינת מלאך.

ויתכן לבאר בזה הא דכה"ג טעון פרישה ז' ימים קודם יוהכ"פ, דהנה אצל משה רבנו איתא בגמרא ביומא שלפני שעלה למרום היה צריך ז' ימים למרק באכילה ושתיה שבמעיו, ואיתא שם הלשון "לשומו כמלאכי השרת", הרי דהדרך ליעשות כמלאכי השרת הוא ע"י פרישה, ועד"ז יש לבאר דגם הדין פרישה שבעת ימים דכה"ג הוא בשביל שבפרישה זו יהא נעשה כמלאכי השרת.

ויש לבאר בזה שאין זה רק היכי תימצא בעלמא, דאין דרך לשלוח כהן גדול לפני ולפנים בלא שיהא נעשה כמלאך, ובשביל זה מוכרחים שיהא מתעלה לדרגת מלאך, אלא שזהו עצם ענין עבודת יוה"כ, שישאל ישראלי לפני ולפנים מלאך, וזהו המצב הרצוי, שהנכנס לכפר על עוונותיהם של ישראל יהא מלאך.

והענין בזה דצריך דוקא מלאך שיכנס לפני ולפנים, יש לבאר דהנה בפרוכת שהיא מחיצה בין ההיכל לבין קודש הקדשים כתיב 'והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש ובין קודש הקדשים', ואיתא במדרש דהפרוכת היא כנגד הרקיע המבדיל בין המים העליונים למים התחתונים, וכבר ביארנו בארוכה במק"א דמבואר בזה דיסוד ההבדלה של הפרוכת היא כההבדלה של הרקיע, וכמו שהרקיע מבדיל בין המים העליונים שזהו עולם העליון, למים התחתונים שזהו עולם התחתון, כן גם הפרוכת היא מבדילה בין הקודש שהוא מעולם התחתון, לקודש הקדשים שהוא שייך לעולם העליון. וכין דמבואר דקודש הקדשים נחשב מקום של עולם העליון ואינו חלק מהעולם התחתון, וזהו ההבדלה שמבדלת הפרוכת, ממילא הוא בכלל השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, שאין אדם יכול ליכנס לשם כיון שהוא שייך לשמים ולא לארץ, ואם כן נמצא דהמצוה ליכנס לפני ולפנים זהו מצוה ליכנס לשמים, ואדם מקומו הוא בארץ ולא בשמים, ממילא מוכרח שהמצוה היא שמלאך יהא זה שנכנס.

והנה חז"ל דורשים עה"פ 'קרה היא מפנינים', דתלמוד תורה הוא יותר מכה"ג שנכנס לפני ולפנים. ונראה לבאר הענין בזה על פי מה שביארנו דהדין פרישה של כה"ג ז' ימים קודם יו"כ, הוא בשביל לשומו כמלאכי השרת.

מעתה יש לבאר דזהו דדרשו חז"ל דתלמוד תורה הוא יותר

מכה"ג שנכנס לפני ולפנים, דתלמוד תורה מיד עם לימודו, ה"ה שייך לעולם העליון, ומתדבק בקוב"ה, ואינו צריך שום הכנה, ואינו זקוק לשום פרישות, ואינו מחוסר לא מקום ולא זמן, אלא תיכף ומיד עם תחילת לימודו הרי הוא מתעלה ונעשה כמלאך הנכנס לעולם העליון.

קדושים

שלוש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל. (י"ט, כ"ג).

י"ל בביאור כל עיקר ענין האיסור דערלה, עפ"י דברי המדרש (ויק"ר פכ"ה פ"ב), דרש רבי יהודה בן פזי, מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון, שלא יכולת לעמוד על צוויך שעה אחת, והרי בניך ממתינים לערלה ג' שנים, אמר רב הונא כד שמע בר קפרא כן, אמר יפה דרש רבי יהודה בן אחותי, הדא הוא דכתיב וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו, עכ"ד המדרש. ועפ"י יש לומר דכזה שמקיימים איסור ערלה שממתינים שלש שנים, יש בזה תיקון לחטא אדם הראשון בעץ הדעת, שהטאו היה שלא המתין שעה אחת מלאכול, ובהמתנה זו דערלה נתקן החטא דאדה"ר.

ונראה לבאר בזה עוד, שבאמת בהערלה מצד עצמה אין שום רע, ויסוד האיסור אינו מחמת שיש איזה ריעותא בשלוש שנים הראשונות, וכל איסורו הוא רק מחמת עצם הדבר שהתורה הזהירה, דכל האיסור עניינו הוא שיהא ענין של 'המתנה', וע"י המתנה זו שממתינים, יהא נתקן החטא, וכמו בעץ הדעת דאיתא שאילו המתין אדם הראשון עד כניסת השבת, היה מותר באכילה, והרי זהו ההמתנה שלא המתין שאיתא בדברי המדרש הנ"ל, והיינו דאין שום חסרון בהעץ עצמו, רק עצם הדבר שלא המתין הוא החטא, וכמו כן בערלה שבא לתקן את החטא, אין שום חסרון בהעץ מצד עצמו, רק עצם הדבר שהתורה הזהירה עליו.

ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת ואת הבהמה תהרגו. (כ', ט"ו).

הא דאצל האיש נקט לשון מיתה, ואצל הבהמה נקט לשון הריגה, יש לבאר, דהנה חלוק חיוב מיתה של האיש, מהחיוב מיתה של הבהמה, דהאיש מיתתו הוא דין עונש על חטא, אבל הבהמה חיוב מיתתה, אינו בתורת עונש על חטא, אלא רק משום תקלה וקלון, כמבואר במשנה בסנהדרין דף נ"ד ע"א, וא"כ אין זה אלא דין הריגה בעלמא, ולא חיוב מיתה הבא בעונש על חטא.

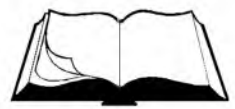
ולפי"ז יש לבאר, דלכן אצל האיש דהדין מיתה שלו הוא מכלל חייבי מיתות, נקט לשון מיתה, אבל הבהמה שדין מיתתה אינו אלא דין הריגה בעלמא, לכן נקט לשון הריגה.

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק
בישיבת "עטרת שלמה – קרית הישיבה"
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
036171001-1-1-1-21

השיעור מוקדש לרפואת
הבחור חיים יהודה בן לאה בתושח"י

מִי יֵרֵם הָיִים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

אייר תשע"ח

שאלות המצויות

גליון 336

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

ברכת "שהכל" על רעם

◀ **שאלה:** ראה ברק ושמע רעם, וכל כך התרגש ממנו ובידך עליהם ברכת "שהכל נהיה בדברו", לאחר כדי דיבור נזכר שטעה, האם בדיעבד יצא ידי"ח, היות וברכת "שהכל נהיה בדברו" כולל גם את "מעשה בראשית" ואת "כוחו וגבורתו"?
תשובה: הרי זה שינוי ממטבע הברכה וגם בדיעבד לא יצא (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

בערב שבת ראש חודש

◀ **שאלה:** ראובן מקפיד כל ראש חודש לאכול כזית פת לכבוד ראש חודש (ע"י שעה"צ ריש סי' תי"ט שלכתחילה טוב יותר לאכול פת לשם סעודת ראש חודש), וכמו כן מקפיד בערב שבת לא לאכול פת כלל לכבוד שבת, כדי שיאכל סעודת שבת לתיאבון. מה יעשה בראש חודש שחל בערב שבת?
תשובה: ראוי שיאכל פת לפני חצות (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

תיקון לחילול שבת

◀ **שאלה:** אשה הדליקה נרות שבת וקיבלה שבת, ושכחה מזה והדליקה את הגז מתחת לסיר, האם היא יכולה לשאול על קבלת השבת למפרע, ונמצא שלא עברה בחילול שבת (ע"י "לבוש" סי' רס"ג סעיף י"ז שאפשר לשאול על קבלת שבת לפני ג' אנשים וכעין שתיקנו בהתרת נדרים, שהותר הנדר למפרע)?
תשובה: אפשר לעשות כן, ונמצא למפרע שיש הדלקת נרות בלי קבלת שבת, ולא היה חילול שבת (הגר"ח קניבסקי שליט"א), ויש להוסיף שכל זה הוא רק עד בין השמשות, אבל לאחר בין השמשות, כיון שאין נ"מ למעשה בשאלה זו, כבר אי אפשר לבטל את הקבלה, וכעין שמבואר בגמרא (נדרים) שאם כבר אכל את כל הכיכר, אי אפשר לשאול ולבטל למפרע את האיסור נדרים שהיה עליו.

קיבלה שבת ושכחה להפריש חלה

◀ **שאלה:** אשה הדליקה נרות שבת וקיבלה שבת, ונזכרה ששכחה להפריש חלה, מהחלות שאפתה באותו יום, האם נחשב שזוהי קבלה בטעות (שאילו היתה נזכרת שלא הפרישה חלה, בודאי לא היתה רוצה לקבל שבת בהדלקתה)?
תשובה: אי"ו קיבלה בטעות אלא זה נחשב לדבר צדדי, ולכן עדיין חלה קבלת השבת, ותבקש מבעלה או משכן להפריש חלה עבורה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

הדלקת נרות שבת

◀ **שאלה:** בערב שבת מדליקים ב' נרות, אחד כנגד "זכור" והשני כנגד "שמור" (שו"ע סי' רס"ג סעיף א'), איזה נר מדליקים קודם?
תשובה: יש נוהגים להדליק מצד שמאל קודם, ואח"כ מצד ימין, וכעין שנוהגים בנרות חנוכה שצריך להיות פונה לימין (וכן נהג הגר"א"ל שטיינמן זצ"ל), ויש נוהגים להדליק קודם את הימני כמו בכל המצוות שמתחילים מימין ("מקור חיים" סי' רס"ג, וכן נוהג הגר"ח קניבסקי שליט"א).

תענית שעות בשבת

◀ **שאלה:** בשעה שיושב ולומד כמה שעות מקפיד מאוד לא להפסיק באמצע לאכילה או שתייה, אפילו כשיצא באמצע, האם מותר לעשות כן בשבת, או שמא נחשב לתענית שעות שאסורה בשבת?
תשובה: אין זו תענית כלל כיון שרק עושה כן רק בתורת חיזוק בלימוד תורה, ואין זה נחשב לתענית, ובפרט אם כבר אכל לפני כן, אינו נחשב לצם כלל (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

שכח "אתה חוננתנו" בברכת "אתה חונן"

◀ **שאלה:** במוצ"ש שכח "אתה חוננתנו" בברכת "אתה חונן", מה עליו לעשות?
תשובה:

א. אם אמר "ברוך אתה ד'" אין לומר "למדני חוקיך", רק יגמור את השמו"ע, וכן לא יאמרו ב"שמע קולנו" רק יאמר ההבדלה על הכוס (שו"ע סי' רצ"ה סעיף ב', משנ"ב סי"ו, ספר "אשי ישראל" בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א).

לע"נ מרן ראש הישיבה רשכבה"ג

רבינו אהרן יהודה לייב שטיינמן זצוקל"ה

לע"נ אחי, נפש נקיה וטהורה

שמעון בן הגה"צ רבי יוסף צבי הלוי ז"ל

נלב"ע א' בסיון תשע"ז

צביעת דברי חולין בדיו המיועד לסת"ם

◀ **שאלה:** קנה דיו לצביעת תפילין, האם יכול להשתמש בו לצבוע דברים אחרים (חוץ מנעילים שזה פשוט שאסור משום ביזיון)?
יסוד השאלה הוא, כיון שקי"ל בכל מקום הזמנה לא נחשב לייחוד, כיון שעדיין לא השתמש בו לעניני סת"ם שמא אין בו קדושה כלל.
תשובה: דיו הנעשה לכתובת סת"ם או לצביעת תפילין הוא הזמנה לגוף הקדושה, ואסור להשתמש בו אם כבר ייחדו לכך, אלא אם התנה בשעת העשייה שיהיה רשאי להשתמש בו לדברי חול ("ביאור הלכה" סי' מ"ב סעיף ג' ד"ה כי האי גוונא בשם תשי" "משכנות יעקב").

קיפול התפילין לפני "עושה שלום"

◀ **שאלה:** בראש חודש לפני מוסף, גמר את תפילת שמו"ע ולא יכול היה לפסוע משום שמאחוריו עמד מתפלל, האם יכול בינתיים לקפל את התפילין?
תשובה: הגם שעדיין עומד לפני המלך יכול לקפלם דסו"ס גם זה נחשב דבר מצוה (הגר"ח קניבסקי שליט"א, וע"ע "שאלת רבי" ח"ב סי' טו').

ברכה אחרונה על שומשום

◀ **שאלה:** אכל גרגרים של שומשום, האם יש להם דין של 'בריה' שלכתחילה אין לאוכלם פחות מכזית (כמבואר בשו"ע או"ח סי' ר"י) משום ספק ברכה אחרונה?
תשובה: שומשום נחשב ל'בריה', ולכן אין לאוכלם לבדם פחות משיעור כזית, ועכ"פ כשאוכלם ביחד עם עוגה בודאי נחשב טפל לעוגה וברכת העוגה פוטרנו ("שבט הלוי" חלק ח' תשי"ז אות ב').
אולם כל זה כשיש שיעור כזית בעוגה, ואז הטפל פטור, אבל כשהעיקר הוא פחות מכזית והטפל הוא כזית, חייבים ברכה על הטפל (כמבואר בשו"ע "אגרות משה" או"ח ח"ד תשי"ב).

וא"כ לכתחילה אין לאכול עוגה או בסקווית פחות מכזית כשיש עליה גרגרי שומשום, כיון שיש ספק חיוב ברכה על השומשום משום 'בריה'.

ברכת "שהחיינו" על אתרוג או פירות יבשים

◀ **שאלה:** האוכל אתרוג חדש, האם לברך עליו ברכת "שהחיינו" מכיון שעדיין לא טעם אותו השנה?

תשובה: כתוב בשו"ע (סי' רכ"ה ו') פרי שאינו מתחדש משנה לשנה, אפילו יש ימים רבים שלא אכל ממנו אינו מברך "שהחיינו", ומפרש המשנ"ב (סי' ט"ז) כגון אתרוג שדר באילנו משנה לשנה, אין הנאתו נרגשת בחידושו, וכן סוג ירק שנמצא כל השנה בקרקע, ע"י שם. (וכן מבואר ב"סידור יעב"ץ" סדר ברכות נהנין אות כ"ה, וב"לקט יוסף" עמ' קמ"ט).

ויש אומרים שלא לברך על אתרוג ברכת "שהחיינו" משום שכבר בירך עליו בסוכות כשנטלו למצוות ארבעת המינים (ע"י שו"ת "אלף לך שלמה" או"ח סי' צ"ב) ויל"ע ששם הברכה היתה על מצות ד' מינים, שהוא ענין רוחני, ולא על הנאת הגשמיות של הפרי.

וכמו כן אין נוהגים לברך "שהחיינו" על פירות יבשים אפילו שעדיין לא אכל פרי זה כלל (אפילו כשידוע לו שאלו פירות מאותה שנה), מכיון שאין מורגש עליו חידוש הפרי, שיש לו אותו טעם אם זה מאותה שנה, או מלפני עשר שנים (שהרי פירות יבשים מחזיקים הרבה שנים). ואמנם אם היה אוכל אותו עכשיו חי היה מברך ע"ז "שהחיינו", אבל כשהוא יבש אין חידושו ניכר.

בירך על קוף מת

◀ **שאלה:** ביקר בגן חיות וראה קוף יושן ובידך עליו "משנה הבריות", ונודע לו שהקוף מת, האם יצא ידי"ח?

תשובה: אי אפשר לברך על קוף מת, ואם בירך בדיעבד לא יצא בזה (הגר"ח קניבסקי שליט"א), ולכן אם ראה אח"כ קוף חי יברך שוב "משנה הבריות".

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א' - ה') :

אחח"צ, בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

ב. אם אין עתיד להבדיל על הכוס, יאמר "אתה חוננתנו" בברכת "ישמע קולנו" (משנ"ב שם).

ג. אם בטעות אכל לפני מעריב, ואז לא אמר "אתה חוננתנו" צריך לחזור על כל השמוע (כמבואר בשו"ע שם סעיף א', ומשנ"ב ס"ק ד'). ולכן אם נזכר אחרי שאמר "ברוך אתה ד' יש לומר "למדני חוקיך", ואם כבר סיים את הברכה, יאמר "אתה חוננתנו" בברכת "ישמע קולנו".

הוצאות גנרטור ומים של שבת

◀ **שאלה:** האם הוצאות שמוציא על חשמל ומים שיהא ללא חשש חילול שבת, כגון עלות הגנרטור ודוד מים, נחשב להוצאות שבת?

תשובה: מכיון שעושה כן לצורך שימוש של שבת, נחשב להוצאות שבת (הגר"ח קניבסקי שליט"א, והגר"ע קרליץ שליט"א, "חוט שני" חלק א'), והבטחה זו נאמרת רק בקניית דברים שהם לצורך כבוד שבת, אבל על קניית דברים בגדר מותרות לא נאמר (ספר "שבות יצחק" חשמל פרק י"ט עמ' קפ"ח, בשם הגר"ע אלישיב זצ"ל).

הוצאות של מלוח מלכה

◀ **שאלה:** האם סעודת מלוח מלכה נחשבת להוצאות שבת?

תשובה: מסתבר שזה נחשב להוצאות שבת שעל זה נאמר: כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה עד ראש השנה, חוץ מהוצאות שבת שעליו נאמר כל המוסף מוסיפין לו, וכמבואר במשנ"ב (ס' רמ"ב ס"ק ד'). (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

בורר לאלתר, והתברר שהשעון לא היה מכוון

◀ **שאלה:** קילפה ביצים בשבת בבוקר בשעה 10:00 כיון שחשבה שבעלה יחזור בקרוב ויתחילו את הסעודה, והתברר שהשעון היה לא מכוון, ובעצם השעה היתה רק 08:00 בבוקר, האם נחשב לבורר לאחר זמן שלכתחילה אין להשתמש בו (ע"י שו"ע ס' שו"ע סעיף א', ומשנ"ב ס"ק ז')?

תשובה: היות שכונתה היתה לאלתר, הר"ז נחשב כדרך אכילה, ואין עליו שם מלאכה כלל, ומותר לכתחילה להשתמש בו (הגר"ח קניבסקי שליט"א). וכעין זה אם קילפה על מנת לאכול לאלתר, והבעל איחר לשוב מבית הכנסת, והגיע לאחר שעה וחצי, מותר לכתחילה להשתמש בו ואין עליו שם מלאכה כלל.

שניצל מלא שמן

◀ **שאלה:** שניצל מלא שמן, האם מותר להניחו על גבי נייר סופג, כדי שהשמן ייספג בנייר שמתחת?

תשובה: מותר להניח את השניצל על הנייר, ואין בזה משום 'סוחט' כיון שהשמן זב מעצמו, ולא דמי לנוטן בתוך כברה שאסור, אפילו אם נופל מעצמו, דמכיון שהוא ספוג בתוך הנייר אין עליו שם משקה וכאילו מפריד אוכל מאוכל.

לעשות מסחר עם גוי שמודה לפסל

◀ **שאלה:** סוחר מזמין משחקים ממוכר גוי הגר בויטנאם, ותמיד יש מזה ריח של אש, כששאל את המוכר, אמר לו שכל פעם שהוא מצליח ועושה עסק טוב, הוא לוקח כסף ושורפו לפני הפסל שלו. האם מותר להמשיך להזמין ממנו סחורה?

תשובה: איתא בריש מס' עבודה זרה, וכן נפסק בשו"ע (יו"ד ס' קמ"ח ס"א א') שאסור לעשות מסחר עם גוי סמוך ליום אידם, כיון שזה גורם לו להודות לעבודה זרה, נמצא שהוא מכשילו, ע"י שם. וא"כ כיון שהמוכר עושה כן, אסור להזמין אצלו סחורה כל השנה, כיון שמכשילו להודות לעבודה זרה, ועובר הישראל משום "לא ישמע על פיך" כמש"כ רש"י שם (ע"ז ו' ד"ה משום).

מטריה של נשים

◀ **שאלה:** כשיורד גשם, האם מותר להשתמש במטריה של אשה או שמא יש בזה משום "לא ילבש"?

תשובה: אם זה סוג מלבוש ששייך רק למין השני אסור משום "לא ילבש", אפילו כשמתכוון להגן מפני החמה או הגשמים, אבל אם זה אותו סוג פרט אחד ששייך למין השני, מעיקר הדין מבואר בפוסקים שמותר אפילו דרך מלבוש, כיון שזה עשוי רק להגן עליו (ע"י ט"ז יו"ד ס' קפ"ה ס"ק ד', ובש"ך ס"ק ז'), ואפילו לאלו שמחמירים בבגד דרך מלבוש, אבל במטריה שרק מחזיקים בה, אין בזה שום חשש (שו"ת "שבט הלוי" ח"ב תש"א אות א').

קריאת ילד על שם אביו

◀ **שאלה:** ילד שאביו נלב"ע לפני הברית ר"ל, האם יש לקרוא שמו על שם אביו, או שיש להוסיף עוד שם?

תשובה: יש לקרוא על שם אביו (ב"י יו"ד ס' רס"ה בשם הריטב"א והגהות רעק"א שם בשם האבודרהם), וכן מבואר בתוספות (נזיר ט"ז: סוד"ה הריני נזיר), שכתבו שם ממורי רבינו יצחק בה"ר יצחק זצ"ל (הגר"ח קניבסקי שליט"א, ויש להוסיף שבדרך כלל תוספות לא כותבים זצ"ל על בעלי תוספות וכאן הדגישו זצ"ל ואולי כדי לומר שקראו כן בגלל שכבר אביו נפטר). וכן איתא בגמרא (מו"ק כ"ה:) על רב חנין שמת ביום לידת בנו וקראו לבן חנן על שם אביו.

מעשר כספים מפדיון הבן

◀ **שאלה:** כהן שמקבל חמישה סלעים לפדיון, האם חייב להפריש ממנו מעשר כספים?

תשובה: כן (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ספירת ערלה

◀ **שאלה:** על הגג בתוך עציץ גדל אילן אתרוג במשך ארבע שנים, ועכשיו העביר את כולו (עם העפר) לתוך האדמה, ממתי סופרים שנות ערלה?

תשובה: כיון שעכשיו שותלו בתוך האדמה, הוי כנטיעה חדשה, וצריך להתחיל עכשיו לספור ג' שנים לשנות ערלה (שו"ע יו"ד ס' רצ"ד סעיף ט"ז).

איסור כלאים בעציץ

◀ **שאלה:** ילד זרע גרעיני אתרוג וגרעיני תפוז ביחד בעציץ, והתחילו לגדול, האם יש בו איסור כלאים?

תשובה: כתב הרמב"ם (כלאים פרק א' הל' ו') וכן נפסק בשו"ע (יו"ד רצ"ה סעיף ג') שמותר לערב זרעי אילנות ולזרעם כאחד שאין לך כלאים באילנות, אלא הרכבה בלבד, ע"י שם. ורק בזרע שני מיני זרעים כאחד (אפילו בתוך הבית) חייב (ע"י "דרך אמונה" פרק א' ס"ק א').

הינומא לפני החופה

◀ **שאלה:** לפני החופה, לאחר שהחתן הניח את ההינומא על פני הכלה והלך לחופה. האם יכול אביה להורידה כדי לברך אותה?

תשובה: מה שהחתן מניח את ההינומא על פני הכלה משום שזוהי שיטה אחת לעשות נישואין, כמבואר ברמ"א (נאה"צ ס' נ"ה סעיף א'), וגם עושים כן לפני העדים, ולכן לכתחילה אין להורידה משום שזה צריך להישאר עליה עד לאחר הקידושין, שרק אז חלים הנישואין, ומ"מ בדיעבד אם הורידו את ההינומא אין זה מעכב (הגר"י אדלשטיין זצ"ל, והגר"ח קניבסקי שליט"א).

לפרסם תופרת

◀ **שאלה:** תופרת נכנסה לגור בדירה חדשה, ובאותו רחוב כבר יש תופרת אחרת, האם מותר לתלות פתק שהיא תופרת, או שמא אסור לעשות כן משום שמפסיד פרנסת השניה?

תשובה: מי שבא לפתוח עסק במקום אחר, בזה יש נדון לעכבו על פרנסת אחרים, מכיון שלא גר שם, אבל מי שגר שם אין שום טענה 'קא פסקת לחיות', ומותר לו לפרסם שגם אשתו תופרת (שו"ע חו"מ ס' קנ"ו סעיף ה'), וכמובן שפרנסה היא מן השמים, ואף אחד לא יכול לקחת מהשני.

ריח האילן שמזיק לאחד מהשכנים

◀ **שאלה:** יש עצי דקל בחצר, והפריחה מוציאה ריח מסוים, שמזיק לאחד מדירי הבנין שיש לו אלרגיה לפריחה זו, מי חייב לשלם על סילוק העץ?

תשובה: מכיון שדרך העולם לנטוע עץ דקל בחצרות בניינים, אי אפשר לחייב את כל הדיירים לשלם על סילוקו, ומכיון שזה מפריע רק לאחד מהשכנים, עליו לשם את הוצאות סילוק העץ.

שיפוץ דירה המופיע לשכן

◀ **שאלה:** ראובן משפץ את דירתו ויש מה רעש, ולכן שמעון, השכן מלמטה, חייב להפסיק לתת שיעורים פרטיים. האם ראובן חייב לשלם לשמעון שגורם לו הפסד?

תשובה: מי שעושה רעש בתוך דירתו, כגון עקב שיפוצים, אין השכנים יכולים להפסיקו, רק אם אחד מהשכנים חולה, ועצם הרעש מזיקו, (וכמבואר ברמ"א חו"מ ס' קנ"ו סעיף ב'), ולכתחילה יש לשמעון לחפש מקום אחר ללמד בזמן השיפוצים, ואין ראובן חייב בהפסדים כיון שעושה רעש המקובל בדרך העולם.

יצא מיחידת דיור עקב שיפוצים

◀ **שאלה:** שכר דירה, ולאחר שירד גשם התמלא הגג בעובש, והיו מוכרחים לצאת מהדירה כדי שהפעלים של המשכיר יגמרו לתקן (ולא היה שייך להישאר בדירה בזמן השיפוצים), האם יכול לתבוע דמי השכירות על אותו זמן שלא גר בדירה?

תשובה: היות שהדירה לא היתה ראויה למגורים בזמן השיפוצים, אין חיוב על השוכר לשלם את דמי השכירות, ואם כבר שילם, יש למשכיר להחזיר את הדמים של אותם ימים שהשוכר היה מחוץ לדירה.

שאל מטריה ונשברה ברוח

◀ **שאלה:** שאל מטריה והיתה רוח חזקה מאוד ונשברה המטריה, האם חייב לשלם, או מכיון שזה 'מתה מחמת מלאכה', פטור מלשלם (כמבואר בשו"ע חו"מ ס' ש"מ סעיף א')?

תשובה: הדין הוא ששואל פטור מ'מתה מחמת מלאכה', אבל זה רק אם משתמש בה בשעה שבני אדם רגילים להשתמש בה, דהיינו אם יש רוחות חזקות, כל בעל מטריה לא היה משתמש במטריה שלו, כיון שיועד שהיא עלולה להישבר, ואם השואל השתמש הר"ז נחשב כפושע וחייב. אבל אם בשעה שהשתמש בה לא היתה רוח כל כך חזקה, ופתאום הגיעה רוח חזקה, פטור מלשלם (לא מדין אונס, שהרי שואל חייב אונסין, אלא משום 'מתה מחמת מלאכה').

נ"י לודן שהרי מבואר בשו"ע (חו"מ ס' ש"מ סעיף י') שאם דמי השאלה הוא פחות משווה פרוטה שמא לא נעשה שואל, וא"כ לא חל עליו חיוב שומרים כלל, ואפילו בפשיעה הוא פטור, או שמא זה כמו אדם המזיק וחייב בכל אופן.

שאלות ותשובות בהלכות ריבית הלכה למעשה ע"י הר"ה ג פנחס וינז שליט"א אב"ד לענייני ריבית

החליפו ביניהם כרטיסי מקוה – והיה באחד יותר

שלו אחר שאחיו החזירו ונמצא שקיבל 7 פעימות יותר ממה שהיה לו, ונמצא מרויח יותר בגלל ההלוואה.

תשובה: אין בזה איסור רבית.

סברת הדברים: אין אנו דנים עכשיו מצד דיני חו"מ האם מותר לעשות כן לתת לאחרים כרטיס אישי של כרטיס מקוה, ויש לברר זאת אצל בעלי המקוה, ובדיני חו"מ.

אולם מצד איסור רבית אין בזה איסור, דהנה במעשה זו נתנו האחד לשני שני דברים, ה'כרטיס' וה'פעימות'. הכרטיס ניתן כדי שיהיה ביד כל אחד כרטיס למלא שם פעימות, וכמו כן נתנו אחד לשני פעימות שיוכל להשתמש בהם.

והנה עצם הכרטיס, אינו 'הלואה' אלא 'שאלה', דכיון שהכרטיס לא ניתן להוצאה אלא להשתמש בה ולהחזירה, הרי זה שאלה ולא הלואה, והלכה פסוקה הוא (רא"ש הובא בט"ז סי' קסא סק"א) שמותר לתת רבית על שאלה דהדרא בעינא. ובמעשה זו שהכרטיס של האברך היה ריק לגמרי נמצא שהאברך לא נתן לאחיו רק כרטיס ולא יותר, וא"כ היה כאן רק שאלה ולא הלואה, ומותר לאחיו להחזיר יותר.

ונראה דאפי' אם בכרטיס האברך היו כמה פעימות, ולעומת זה בכרטיס של הבחור היו יותר פעימות, ונמצא שהאברך נתן לו 3 פעימות והוא החזיר לו 4 פעימות, ג"כ נראה דאין בזה איסור, דהרי לא חייבו אחד את השני שיחזיר לו הפעימות שהלוה לו, אלא כל אחד נתן את הפעימות לחבירו בתור מתנה, והחליפו ביניהם את הכרטיסים עם הפעימות שבו, ונמצא שאין כאן הלואה אלא מתנה שמותר להחזיר יותר.

*

לתת קימחא דפיסחא למי ששילם למשכיר עבור כולם

ואם נותן לו רק בגלל שהלוה לו יש בזה איסור, וכמו שמבואר בפוסקים (רא"ש איזהו נשך סי' טז - יז) דאסור לתת למלוה תרומות ומעשרות דהטובת הנאה נחשב לרבית.

אבל אם הוא חבירו משכר הימים ובלאו הכי היה נותן לו קימחא דפיסחא אין בזה איסור, כיון שאינו מתכוין בשביל ההלוואה, ואף שמבואר בשו"ע הרב (סעי' ו) דבעת הפרעון אסור להוסיף יותר אפי' כשאין כוונתו בשביל ההלוואה, כבר כתבנו בחלק א' (תשובה פט) דהיינו רק כשנותן בפועל בעת הפרעון, אבל כאן שהפקיד שלא

שאלה: אברך הגר בב"ב התאכסן בחג הפסח אצל הוריו הגרים באשדוד, לעומת זאת אחיו לומד בישיבה באשדוד, ונסע לליל הסדר לב"ב להשתתף בעריכת הסדר של רב ואדמו"ר הקהילה המנהל עדתו בבני ברק. לכן הציע האברך לאחיו, שיחליפו ביניהם את כרטיסי המקוה, אחיו יתן לו הכרטיס של המקוה באשדוד, והוא יתן לו כרטיס של מקוה בב"ב, כך שיהיה ביד כל אחד מהם כרטיס מקוה לערב חג וכן לימי חול המועד.

למעשה, הכרטיס של האברך היה ריק לגמרי בלי פעימות, ולעומת זה בכרטיס של הבחור היה 3 פעימות, האברך השתמש בכרטיס של הבחור והוריקו לגמרי, ואילו הבחור שראה שהכרטיס ריק מילא אותו ב- 8 פעימות, והשתמש ב- 4 פעימות, ונשארו בהם עוד 4 פעימות שהחזירם לאחיו, האחים אינם מקפידים ומסכימים להחזירם בלא לעשות חשבון בכמה השתמש כל אחד.

אלא שנסתפקו אם יש בזה איסור רבית, דהרי האברך הלוה לו כרטיס ריק, וקיבל תמורת זה 3 פעימות שהיה בכרטיס של אחיו, וכן עוד 4 פעימות שנשארו בכרטיס

שאלה: כמה אברכים שבאו להסתופף אצל האדמו"ר באחת משבתות השנה שכרו יחד דירה לשבת. אחד האברכים לוה כסף מחבירו כדי לשלם לבעל הדירה. כשהלוה החזיר למלוה את כספו אמר למלוה שידע שהוא הפקיד לו בבנק 260 ₪, והוא מכסף שקיבל מגביר אחד כדי לחלקם לאברכים לכבוד פסח. ומסתפק המלוה אם יש בזה איסור רבית.

תשובה: אם היה נותן לו גם בלא ההלוואה אין בזה איסור. אבל אם נותן לו רק בגלל שהוא שילם בעד כל החברים יש בזה איסור.

סברת הדברים: אם החליט לתת לו קימחא דפיסחא רק בגלל שהלוה לו בשעתו, יש בזה איסור, דאף שאין הכסף מכספו אלא מכספי צדקה מ"מ הרי יש בידו להחליט למי רוצה לתת את הכסף

מוכר חלב לכבוד פסח בזול, רק למי שמקדים לשלם

הקבוע. ב] באופן שיש ברשות המוכר את המוצר שהוא מוכר. [אולם ההיתר של יצא השער היינו רק כשמוכר במחיר של השער, ולא כמעשה זו שמוזיל לו יותר מזה].

והנה במעשה זו לא שייך ההיתר הראשון, שאין שומתו ידוע הוא רק בדבר שאין לו מחיר כלל, מה שאין כן חלב ורוב מוצרים בשוק יש להם פחות או יותר מחיר אחיד, ועל כן אי אפשר להיתר אלא בהיתר השני שיש למוכר את החפץ שהוא מוזיל, והיינו שבעת שהאנשים משלמים לו יהיה בידו חלב כפי מה שמוכר להם. ועל כן יקדים לקנות כמה ליטר חלב אצל בעל הרפת, שיהיה בידו בעת ההזמנה.

ואף שבסך הכל הוא מוכר לאנשים יותר מ-500 ליטר אין צריך שיהיה ברשותו כל הכמות הזו, אלא ישער כמה הוא הכמות היותר גדולה שאנשים קונים ממנו, וכגון אם הוא יודע שעד 6 ליטר קונה אדם אחד ממנו, יקנה מבעל הרפת כמות זו, ושוב מותר לו למכור בזול עד 6 ליטר בבת אחת, שהדין הוא שאין צריך שיהיה 'יש לו' בנפרד, לכל אחד מהמקדימים לשלם, אלא אותו כמות יכול לשמש לכל מי שפוסק עימו,² ואם כן די לו שיהיה נגד הסכום היותר גדול שאנשים קונים בבת אחת.

ואם יגיע אחד שרוצה לקנות 7 ליטר, יבקש ממנו שיעשה ב' הזמנות בנפרד, והיינו שיזמין 6 ליטר בהזמנה אחת, ואחר כך יתקשר פעם נוספת לעשות הזמנה שניה על ליטר נוסף, ובאופן זה יצא מחשש איסור לגמרי.³

ואף שאינו יכול לתת ליטר זה למזמינים אצלו, שעד שהוא מספק את הסחורה כבר מתקלקל החלב, כבר מבואר בספרינו 'רבית הלכה למעשה – ברית פנחס' (פ"ח סעי' לא), שרק בהיתר של 'יצא השער' צריך שהמאכל לא יתקלקל עד שנותנו בפועל לקונה, אבל בהיתר של יש לו מותר אפי' כשאינו מתקיים עד אז, כיון שיכול ליתנו עכשיו ואינו מקולקל.

אלא שמצד אחר היה כאן מקום להקל, שמסתבר שמה שמוזיל את המחיר אינו בשביל הקדמת המעות, אלא שע"י חוסך בטירחא יתירה, שאינו יודע מתי ישלמו לו וכדו', ועל ידי הסכם זה קל לו מאוד, שאומר לכולם שאינו נותן את השירות והמחיר רק למי שמקדים לשלם לו, ונמצא שאין ההזולה בשביל ההקדמה דווקא. אולם באמת נראה להחמיר כאן, כיון שמפרש בפיו להדיא שאינו נותן את השירות והמחיר אלא למי שמקדים לשלם לו, אסור לעשות כן אף שכוונתו אינו משום ההקדמה דווקא, כיון שאינו מוכח ממעשיו שאין כוונתו בשביל ההקדמה.⁴

שאלה: מנהג קדום וחומרא מיוחדת לפסח הוא לקנות 'חלב' טבעי שנלקח ישיר מהפרה, וכמו שמחמירים בפסח בשאר דברים לעשות לבד ולא לקנות מהחנות, כן היה מנהג קדום לקחת חלב ישיר מהרפת.

בשנים האחרונות נשכח המנהג קצת, ומעשה באחד שרצה להחזיר החומרא למקומה, ועל כן פירסם מודעה שהוא מסכים להביא חלב מהרפת לכל מי שנרשם אצלו, ואינו עושה זאת למטרות של רווח כי אם לשם מצוה, ועל כן הוא מוכרו בזול הרבה פחות מהמחיר הרגיל בשוק.

אולם אינו מסכים לעשות את השירות אלא למי שמקדים ומשלם לו כסף מזומן בעת ההזמנה, ואינו מסכים להביא את החלב ולאחר מכן ישלמו לו, וכמו כן אינו מסכים לקחת לא צ'ק דחוי ולא כרטיסי אשראי למיניהם, שאין לו חנות ואין בכוונתו לעשות שירות, כי אם להביא חלב למי שנרשם ונתן לו כסף בעת ההרשמה, ויש להסתפק האם יש בזה חשש איסור.

תשובה: אסור לו למכור בזול, אלא באופן שיש ברשותו סוג החלב שאנשים קונים ממנו.

פתרון: לכן מן הראוי שיקדים לקנות מבעל הרפת כמות של כמה ליטרים, וכפי מה שמשער שזה הכמות שאנשים קונים לכל היותר בבת אחת, וכגון אם הכמות היותר גדולה שקונים אצלו הוא 6 ליטר, יקדים לקנות כמות זה מבעל הרפת, ויהיה אצלו בעת ההזמנה, ואם אחד ירצה לקנות ממנו 7 ליטר, יעשה עימו שני הזמנות בנפרד, אחד על 6 ליטר, ואחר כך יתקשר פעם נוספת לעשות הזמנה על הליטר הנוסף.

סברת הדברים: נפסק בשו"ע (קעג סעי' ז) שאסור למכור בזול למי שמקדים לשלם אלא בשני אופנים הבאים. א] בדבר שאין שומתו ידוע, ואין לו מחיר קבוע בשוק שאינו ניכר שמוזיל לו מן המחיר

מתוך ספר התשובות ברית פנחס למענה רבני בהלכות ריבית 02-50-15-920

³ ע"י חו"ד (קסג סק"א) כשלא במעמד אחד יכול לסמוך על אותו סאה אפי' לאדם אחד, וה"ל כשעושה שני הזמנות נחשב למעמד אחד. ומסתבר שצריך שיתקשר ב' פעמים ולא יעשה הכל בטלפון אחד, ואף אם ירשום שני הזמנות נפרדות לא די בכך, וצריך מעמד אחד.
⁴ וכן פסק בספר 'ברית יהודה' (ע"ד פרק טו הערה ה).

¹ והוא כ"ש מהמעשה שם, דשם התחייב עכ"פ בעת הפרעון להוסיף יותר, אבל כאן לא התחייב כלום אלא סיפר לו שכבר הפקיד בחשבוננו, ופשוט שאין בזה איסור.

² ע"י חו"ד ס"י קסג (סק"א) שיכול לפסוק לב' אנשים על סמך אותו סאה חייטים, והוא הדין בעניינינו.

שאל אבין ויגדן

ליקוטים מתורת מרן רבן של ישראל הגראי"ל שטינמן זצ"ל

אחרי - קדשים | תשע"ח | גליון מס' 2

שיחה לפרשת השבוע - בלי בין אדם לחבירו אי אפשר לזכות לתורה

שהרי אני שמעתי והוא לא אמר ליה ר"י איהדד ואוקי בנפשאי כי לא יחדל אביון מקרב הארץ אלך שוב ללמוד אפילו שאהיה עני יש מצב כזה של כי לא יחדל אביון בכל זאת נמשיך ללמוד אע"פ שדחיקא ליה שעתא טובא ר' יוחנן הדר אילפא לא הדר כיון שלא שמע הלך לעשות עיסקא עד דאתא אילפא מליך ר' יוחנן בינתיים עד שחזר נעשה ר"י ראש ישיבה אמרו ליה אי אותיב מר וגרים לא הוה מליך מר אנשים אמרו לאילפא אם מר היה יושב ולומד לא אתה היית מולך אזל תלא נפשיה באסקריא דספינתא תלה עצמו בתורן של הספינה אמר אי איכא דשאל לי במתניתא דר' חייא ורבי אושעיא ולא פשיטנא ליה ממתניתין נפילנא מאסקרתא דספינתא וטבענא אם משהוא ישאל אותי דבר שיש במתניתא דר' חייא ור"א ואני לא אפשר לו משם אפול מתורן. הספינה וזה קשה מאוד איך היה מותר לו וכי מותר לאבד עצמו לדעת איני יודע.

דרך אגב אפשר לומר פשוט מדוע באמת ר"י זכה להיות ראש ישיבה ולא אילפא הרי רש"י אומר שאילפא היה תלמיד חכם גדול מר' יוחנן אפשר ע"פ מדרש שיר השירים רבה על הפסוק מים רבים לא יכלו לכבות את האהבה ר' יוחנן הוה מטייל וסליק מטבריה לציפורין הוא היה המטייל והולך מטבריה לציפורי והוה ר' חייא בר אבא סמך ליה מטון חד בית חקלא אמר ר"י הדין בית חקלא הוה ידידי השדה הזאת היה שלי וזבניתה בגין דלעי באוריתא מכרתי את השדה כדי שאוכל לעמול בתורה כי בלי זה לא היה יכול ללמוד מטון חד בית כרם ואמר ר"י הדין בית כרם ידידי הוה וזבניתה בגין מלעי באוריתא אחרי שנגמר הכסף של השדה אי אפשר לחיות עם כסף זה לעולם מכר שוב את בית הכרם שלו מטון חד ביה זיתא ואמר כמו כן שמכר כדי ללמוד ר"ח בר אבא בכי א"ל מה את בכי א"ל בכי אנא דלא שבקת לסיבותך כלום שלא השארת כלום לזקנותך הוא הבין שאם לא היה מוכר היה נשאר לזקנותו שכבר אי אפשר אז להתפרנס א"ל חייא בני ונקלה זו בעיניך מה שעשיתי שמכרתי דבר שניתנה לששה ימים שנא' כי ששת ימים עשה ה' אבל התורה ניתנה לארבעים יום שנא' ויהי שם עם ה' ארבעים יום ואינו מובן כל כך מה טען לו ומה ענה לו הוא טוען מה השארת לזקנתך על זה לא ענה לו ולא כלום משמע שרוצה לומר לו שבאמת מה שוה כל העולם הזה אינו שוה כולם לעומת דבר שהוא כל כך נצחי ארבעים כנגד ששה הוא משל ועיקר הכונה שמה שמכרתי הוא דבר שאינו נצחי וקניתי דבר כל כך נצחי וממילא אחרי שר' יוחנן מכר כל מה שהיה לו כדי ללמוד תורה ושוב הגיע למצב שדחיקא ליה טובא והיות שכל כך היה לו מסירות נפש לתורה הקב"ה שילם לו שאגם שאליפא היה אמורא וצדיק גדול אבל כיון שלר"י היה נסיון גדול עד שר"י מסר הכל בשביל תורה קיבל את הגדולה חזין עד כמה שהתנאים והאמוראים וגדולי העולם מסרו עצמם בשביל לימוד תורה ומה יצא ודאי שאילפא היה ת"ח גדול וגם נמצא בשר"ס כמה פעמים אבל ר' יוחנן נזכר בכל מקום בבבלי נמצא המון פעמים ובירושלמי רק ר"י נמצא ור"י הלכה כר"י שמואל ור"י הלכה כר"י ר' יוחנן הזה כל כך זכה אף שאילפא מוזכר כמה פעמים והיה גדול מאוד אך ר' יוחנן זכה הרבה יותר והכל היות ומסר הכל ללימוד התורה א"כ אין מה להצטער לאדם שילומד מתוך קושי שהרי זכות של זה אין לשער זכות של נצח עד שזוכה ש"ס מלא עם ר' יוחנן איזה זכות שיש בזה והכל כי מסר נפשו לתורה וכמו שאמר לר' חייא בר אבא הנקלע בעיניך מה שעשיתי שמכרתי דבר שנקנה לששה ימים אבל התורה נקנה לארבעים. ועיקר הכונה שמוכר בשביל נצח כל העולם אינו שוה לנצח כל העולם הוא בסה"כ ששה ימים אבל התורה היא נצח וכדי לזכור לנצח אפשר לקנות רק בעולם הזה בעוה"ב כבר אי אפשר ע"כ [חאפט אריין] לתפוס מה שתופסים כאן זה המאוס ע"כ בערב מתן תורה צריך לתפוס ובעיקר עניין המדות כאיש אחד בלב אחד ועי"ז נזכה לנצח והקב"ה יעזור שכל אחד מאיתנו יזכה גם לעניינים של בן אדם למקום בן אדם לחברו שזה הקדמה לזכות לתורה וגם בתורה עצמה שכ"א יזכה ובפרט ימים אלו ימי מת"ת שכתוב בספרים שאפשר לזכות בהארה כעניין מה שקבלו במתן

מורי ורבותי בעצם מה צריך לדבר אברכים שלומדים כאן תורה לא לומדים כאן מתוך עשירות איני יודע עד כמה הוא מתוך הדחק אבל חז"ל אומרים שהלימוד מתוך הדחק אין לו שיעור כלל.

איתא בחז"ל בסנהדרין על דור של חזקיה מלך יהודה שבקשו מדן ועד באר שבע לא מצאו איש ואשה תינוק ותינוקות שלא ידעו בהלכות טומאה וטהרה עד כדי כך היה שם תורה מ"מ אינו דומה לדור של רבי יהודה ב"ר עילאי שנתכסו ששה בטלית אחת ועסקו בתורה ולמה מפני שדחיקו ליהו שעתא טובא וכיון שלמדו מתוך הדחק אפילו שלא היה שם כל כך הרבה תורה כבדורו של חזקיה מ"מ כיון שלמדו תורה מתוך הדחק היה נחשב דור זה לדור הרבה יותר מובחר מדורו של חזקיה א"כ איך אפשר לדבר לאברכים היום שזכותם גדול מאוד.

היום אנו עומדים בר"ח וכתוב ע"ז בתורה ויחן שם ישראל כנגד ההר אומר רש"י כאיש אחד בלב אחד זה היה תנאי לקבלת התורה לא היו תנאים אחרים אף שכבר קיימו חלק מהמצוות כמבואר שבמרה נצטוו כמה מצוות וביניהם שמירת שבת דברים חשובים מאוד שבת מחלליה חייב סקילה נורא ואיום מי שאינו שומר שבת וזה כבר היה ובכל זאת לא כתוב שתנאי לקבלת התורה צריך שמירת שבת כי אם ויחן ישראל כאיש אחד בלב אחד זה לא היה סתם סיפור אלא שזה היה התנאי כדי לקבל תורה ובאמת במ"ח דברים שכתוב בפרק שישי דאבות שהתורה ניקנית בהם רוב הדברים הם דברים שכן אדם לחברו אמנם בן אדם למקום חשוב מאוד אך הקניינים הם בעיקר קניינים של בן אדם לחברו וחז"ל אומרים בשבת כשבא הגוי להתגייר ושמאי לא קבלו עד שבא להלל אמר למדני כל התורה על רגל אחת אלמה דעלך סני לחברך לא תעביד ואידך זיל גמור הוא לא אומר לו דברים עיקרים יותר הרי אם אחד מחלל שבת חייב סקילה אם אחד עובד ע"ז חייב סקילה אבל אם אחד אינו מקיים גן אדם לחברו אינו חייב סקילה אמנם הוא חשוב מאוד בכל זאת זה הוא התנאי שאילולי זה אינו יכול לקבל תורה כך גם במעמד הר סיני בלי בן אדם לחברו לא יכלו לקבל תורה ובאמת שהיה זה נס גדול נדמה שבחפץ חיים מבואר שהיה במעמד הר סיני כחמשה מליון אנשים שישים ריבוא היו אנשים מגיל עשרים עד שישים חוץ מזה היו עד גיל עשרים ולמעלה משישים נשים וערב רב יחד היו חמש מליון אנשים ובכל זאת כולם ממש היו כאיש אחד בלב אחד זה ממש נס כשיש אנשים בתוך שכונה קטנה כבר יש קטטות וכאן חמש מליון לא רבו א"כ זה היה התנאי והמטרה להיות כאיש אחד בלב אחד.

ברצוני להביא מאמר חז"ל מה שהגמ' אומ' בתענית אע"פ שמסתמא ידועה לכל ולא אחדש שום חידוש בכל זאת זה טוב שחוזרים מה שידועים הגמ' בתענית כ"א אומרת אילפא ור' יוחנן הוה גרסי באוריתא הם למדו תורה הוה דחיקא להו מילתא טובא היה להם מצב דחוק מאוד אמרי ניקום ניזיל וניעביד עיסקא נלך ונעשה עסק פרנסה ונקיים בנפשן אפס כי לא יהיה בך אביון לולי הפרנסה לא יהיה לנו במה לחיות אזלו אותבי תותי גודא רעיעא עצמם על יד כותל רעוע למה ישבו ע"ז כותל רעוע לא מובן שהרי כתוב שאסור לשבת ליד כותל רעוע זה סכנה לא כתוב אך מסתמא היה להם היתר הוה קא כרכי ריפתא הלכו לאכול לחם זה לשון חז"ל תמיד כרכו אתו תרי מלאכי השרת באו שני מלאכי השרת שמיעה ר' יוחנן דאמר חד לחבריה שמע ר"י שאחד אמר לשני נשדי עלייהו האי גודא ונקטלינהו נזרוק עליהם את הכותל ונהרוג אותם למה שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה שניהם אחזו שאדם כזה שמוכן לעזוב חיי עוה"ב אע"פ שאין להם פרנסה משמע שלא קבלו את התירוץ הזה מניחין חיי עולם הבא ועסקין בחיי שעה צריך לזרוק עליהם את הכותל א"ל אידך שבקינהו דאיכא בהו חד דקיימא ליה שעתא יש אחד מהם שיצליח הזמן לעמוד לו ר"י שמע אילפא לא שמע א"ל ר"י לאילפא שמע מר מיד שמעת משהוא א"ל לא אמר מדשמעי אנא ואילפא לא שמע ש"מ לדידי קיימא שעתא

תורה זכות שא"א לתאר כל אחד מאיתנו לא נחמיץ את הזמן ונזכה לזכות מה שאפשר ומי שישתדל יהיה מאושר ויקום כל הברכות שכתוב בתורה ונזכה בקרוב ונהיה מאושרים בזה ובבא.

גדול תלמוד תורה

ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרכת אל פני הכפרת אשר על הארץ ולא ימות כי בענן אראה על הכפרת. (אחרי מות טז, ב)

רבנו אמר הנה ידוע דברי הגר"א על התנ"כ בזאת יבוא אהרן אל הקודש, בסדר זה יכול להכנס לקדש הקדשים לא רק ביום כיפור אלא אף בכל ימות השנה.

אבל מסתבר אמר רבנו שבא רק ביוה"כ, שהרי אמרו בגמ' בסוף הוריות, "יקרה היא מפנינים יותר מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים", א"כ לאהרן הכהן עדיף היה לשבת וללמוד בזמן הזה, מאשר להכנס במשך השנה לפני ולפנים. (מפי נכדו הרה"ג ר' אשר שטינמן)

בין אדם לחבירו

לא תקם ולא תטר את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ה'. (קדשים יט, יח)

באחד הפעמים נכנס יהודי לרבנו, ושאלו רבנו מה יקרה אם משהו יתן לך סטירה ברוחב מה תגיב לו, וענה לו אני אולי יעיר לו וימשיך הלאה. וחזר ושאלו מה יקרה אם אחד יתן סטירה לכן שלך מה תעשה, וענה לו אני יחזיר לו מכות חזרה. ואמר לו רבנו לתשובה הזו חית' כן בדומה זה אצל הקב"ה כשאדם חוטא להקב"ה הקב"ה מאריך אפו לא מעניש מייד, אבל כשאדם נותן מכה לילד של הקב"ה, ועושה חטא בין אדם לחבירו, ה' מעניש אותו על כך מייד.

לא תלך רכיל

החפץ חיים בהל' לה"ר כלל א' בבמ"ח אות ד' בהג"ה כתב די"ל שיש איסור משעת הילוכו מעת שהזמין עצמו לילך ולדבר רכילות עובר על לא זה ואח"כ מצאתי זה בשל"ה עכ"ד. ויל"ע אם גם ההולך לשמוע רכילות כדי לספר ולבסוף לא סיפר לאחרים עובר בלאו זה, וכעין מצינו בב"מ (סא, ב) בלאו דמשקלות עוברים בלאו על עצם עשיית המשקלות אע"פ שלא השתמש בהם לבסוף ומ"מ דבריהם מחודשים וזה לא נזכר בגמ'.

החובות הלבבות (שער הכניעה פ"ז) כתב שהמספר לשון הרע כל המצוות של המספר עוברים לזה שדיבר עליו, וגם זה חידוש שלא נזכר בספרים אחרים, ויתכן שזה מדרש שאינו נמצא אצלנו, או דידע זה בסוד ה' ליראיו, דחסיד גדול כמותו ראוי לזה, וגם המגיד דהב"י הסכים לזה, ולדבריו יתכן שאחד שלא נוהג כהוגן ומדברים עליו הרבה לה"ר יתברו זכויותיו והנה גם לדבריו כשימחול למדברים לה"ר עליו הזכויות יחזרו לזה שדיבר עליו, ומ"מ הזכות שיש לו במה שמוחל שוקל הרבה כנגד כל הזכויות שעברו אליו והחזירים ע"י מחילתו. (אילת השחר קדשים יט, טז)

לשון הרע

הביא הגר"ר יצחק זילברשטיין: ארגון 'זכנו' מאגד בתוכו כמאה וחמישים ישיבות בין הזמנים מכל רחבי הארץ, ולומדים שם כ-15,000 לומדים. לצורך החזקת הישיבות שמגיעה להון עתק, הפקנו בשנתיים האחרונות במשותף הגרלה [מכירה סינית] וראינו בזה בס"ד הצלחה גדולה בהשגת סכומים

גדולים שהועילו לריבוי ספסלי בית המדרש ברוך השם.

היות שהוצאות ההגרלה עולות למאות אלפי שקלים, חשבנו לכסות הוצאות אלו באופן הבא: גבאי ישיבות בין הזמנים ברחבי הארץ חילקו דפי שאלות [סקר] למאות אברכים מכל הארץ בדף זה היו שאלות על האיכות והאמינות של מוצרי החשמל והביגוד בביתם. [כמה שנים יש להם את המכשיר, וכמה פעמים היה צריך לתקנו וכו'] וכן על מוצרי תינוקות וכו'.

מתוך התשובות שהגיעו [620 שאלונים] אנו מנסים לקבוע איזה מכונת כביסה או מזגן וכו' הינם הכי אמינים בשוק [כאלו שאין בהם כמעט תקונים ואנשים מרוצים מהם] ו'למכור' את תוצאות אלו לחברה שהמוצרים שלה קיבלו את הציון הגבוה ביותר תמורת סכומי כסף נכבדים שיוקדשו להוצאות ישיבות בין הזמנים.

בשאלון זה יש גם שאלות על מוצרים נוספים כקפה ושתייה קלה וכו' בכדי לקבוע מה סוג השתייה או הקפה שרוב האנשים מעדיפים. כמו"כ יש שאלות על חברות תחבורה ציבורית איזו חברה מקפידה לעמוד בלוח זמנים והנהגים מתנהגים יפה אל הנוסעים. שאלתנו היא, האם מותר לערוך סקר כזה, כדי לממן את ההגרלה בישיבת בין הזמנים, למרות שיתכן שעל ידי זה ינזקו שאר בעלי העסקים, או שמא אין זה מן הראוי לעשות כן?

ברצוננו להוסיף, שכונתנו לפרסם חברה אחת בלבד, זו שהציבור היה מרוצה במיוחד מהמוצרים שלה, בלי להזכיר כלל את התוצאות של מוצרי החברות האחרות ואפילו לא להזכיר את שמותם, רק את העובדה שיותר אנשים מרוצים ממוצרי חברה מסויימת. האם ראוי לעשות את הסקר הזה, או שמא כיון שיש בזה נזק בעקיפין לשאר החברות אין זה ראוי?

תשובה עי' בספר חפץ חיים (רכילות כלל ט סעיף י') שכתב: אם רואה שאחד רוצה לרמות את חבירו... בשווי המקה, כגון שהחפץ שוה חמשה זהובים והמוכר רוצה ליקח ממנו ששה, צריך לומר לו. אבל אם ההונאה היא פחות משתות אפשר דאין לומר לו, כיון שיתכן שהמוכר לא עובר עבירה. ובסקר שווקים ברוב המקרים אין המוכרים עוברים על איסור הונאה, ונמצא שמזיקים אותם על לא עוול בכפם.

ואפילו במקום שאין איסור כלל, כגון שמפרסמים היכן המקום הזול ביותר, שמסתבר שאין בזה איסור, מכל מקום פרסום סקר זה יגרום צער לבעלי עסקים אחרים, ואין ראוי לבני תורה להחזיק תורה, על ידי גרימת צער לאנשים אחרים, והקב"ה יעזור לכם לממן את הישיבות בהיתר ולא באיסור בנחת ולא בצער לא שלכם ולא של בעלי עסקים אחרים, שלא עלו בסקר.

השאלה הועברה גם לרבנו, ואמר שיש להביא על כך ראייה ממסכת עירובין (דף סד ע"א) שם נאמר שרב נחמן שיבח מאמר חז"ל.

אמר ליה רבא, מאי טעמא אמר מר הכי, האמר רבי אחא בר חנינא מאי דכתיב 'ורועה זונות יאבד הו', כל האומר שמועה זו נאה וזו אינה נאה, מאבד הונה של תורה, אמר ליה [רב נחמן] הדרי בי.

ופירש המהרש"א דזו נאה נמי לא יאמרו, ומשום דמשמע מיניה דיש אחרות שאינן נאות. כלומר שכיון שאומר על מאמר אחד שהוא נאה, מזה משמע שיש מאמר אחר שאינו נאה. כמו כן אם מפרסמים על משהו שהוא טוב, יש בזה משמעות לישנא בישא על אחרים, ואינו ראוי.

בדידי הוי עובדא- יצרא דעבודה זרה

הלה התרגש לשמוע הדברים וקיבל ע"ע למכור את חלקו לשותפים, וביקש מרבנו ברכה שאשתו תחזור גם בתשובה. ובירכו רבנו על כך.

וחזר לביתו וסיפר לאשתו שבהוראת הרב הוא מכר את כל מה שיה לו במפעל לשותפיו, ושאלה אותו האם את הכל ממש או שהאיר לעצמו משהו, ואמר לה את הכל ממש, והראה לה את המסמכים.

ואמרה לו א"כ אני חוזרת בתשובה, כי עד עכשיו חששתי לחזור כי פחדתי שאתה לא יציב מספיק ולכן אתה חוזר בתשובה ואני לא רציתי שתם כך לחזור, אבל כעת שאני רואה שאתה רציני עד כדי שהפסדת כסף אני חוזרת ג"כ בתשובה.

שח בעל המעשה: היה יהודי שהחזרתי בתשובה והתקדם לאט לאט, אבל אשתו בשום אופן לא הסכימה לחזור בתשובה, ואני המשכתי ללמוד עמו כל הזמן, ובאחד הפעמים הוא מספר לי שיש לו מפעל לביטון בהודו, והוא גילה שרוב הביטון הולך לעבודה זרה, והשאלה האם מותר לו להמשיך במפעל. אמרתי לו ששאלה כזו צריכים לשאול את רבנו זצ"ל.

ונכנסתי עמו לרבנו, ושאל אותו את השאלה, ואמר לו רבנו אני מקנא בך. והתפלל הלה במה הרב מקנא בי. ואמר לו רבנו הנה יצרא דעבודה זרה יתבטל וממילא גם אין שר למי שמתגבר ולא עובד ע"ז. אבל עתה היחיד בדור שיש לך כעת נסיון ח"ו לעזור לע"ז ואם אתה מתגבר אתה נוטל שכר שאין לאף אחד, שהתגברת על יצרא דע"ז.

דברי אמרת

מאמרי חזק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים

מזן רבי דב יפה זצוק"ל

גיליון מס' 84 ■ אחרי מות - קדושים

ביאור מצוות "קדושים תהיו"

המותרות או זלילה וסביאה של מאכלות מותרות, הוא יהיה נבל **שלא** ברשות התורה.

בעצם דברי הרמב"ן שבציווי "קדושים תהיו" אסרה התורה להיות נבל ושטוף בתאוות, יש דעות שונות בשיטתו. ישנם הסבורים, שלפי הרמב"ן כל הנאה של מותרות שהאדם אינו זקוק לה, נכללת בציווי "קדושים תהיו", אלא **שההגדרה של מותרות אינה קבועה** והיא משתנה בהתאם למזג האדם, לנסיבות השונות וכדו'. אחרים סוברים בדעת הרמב"ן שהאיסור הוא לא להיות **להוט** אחרי מותרות, אבל לא כל הנאה שהיא בבחינת מותרות אסורה. **הנצי"ב לומד**, שהתורה ציוותה להיות פרוש "ממותרות הרבה", דברים שגם הדעת האנושית מרגישה שזו הפרזה.

קדושה – התנשאות על החומר

המלבי"ם אומר שהמהות של 'קדושה' היא **'התנשאות על החומר'**, ובוזה גופא יש דרגות שונות: דרגה אחת, שישיראל פורשים מהנשים **האסורות** להם וממהמאכלות **האסורים**, ויש גם בפרישה זו התנשאות על החומר - אשר נמשך לעברות אלו. [אגב, הגויים אינם מאמינים שישיראל באמת נמנעים מלחטוא בעניינים אלו שהחומר נמשך אחריהם, והם סבורים שבסתורם הם עוברים על מה שהתורה אוסרת, כפי שהכמרים שלהם עושים בסתר את כל התועבות שאסורות להם ע"פ מצוות דתם].

וישנה דרגת קדושה יותר עליונה, שהאדם פורש **לא רק** מהדברים האסורים שהחומר נמשך אחריהם, אלא הוא לוקח מהחומר רק את **הנצרך** לו כדי חייו.

"קדושים תהיו כי קדוש אני" – מידה כנגד מידה

ומהי **קדושה אצל הקב"ה**? כשהקב"ה מתנשא על ההנהגה הטבעית, ונוהג הנהגה ניסית למעלה מדרך הטבע. והנהגה זו של הקב"ה **להתנשא על הטבע ולנהוג הנהגה ניסית, תלויה בישראל**, כי באותה מידה שעם ישראל מתנשא מעל לחומריות, מתנשא הקב"ה מעל ההנהגה הטבעית ומנהיג את ישראל באופן של הנהגה ניסית. וזו הכוונה **"קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלוקים"** – אם אתם תנהגו בקדושה ותתנשאו על החומר, **אף אני אתנהג עמכם בקדושה** - דהיינו בהנהגה ניסית למעלה מדרך הטבע.

הגאון ר' שמואל רוזנבסקי הביא מקור לדברי המלבי"ם, מדברי הגמ' במס' ברכות (כ) ששואלת, מדוע לדורות הראשונים התרחשו ניסים ולנו לא מתרחשים ניסים? מדוע כשר' יהודה הוריד את אחת מנעליו מיד ירד מטר, בעוד שאנחנו מצערים את עצמנו וצועקים וצועקים ולא נענים? עונה הגמ', שהראשונים **מסרו את נפשם על קדושת ה'** ולפיכך נענו. והביאור בזה על פי דרכו של המלבי"ם, שהואיל והדורות הראשונים **התעלו מעל הטבע ומסרו את הנפש על קדושת ה'**, הם זכו לכך שהקב"ה התנהג עמם בהנהגה ניסית למעלה מדרך הטבע.

כמובן שבעניינים אלו של קדושה ישנן דרגות שונות (וכפי שיובא להלן בשם השיעורי דעת). **הגר"א** לא רצה להרגיש אפילו טעם של גשמיות, ולכן נמנע

דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אלהם קדושים תהיו כי קדוש אני ה' **אלוים** (פרק יט, א). הבה נתבונן היטב בפסוק זה. "דבר אל כל עדת בני ישראל... קדושים תהיו" – הציווי להיות קדושים איננו רק לגדולי עולם אלא **"כל עדת בני ישראל"**, כל אחד ואחד מישראל מצווה על הקדושה. **רש"י** מביא את דברי חז"ל, שפרשה זו נאמרה בהקהל את כל העדה. וידועה השאלה, שהרי את כל התורה כולה שנה משה לכל ישראל? **מבאר המהר"ל** (גור אריה על אתר), שבפעמים אחרות, היו יוצאים מן הכלל שמחמת סיבות שונות לא היו, אבל כאן דאג הקב"ה שכולם **ללא יוצא מן הכלל** יהיו, מפני שרוב גופי תורה תלויים בה.

ומהי **הסיבה** לציווי זה? **"קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלוים"** – ויש להבין מה בכך שהקב"ה קדוש, מה לבר אצל התבן, וכי יציר כפיו של הקב"ה יצטרך להדמות לקונו? **מבארים הרמב"ן ואוה"ח**, שהיות שהקב"ה קדוש, לכן הדרך **להדבק בו** היא על ידי שנהיה גם אנחנו קדושים. **לאומות העולם** אין יעוד להיות דבקים בקב"ה, לפיכך הם לא נצטוו להיות קדושים. לעומת זאת לעם ישראל ישנו תפקיד להדבק בקב"ה, והתורה מגלה לנו שהדרך לכך היא על ידי שנהיה קדושים.

עלינו לדעת שדבקות בקב"ה היא הטובה הגדולה ביותר שיכולה להיות לנו, כי בהיות שהקב"ה הוא הטוב בעצמותו והוא מקור הטוב, אין לנו דרך טובה יותר לקבל את השפעת טובו מאשר על ידי הדבקות בו ית'.

זאת ועוד, כאשר אדם נוהג בקדושה יש לו מכך רווח עצום: כתוצאה מכך שהוא חי בקדושה, נפשו **מתענגת** מדברי קדושה והוא חי את כל חייו בעולמות של תענוגים רוחניים. הלימוד, התפילה והברכות מסיבות לו עונג אמיתי, והוא אינו צריך את השכר לעוה"ב כדי לרצות לעסוק בלימוד ותפילה, וק"ו שאינו זקוק לתענוגות מפוקפקים שאינם מתאימים לאנשי מעלה.

"קדושים תהיו" – מהות הציווי

מהי כוונת התורה **"קדושים תהיו"**? **רש"י** מפרש "שתהיו פרושים מן העריות ומן העבירה, שכל מקום שאתה מוצא גדר ערווה אתה מוצא קדושה". **וידועים דברי הרמב"ן, שאילולי** שציוותה התורה קדושים תהיו, עלול היה בעל התאווה להורות לעצמו היתר להיות שטוף בתאוות **שלא** אסרה אותם התורה, כגון להיות שטוף בזימת אשתו או להיות זולל וסובא של מאכלות מותרות, לפיכך ציוותה התורה **"קדושים תהיו"**, **ובציווי זה אסרה עליו התורה להיות נבל** ושטוף בתאוות של זימת נשים המותרות או זלילה וסביאה של מאכלות מותרות.

רבים טועים ומצטטים את הרמב"ן שכאילו הוא אומר שיש מושג של נבל **ברשות התורה**. אך זו טעות מוחלטת, ואדרבה הרמב"ן אומר שאמנם **לולי** שציוותה התורה **"קדושים תהיו"** היה יכול להיות מושג של נבל ברשות התורה, ביחס לתאוות של דברים המותרים, אך לאחר שהתורה אסרה להיות שטוף גם בתאוות של דברים המותרים, מעתה מי שיהיה שטוף בתאוות של זימת נשים

הבריתא של רבי פנחס בן יאיר [ע"ז כ:], משרטטת את הדרך להגיע לקדושה: "תורה מביאה לידי זהירות, זהירות מביאה לידי זריזות, זריזות מביאה לידי נקיות, נקיות מביאה לידי פרישות, פרישות מביאה לידי טהרה, טהרה מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי ענווה, ענווה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי קדושה, קדושה מביאה לידי רוח הקודש".

זכינו לפרשנותו המוסמכת של רבנו הרמח"ל, שכל ספר מסילת ישרים הוא פירוש של הבריתא הזו. עלינו לדעת שספר 'מסילת ישרים' אינו מהווה רק 'זריקת מורץ' למתורפס - 'מסילת ישרים' הינו ספר הדרכה! אמנם ודאי שישנם שם דברים מאד מעוררים, אך כשם שהספר 'משנה ברורה' הוא ספר הדרכה בהלכות אורח חיים, כך, בראש וראשונה, המסילת ישרים הינו 'ספר הדרכה' כיצד להיות זהיר, היאך להיות זריז, איך להיות נקי. מי שלא לומד 'מסילת ישרים', הנה גם אם ילמד היטב 'נשים נזיקין' זה עדיין לא יספיק לו להיות אדם 'כמו שצריך'.

מעשה רב מרבנו הגדול זצוק"ל – אמונה, והכרה בחסדי ה' (המשך משבוע שעבר)

התפעל מהורי תלמידו חביבו הרב חננאל שוב שליט"א שההורים הכירו בחסדי ה' כבר בלידתם את ילדם הבכור, ולא חשבו שילדים זה טבעי וקראו לו חננאל ע"ש חנן – אל.

היה אומר לאחת מבנותיו המוכשרות, אפילו שאת מוכשרת את צריכה לזכור שהכל מואת ה', כמו"כ כשהיו מגיעים למעונו אנשים מוכשרים בתפקידים בכירים ופוליטיקאים למיניהם היה אומר, שמעתי שכבודו מוכשר ומצליח מאוד, אבל תמיד צריך לזכור שהכל מואת ה'.

מתוך כתביו בימי בחרותו: תפקיד ההנאות החומריות, להכיר על ידן את חסדי ד'. חשיבות ההנאות החומריות, אינו רק בחיזוק הגוף שהן מביאות, אלא מפני שעל ידן מכיר האדם את חסדי ד'!

הנשמה יודעת את טוב ד', רק הגוף אינו יודע, וכדי שהוא ילמד, תנו לו הנאות שירגיש אותן, ואל תשכחו לשנן לו - ד' הוא הנותן!

מאוד גברו עלי חסדי ה', בהיותי בתל אביב בא לידי בלי כונה הספר הקדוש "חפץ חיים" על הלכות לשה"ר ורכילות – ועברתי בעז"ה כמעט על כולו, וב"ה עזר לי להנצל מלשה"ר פעמים רבות, וגם מענייני רכילות. ואולי עוד יזכני ה' להציל אחרים מן העוון החמור הזה. וכן בא לידי מבלי כונה הספר היקר "פלא יועץ" ומיד נחה עלי רוח ד' ללכת לקנותו "כי רב טוב צפון בו".

במה אודה לד' על הטובות אשר גמלני למרות כל פשעי וחטאי, ומה נאמנו דברי חז"ל הקדושים: הבא להיטהר מסייעין לו, וכן אם אדם פותח כפתחו של מוחט, פותחים לו כפתחו של אולם. המקרים האחרונים עוררוני מחדש להתבונן על חסדי ד', ועל השגחתו הנפלאה הנגלית לכל עין צופה אשר לא תתעקש.

ספירת העומר...

השבוע סיפר לי הרב"ג יצחק עמוסי שליט"א תלמיד כפר חסידים, עובדה שאופיינית מאוד להנהגתו של המשגיח זצוק"ל. לפני מספר שנים המשגיח הוצרך לצאת לפני קדיש של שמו"ע וחזר אחרי שהציבור כבר ספרו ספירת העומר, ר' יצחק שליט"א חשש שהמשגיח לא ספר ובדאגתו לרבנו ניגש למשגיח ביציאתו מהישיבה וביקש רשות להזכיר שאולי המשגיח לא ספר ספירת העומר, המשגיח שמח מאוד מאוד לקבל את התזכרות (וכנראה שכבר ספר...) ונישק את ידו פעמיים, ואמר: נשיקה אחת על כך שאתה חושב עלי דוואג לי שלא אכשל, ונשיקה שניה שלא התביישת...

(נערך ע"י נכדו הרב י.מ. ארנפרוינד שליט"א. להערות והוספות 0527166490)

מללעוס את האוכל לפני בליעתו. בודאי שאין לנו שייכות לדרגא זו, אך המינימום ההכרחי הוא שהתאוה לא תמשול עלינו.

'שיעורי דעת': מעט הנאות - נצרכות

המהרי"ל בלוח בספרו 'שיעורי דעת' (מאמר, 'פלא מעגל רגליך') כתב יסוד נכבד, שיש דברים שאינם חיוניים לעצם קיום נפשו, אך אעפ"כ כל מה שנצרך לו לאדם למען יעמוד על מתכונת נפשו כדי שיהיה במצב של רצון ושמחה, שרק אז ערים כשרונותיו וחיים בו כל כוחותיו - כל הנצרך כדי שתהיה לו שלמות ותפארת אדם, בכלל 'צורך' הוא. והוסיף שם: "כי לרוב בני האדם דרוש לקחת מן העולם הזה יותר מכדי הנצרך לעצם קיום גופו: טיול בחברת בני אדם, תענוגות גשמיים, ליהנות מנועם הטבע וכדומה". וסיים באזהרה נחוזה: **"ואחרי שנחוץ לו כל זה, אם יגמור בנפשו לפרוש מהנאות אלו, הרי זה בכלל, אל תהי צדיק הרבה".**

כאמור, מצוות "קדושים תהיו" נאמרה לכל ישראל, אך כדי להגיע למעלת הקדושה לא מספיק רצון טוב, אלא צריך לצעוד בנתיב שמוליך למעלת הקדושה.

בכל דבר קטן כגדול חי המשגיח זצוק"ל בחוש את חסדי ה'. העתיק כמה דוגמאות שרשמתי במושך השנים: כשהיה גשם הבאתי למשגיח מטריה, מיד אמר 'חסדי ה' שיש מטריה... כשהיה שואל נהג אם יש ג' פי אס היה שואל: 'יש לך את המכשיר של 'חסדי ה''. תמיד היה חוזר ואומר בנסיעות - חסדי ה' שיש את הרב דנציגר שמוכן לקחת אותי, ובירושלים יש את הרב כץ שמוכן לקחת אותי, ואת ר' יגאל שדואג לי ברכסים ואת הרב ברונר שדואג לי בירושלים, ואת... שדואג לי בזה וכו', הקב"ה דואג לי...

כשישב לאכול ארוחת בוקר אמר בהתרגשות, איזה חסד ה' עשה עמנו שיש מה לאכול – יש כאלו שאין להם מה לאכול... הגעתי למשגיח, התעניין איך הגעת? עניתי באוטובוס, מיד אמר 'חסדי ה' שיש אוטובוס... היה אומר לחתנים 'אם אתם בחרו טוב, זה לא מובן ממילא שתקבל בחורה טובה, זהו חסד ה'. היה תמיד מתעניין על החתנים החדשים שנכנסו למשפחה ועל מעלותיהם, והיה מודה מאוד לה' שעשה עמנו חסד...

הביט בנכדתו שהחזיקה את בתה, ואמר חסד ה' שנתן לאימא אהבה לילדה והנאה להחזיק את בתה. כאשר היו שרים בשבת הפזמון 'השומר שבת הבן עם הבת' היה אומר בהתרגשות גדולה: לא פשוט מה שאנחנו זוכים היום שכל המשפחה שומרת שבת, פעם היה שייך שחלק שמרו שבת וחלק לא.

כשהשתתף בחופות היה אומר בהתרגשות גדולה, לא פשוט שזוכים לדאות את חסד ה' הנפלא של ההבטחה - עוד ישמע בהרי יהודה...

בשעה שהיה צריך לקחת תרופה היה אומר על התרופות, הנה התרופה של בורא רפואות. וכשהתעניין אם יש פתרון לבעיה פלוגית הנוסח היה: האם יש לבורא רפואות איזה חסד לסייע לי בבעיה פלוגית – הגישה הייתה חסד של בורא רפואות.

כמו"כ היה מביט על המכשור של ביה"ח והיה אומר בהנאה, איזה חסד ה' מכשיר זה ואיזה חסד ה' מכשיר זה. גם בזמן אשפוזו חזר הרבה פעמים ברגש רב פרק ק"ג בתהילים העוסק בחסדי ה' עמונו, איך שהקב"ה דואג לנו כאב לבנים ועושה עמנו חסדים וסולח לעוונות שלנו וכו' והיה אומר אנשים מתפללים איך המשגיח הרגוע נהיה חולה לב, והאמת שהפליאה כיצד אנו בריאים...

כל ספר שהגיע לידי וחשב שיהיה בו תועלת ראה בזה חסד ה' ששלח לו הספר, וכן ידיעה חשובה וכד', היה אומר חסדי ה' שאתה אומר לי... (ראה להלן בכת"י)

נפשו גחלים תלהט

גליון 181 אח"ק תשע"ח

1nafsho@gmail.com

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרייב זצוק"ל
לתרומות והנצחות, הוספת כנונים, הצעות והערות יש לפנות ובטלפון: 0527697944 ולמייל: 1nafsho@gmail.com

דבר המערכת

הפעם הבאנו מאמר חדש על ההכנה למתן תורה. המאמר דורש עיון והשתדלנו לקרב הדברים עם כמה הוספות. נשמח לקבל תגובות מציבור הקוראים היקר.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבות דמשיחא ש"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

ההתהוות של... בטוי זה בא לומר שישראל הם הראשית של כל הלבושין המיועדים לגלות את החיות האלקית היותר עדינה היורדת מלמעלה [א.ה. כלומר כנסת ישראל היא ראשית תבואתו כלומר נקודת השורש לכל השפע האלקי המחיה את המציאות. רק שאצלם זה נמצא בצורה עדינה ושרשית ובעולם זה מתפרט לכל מה שענינו רואות אבל ישראל הם הצינור העדין שדרכו הכל עובר] עובדה זו דלכתך אחרי וכו' היתה גילוי בהירות חיות זו.

הכללת כח מצרים בקדושה (ע"י החכמה)

וינצלו את מצרים. ביציאה זו נתרוקן לרשותם רכוש מצרים. עובדא זו מיוחדת היא לגאולה זו דוקא. טעם הדבר כי מהלך זה הנקרא יצר את האדם בחכמה נמצא בו חביקת הכל. וכמ"ש כולם בחכמה עשית [א.ה. היינו שבהיות שבחכמה הכל נמצא בצורה תמציתית כל הפרטים שאח"כ יראו כסותרים זה את זה כשיצאים לגילוי בחכמה הם כולם מושרשים בנקודה אחת ויתבאר יותר להלן ענין הנפש]. כאן היא חביקת האדם מסוף העולם עד סופו בנקודת קדושתו. על כן בעת הופעת מהלך זה בשעת היציאה שלט על היקף הכל והכניס רכושם של מצרים לתוך גבול קדושת היציאה מהם [א.ה. להורות שבפנימיות הבריאה גם רכושם של מצרים הוא חלק מקומת ישראל כי היא חובקת הכל גם מה שנראה סותר לה כגון רכוש האומה המצרית].

הממון חלק מהקומה בסוד ורדו בדגת הים

בעומק, יובן על פי מה שמבאר המהר"ל ז"ל בכ"מ כי קומת האדם מורכבת מד' בחינות. שכל נפש שהוא כח בגוף, גוף שהוא נושא אותה, וממונו של האדם, ע"כ. הכנסת חלק הד' בבנין קומתו, הוא דבמה שהוא בעלים עליו ע"כ מצטרף אותו חפץ אליו. וביום שישי דמעשה בראשית, יום ברא האדם, כתיב ורדו בדגת הים ובעוף וכו'. דנכלל כח הרדיה שהוא אפשרות רכישה וקנין כחלק ממבנה המעשה בראשית שלו (וא"כ ברור דאף הוא ממריכיב קומתו). על כן, בעת היציאה, אשר אז התהווה בנין האתם קרוים אדם במהדו"ב (כנ"ל), אז התראה בקומתו גם כח הרדיה והכללת מה שמחוץ לקומתו אל תוך קומתו. זהו וינצלו את מצרים.

הרדיה גם במהלך קומת הנפש

ענין זה יש לו העמקה. שלא רק רכוש אלא גם ממהלך קומת הנפשות בחוץ יוכלו להכליל בקומה מכח רדיה זו. והוא ענין וגם ערב רב עלה אתם וכו'. והוא הרדיה והשלטון על מהלך אומות העולם. נבין תחילה מהלך זה בנפש האדם עצמו ואח"כ המקביל לזה בצירוף הערב רב לכנסת ישראל. ענין זה של כח רדיה והשתלטות על ה"חוץ" והכללתו בקומה נמצא בעצם ובראשונה בקומת כל אדם, והוא תפקידו העיקרי בעולם הזה. וביאור הענין כי האדם נברא בשני יצרים בלבו. יצרו הרע שבחלל השמאלי שבלב יסודו הוא אל זר בגופו של אדם (שבת דף קד:) והוא זר גמור לגבי עצם האדם (חוץ לו). רק הוכנס בו כדי להעמידו בנסיון. ועבודת האדם היא להכליל אותו בקדושה, ע"י כח הרדיה והשלטון הנ"ל ולהשתמש בדברים המותרים רק לצורך עבודתו ית"ש (ע"י היטב אד"א פר' בראשית עה"פ והנה טוב מאוד). וכדכתיב ואהבת ה' אלקיך בכל לבבך וכו' ודרשו בשני יצריך. והרי מדובר כאן על הכח הנפשי שלו, ומבואר דביכולת האדם להכליל כח נפשי זה על אף זרותו לתוך קומת קדושתו.

יציאת מצרים יצר את האדם בחכמה ותחילת מהלך הגילוי דמתן תורה

[בסוד ישרים ליל ש"ק וארא תשנ"ה]

עומק הגילוי בזמן מכת בכורות

על הופעת הבורא ית' במכת בכורות השתמשו חז"ל בבטוי "שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה (בכבודו ובעצמו) וגאלם". ויש להבין הבטוי מלך, מלכי, המלכים, היינו שלוש מעמקים של מלכות. דברנו פעמים רבות על כך שיש ב' מהלכים בהנהגת הבורא ית' את עולמו. האופן בו מתיחס לעולמו ובה נקרא "מלך" דאין מלך בלא עם. ויש מעמקים פנימיים למהלך זה שאינם מתגלים בחוץ בדרכי מלכותו. מלך מלכי המלכים מורה על שיא מעמקי המלכות על דרך מה שאומרים ג"פ קדוש קדוש קדוש ולא יותר ג"פ לשון מלכות). ולפני ולפנים מסתתרת לה ההנהגה העליונה הנקראת הקב"ה שהוא לפנים מאלו ג' גילויים. ולכן מדוקדק מה שאמרו ג' פעמי מלך מלכי המלכים ואח"כ הקב"ה להורות שהיה כאן גילוי עמוק ביותר מהקדש פנימה. ועם גילוי מהקדש פנימה זה זרם זרם החיות לכנסת ישראל, כי עמך מקור חיים כתיב. ומכת בכורות, שבה היתה היציאה קשורה ישירות אל מתן תורה שאז תוקנה כנסת ישראל ליכנס בפועל למהלך החיים. בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה. נסביר בעז"ה הדברים יותר.

לכתך אחרי, קדש ישראל לה' ראשית תבואתה

דור יציאת מצרים היה צריך להיות הדור האחרון בסדר הדורות דעולם הזה. וכמ"ש (ריש עבודה זרה) בואו ונחזיק טובה לאבותינו שאלמלא חטאו (בעגל) אנו לא באנו לעולם. הם היו הדור הכ"ו בעולם הזה שבו היה מיועד להתגלות כל תכלית בריאת עולם הזה, ולחיות עד סוף תקופת עולם הזה באותו יעוד. ומשום כך היה בהכרח שהתגלתה בהם התשתית של כל בנין האדם השלם. תשתית זו נקראת "חכמה" כפי שהבאנו פעמים רבות בשם תלמידי הגר"א לפרש נוסח הברכה "אשר יצר את האדם בחכמה" שנוצר האדם בתשתית בנינו על ידי כח נפשי הנקרא חכמה. כח נפשי זה הנקרא חכמה תופס כל הבחנת האמת הברורה וכמ"ש אמור לחכמה אחותי את. ודרשו על זה חז"ל אם הדבר ברור לך כאחותך שהאי אסורה לך אמור. היינו שנקודת החכמה תופסת את הדבר בברירות מושלמת. ובהיות שהמצאם בגלות ושעבוד מצרים העמידים במצב של עובר בבטן בהמה (וכמ"ש או הנסה אלקים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי, כעובר הנשמת מבטן בהמה - מד"ק) אם כן היציאה היתה קניית ההויה שלהם, והיא שעת יצירתם. על כן בהיות שמדובר כאן על עסק של יצר את האדם בחכמה [א.ה. כי יצירת כנסת ישראל מקבילה לחלוטין ליצירת אדם כי הם באמת המדורא בתרא של אדם הראשון שפגם בתפקידו ודרך האבות הקדושים והשבעים נפש שירדו למצרים והזדככו שם נוצר כלל ישראל כמהדורא מתוקנת לאדה"ר]. א"כ אז בשעת היצירה (ההתהוות) היה גם הגילוי של כח יסודי זה של חכמה - ברירות. והכין ראינו הופעת כח זה בנפש של כלל ישראל? הוא מ"ש רש"י עה"פ וגם צידה לא עשו להם, להגיד שבחם שלא שאלו איך נצא למדבר הגדול בלי צידה, אלא הלכו בפשיטות גמורה אחרי ה'. ועל זה כתיב קדש ישראל לה' ראשית תבואתו יעו"ש הכל. נפרש כינוי זה לכנסת ישראל. "קדש" פירושו מופרש ומובדל בשבילו ית"ש. ו"ראשית תבואתו" פירושו כי התבואה היא הלבוש אל החיות היורדת מלמעלה [א.ה. כי חיות האדם באה דרך מזונו ועיקר מזונו הוא הפת העשויה מתבואה]. וב"ראשית" של כל דבר נמצא מרוכז בשיא העדינות כל כללותו [א.ה. לדוגמא מה שאמרו באבות שכל האדם נמצא מרוכז בטיפה סרוחה ממנה בא, כי היא נקודת ראשית

והמקביל לזה במהלך ה"אתם קרוים אדם" הכללי [א.ה. היינו יצירת האומה הישראלית שהיא תיקון האדם הראשון] היא הכללת אומות העולם בו (בהאדם הכללי). דהרי אמרו ז"ל קשים גרים לישראל וכו' מפני שסורם רע (יבמות פ"ב) והוא היצר דידהו [א.ה. כלומר הכללת הערב רב בכנסת ישראל היא מעין הכנסת היצר הרע קומתם שהוא חלק בלתי נפרד מקומת האדם], אם כן כאן במהלך הגירות ומה שנספחו הערב רב לציבור ביום היציאה, הוא התכללות הסורם רע תוך קומת האתם קרוים אדם דקדושה, אמנם הרי על מהלך זה כתיב ואהבת וכו' בכל לבבך (כדרכו "ל"ל). דווקא כח האהבה בתקפה מסוגל להכליל את הכחות הנפשיות דהרע לתוך הקדושה. והנה, כאן ביום היציאה, דאז היה התגלות ראשית כל הלבושים של החיות דקדושה כנ"ל ואופן יציאה זו למדבר היה גילוי תוקף האהבה דכנסת ישראל להשי"ת. וכמ"ש זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה. על כן בה"ואהבת" הזה היה תוקף השליטה על כחות הרע בנפשיות, וסחב הערב רב עמהם להכלל בהם כחלק מהקומה.

הבינה אור והמעשה רז

וכתיב בהוציאך העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה. עם מש"נ יובן פנים חדשות בזה. יש מכתב ידוע (לחסידי פולין) מאת הרב ש"ב ז"ל מפשיסחא שנשלח לתלמידו הר"ז מפלוצק בענין דר"ה. ובו דברים קצרי הכמות וענקי האיכות. אחד מהמשפטים הקצרים שם הוא בזה"ל "המעשה רז והבינה אור ושניהם דומים" עכ"ל. הפירוש בזה בקצרה הוא. יש לך המעשה ב' הבטים הנראים סותרים זה את זה. מצד אחד המעשה הוא סוף גילוי סדר השתלשלות גילויי כח הנפש, אשר סדרם הוא, שכל, לב, ואחר כך המעשה. נמצא שהוא אחרון לכולם. אבל בקדושה יש סוד הנקרא "נעוץ תחילתן בסופן" [א.ה. היינו שמה שיותר בסוף מושרש בשורש הראשון ולכן מחובר לשורש יותר מכל אלו שכביכול קדמו לו – המעשה הגשמי הוא באמת מושרש יותר גבוה מאשר החכמה שהולידה את המעשה], וא"כ נעוץ הוא המעשה לפני מ מערכת השכליות [א.ה. למרות שבסדר השתלשלות המעשה, המערכת השכלית גבוהה ממנו]. כי הלא גם השכל הוא נפעל מתגובה ונטיה פנימית הנמצאת לפניו ממנו. זהו המעשה רז.

היציאה ממצרים כמסובב למת"ת (בהוציאך וכו' תעבדון וכו')

והנה עם הופעת כל חיות חדשה מופיע גם שכל חדש, עדמ"ש הר"י ריש שע"ת הקב"ה נפח בי נשמת חיים חכמת לב וטובת שכל להכירו וכו'. וכן כאן מן היצר את האדם בחכמה שהוא נתפס בדרך בהירות האמת, וממילא מציאות האמת נתפסת בנאמנות גמורה (זהו נקרא אמונה). והיציאה בדרך פעולה ומעשה הצומח מזה נקרא בטחון. דהוא נשען על זה למעשה ממש. כאן **המעשה רז** זה של יציאה למדבר ביום היציאה בלי שום שאלה, הוא חוזר בחזרה למעמקי ההנהגה העליונה (אשר שם הוא מושרש בסוד נעוץ סופו בתחילתו, המעשה רז כנ"ל) וזה אשר גרם להצמיח מזה גילוי פלאי דבינה אור. פלא זה היה מתן תורה שבו היה אור נפלא ממש (תכלית בהירות בתפיסת היחוד האפשרי תוך מחיצות עולמינו), אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד. זהו בהוציאך העם וכו' (ע"י היציאה, מעשה רז, בדווקא) תעבדון את האלקים וכו' (אור התורה).

[א.ה. העולה מהדברים בעבודת הנפש. במעמקי הנפש נמצאת נקודת "יחידה ליחיד" השגה במיאות ה' שהיא מעבר להגדרות. אחדות שלמה בין היצור ליצור. עוד ידיעה נפלאה שבתשתית הנפש נמצא כח הנקרא כח החכמה ובנקודה זו בנפש נמצאת הברירות על מציאות הבורא ית', ברירות זו ברת הגדרה ותפיסה כל שהיא משא"כ הנקודה הפנימית יותר אין בה הגדרה. אין צורך לרכוש ברירות זו מבחוץ זה טמון בנפש פנימה. זו ידיעה נחוצה ביותר בדור תהפוכות לדעת שהאמונה כבר קיימת באדם ואינה דבר זר לו ורק עליו לעוררה בדרכים שונות. מכח ברירות זו אדם מסוגל ללכת אחרי רצון ה' בכל מצב דוגמת לכתך אחרי במדבר. זוהי מידת הבטחון הנתמכת על ברירות התפיסה. עוד למדנו בסוד המעשה ברז שכאשר פועל פעולה של בטחון בהיות מעשה זה מושרש במעמקי הנפש פנימה זה מעורר את אותה "יחידה ליחיד" ומגיע אז להשגות גבוהות הרבה יותר דוגמת מתן תורה. נמצא אם כן שיש כאן גם הדרכה כיצד על ידי מעשים הנובעים מהבנה שכלית מתעוררת אמונה נפלאה ממעמקי הנפש פנימה. כל אחד מסוגל לתפוס מעשים שמבין היטב בשכלו חשיבותם ונחיצותם ומזה יתעוררו בו הרגשי אמונה גבוהים יותר, להעפיל לחי' ברירות במציאותו ית']

תורה בציור שאין עוד מלבדו – דבקות בקוב"ה שאין עוד מלבדו [עיני ישראל עמי' שמו"ב]

ידוע מאמר חז"ל "קוב"ה ואורייתא חד", והנה הלא פשוט שעל הקוב"ה לא יתכן אפי' הו"א שבהו"א שאין מציאותו קיימת לרגע א', זהו כפירה גמורה, דהוא חי וקיים לעד, וצריך לדעת דה"ה ה"אורייתא" הקשורה עם "קוב"ה" יש לה צד השוה, עכ"פ בהילוך שלה, שהיא ג"כ קיימת באופן מוכרח כל הזמן, וכשם שהקב"ה מכריז אין עוד מלבדו, כך התורה צריכה להיות בציור שמכריזה אין עוד מלבדה, שאין שום ערך לדבר אחר בבריאה זולתה, והכל נאצל ממנה, דהיא ראשית דרכו קדם מפעליו מאז כנ"ל, והכל נמצא רק למענה, שכל העולם לא נברא אלא בשביל התורה שנקראת ראשית, ובשביל ישראל שנקראו ראשית שיעסקו בה, ואם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי.

וממילא אדם הרוצה שעסק התורה שלו תביאהו לדביקות בהשי"ת, צריך להעריך את התורה באופן זה, "שאין עוד מלבדה", והיינו שכל שאיפתו היא רק לדעת ולהבין את התורה, והכל מרוכז רק סביב זה, וכל עיסוקיו החומריים הם רק לעבור את העולם, ויעשה אותם רק בכפיה, שמוכרח לעשותם, אבל צפור נפשו הוא רק השאיפה לעסוק בתורה, ורק באופן זה שהתורה היא אצלו בגדר "אין עוד", יכול להתקשר עם "הקוב"ה", שאין עוד מלבדו ממש.

הצורה של עסק התורה באופן זה, הוא שעמל ויגע לרדת לסוף הסוגיא, וכלשון רש"י שבת פ"ח ב' (ד"ה למיימינים) עסוקים בכל כחם, וטרודים לדעת סודה עכ"ל, שהדבר היחיד שמטריד את דעתו הוא רק לגלות מעמקי הסוגיא, ולא מעניין אותו שום דבר אחר, דאדם המתעניין בדבר אחר, כבר אין התורה אצלו בציור שאין עוד מלבדה, וממילא יחסר לו בשיעור הדביקות בקוב"ה. יזכנו השי"ת להיות עמלים בתורה לשמה ולהגיע למעלת הדביקות האמיתית.

ימי הנעורים הוא הזמן שבטבע נמצא רעננות וחשק בחיי האדם, וצריך להכניסם תחת מסגרת העליה ולעלות ע"י החשק לעליה.

פנינים

משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה

- פרשת אחרי מות קדושים תשע"ח -

לפני עור לבני נח

ולפני עור לא תתן מכשל וגו' (וי"ט י"ד)

אמרינן בגמרא פסחים (כ"ב ב') מנין שלא יושיט אדם אבר מן החי לבני נח, תלמוד לומר ולפני עור לא תתן מכשל.

ויש לדון מהו באבר מן החי שנתבטל ברוב:

א. האם בבני נח אזלינן בתר רוב

הנה בפרי מגדים (יו"ד סי' ס"ב משב"ז סק"א) דן דבבני נח לא ניזיל בתר רוב. [וצדדי הנידון, מי נימא דאזלינן בתר רוב, דמי איכא מידי דלישראל שרי ולעובד כוכבים אסור (חולין ל"ג א'), או דילמא נימא דהרי לישראל נפיק ביטול האיסורין מאחרי רבים להטות האמור בסנהדרין, אבל ליכא ילפותא לבני נח, ולא שייך "מי איכא מידי" מכיון דגוף הדבר לתרווייהו נאסר].

וכתב בפרי מגדים, דנפקא מינה לענין לפני עור, כגון אבר מן החי שנתבטל ברוב, האם מותר לישראל להושיטו לבן נח, דלהצד דבבני נח לא אזלינן בתר רוב, אם כן אסור לבני נח לאוכלו, ואם כן אם נותנו לבן נח עובר בלפני עור. אמנם אם גם בבני נח אזלינן בתר רוב, אם כן יכול להושיט לו, דהרי גם לבני נח מותר לאוכלו.

ב. מכשילו באיסור לאכול ספק איסור

הנה לכאורה לענין המושיט הישראל ניזיל בתר רוב, וכיון דלדידיה הוה היתר, אם כן נימא שיותר להישראל להושיטו גם לבני נח.

אלא נצטרך לומר דאע"פ דלגבי הישראל הוכרע דאינו אבר מן החי, מכל מקום כיון דלבני נח מיתסר מחמת ספק אבר מן החי, אם כן יש כאן לפני עור שמכשיל הבן נח בהאיסור לאכול דבר שהוא ספק אסר מן החי, אף להצד דבאמת אינו אבר מן החי.

ג. ודאי לפני עור בספק איסור

לפי זה נילף דהמושיט ספק איסור לישראל, יעבור בלפני עור בתורת ודאי, דהרי אף להצד דבאמת אינו אבר מן החי, מכל מקום הרי מכשילו בהאיסור לאכול דבר שהוא ספק איסור.

ונפקא מינה שאם לא ידוע להמושיט אם האיש שמושיט לו האי ספק איסור הוא ישראל או נכרי, [בגוונא דנכרי שריא האי איסורא, דאינו מכלל שבע מצוות בני נח], לא נוכל להקל להושיט משום ספק ספיקא, דהיינו ספק איסור וספק ישראל, דהרי להצד דהוה ישראל איכא ודאי לפני עור שמכשילו באכילת ספק איסור. ובתשובות מגדלות מרקחים (הבאנו לקמן) מבואר דלא כן, ולכאורה יקשה עליו מהפרי מגדים.

ד. ודאי איסור

אמנם יש לדחות דהפרי מגדים איירי דוקא בגוונא דלא הוה ספק איסור להבן נח אלא הוה ודאי איסור, דאיירי באופן דביטול ברוב דלנכרי מיתסר בתורת ודאי, כגון בנתבשלו ביחד שאין כאן כלל ספק אלא ודאי אכיל אבר מן החי, הלכך אסירא גם להושיט לו.

מכשיל בשב ואל תעשה

הנה יש לדון בכמה אנפי האם איכא לפני עור גם במכשיל בשב ואל תעשה:

א. בעל הבית הכשיל העני

הנה אמרינן במשנה בריש מסכת שבת, העני עומד בחוץ ובעל הבית בפנים, פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית, או שנטל מתוכה והוציא, העני חייב ובעל הבית פטור. ואמרינן בגמרא (שם ג' א') שהבעל הבית פטור ומותר, דהא לאו עקירה עבד ולא הנחה עבד, אלא העני הניחה בידו או נטל מתוך ידו.

והקשו תוספות (שם ד"ה בבא) דהא קא עבר הבעל הבית על לפני עור לא תתן מכשול, שהרי מכשיל העני במלאכת הוצאה. אמנם כתבו דבגוונא דגם אם החפץ לא היה ביד הבעל הבית אלא היה מונח על הקרקע, בכל זאת העני היה יכול לקחתו, לא עבר משום לפני עור. [דהרי בסוגיא בעבודה זרה (ו' ב') מבואר דבעינן דקאי בתרי עברי דנהרא. אמנם הסיקו בתוספות דעכ"פ אסור מדרבנן דחייב להפרישו מאיסור].

ותיקשי, דהא לכאורה אכתי איכא לפני עור, דהרי החפץ שייך לבעל הבית ובלא רשותו לא יקחנו, נמצא דעל ידי שהבעל הבית נותן רשות להעני לקחתו עובר בלפני עור דמלאכת הוצאה.

וצריך לומר דאיירי באופן דכל שאין בעל הבית מוחה, יקחנו העני, ונמצא דבעל הבית לא קא עביד מידי בידים רק דיכול למנוע במחאתו. אם כן חזינן דבשב ואל תעשה ליכא לפני עור.

[אמנם הוא דוחק, דמנא לן דאיירי באופן שאם ישתוק יקחנו. וגם כיון דשתיקתו נותנת הרשאה יש לעיין אם זה חשיבא דרך יכול למנוע]. ויש לבאר דברי התוספות באופן אחר, דכונת תוספות דאיירי בחפץ של הפקר, ואם כן לא קשה מידי.

ב. אשה בשב ואל תעשה

הנה אמרינן בגמרא יבמות (פ"ד ב') דילפינן מהא דכתיב פעמיים לא יקחו, שהאשה מוזהרת על ידי האיש, והיינו דכשם שהכהן מוזהר שלא ליקח זונה וחללה כך היא מוזהרת שלא תשאנו.

והקשה ברמב"ן (שם) למה לי קרא שגם היא מוזהרת, תיפוק ליה דאסור משום לפני עור, שהאשה מכשילה הכהן באיסור זונה או חללה. [ותירץ דעולם משום לפני עור לא תתן מכשול איכא, אבל מהדרינן ללקות עליו משום לאו המיוחד בה].

ותיקשי, דהא נפקא מינה היכי דהאשה בשב ואל תעשה רק דיכולה למנוע, דליכא לפני עור אבל איכא האיסור דלא יקחו. אלא על כרחך חזינן דגם במכשיל בשב ואל תעשה יש לפני עור.

ואולי יש לדחות, דכיון דהוה גוונא רחיקא, לא בעי הרמב"ן לשנוי הכי, דבלאו הכי משני דאיכא נפקא מינה.

תו העירו לדחות הראיה, דקרא דלא יקח קאי על הקידושין, ובהא איהי עבדה מעשה בהא דמסכמת לקידושין. [ועיין בתוספות בבא מציעא (י' ב' ד"ה דאמר) בדינא דאין שליח לדבר עבירה, בפלוגתא אביי ורבא האם יש בקידושין עבירה].

ג. מכשיל הנכרי בריצה

הקשה בתשובות מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון סי' קמ"ד) דבמצות שמעיקר הדין אמרינן דיעבור ואל יהרג, היאך שרי להחמיר על עצמו ולמסור נפש, וכמו דחזינן בחנניה מישאל ועזריה דמסרו נפשם על קדושת השם מחמת מידת חסידות (כמבואר בתוספות בפסחים נ"ג ב' ד"ה ומה), הרי מכשיל הנכרי באיסור רציחה, ובגמרא (פסחים כ"ב ב') מבואר שהלא תעשה דלפני עור איירי גם במכשיל גוי, וכמו במושיט אבר מן החי לבני נח.

והעירוני, דהרי מכשיל רק בשב ואל תעשה, דרך מניח להנכרי להרוג, אלא חזינן מקושייתו דגם בשב ואל תעשה איכא לפני עור.

ד. ציון קברים

הנה אמרינן בגמרא מועד קטן (ה' א') דלאביי ילפינן רמז לציון קברות מן התורה מקרא דלפני עור. [ופירש רש"י, כלומר, עשו דבר על הטומאה שלא יהו נכשלים בה נושאי תרומה וטהרות].

חזינן דאיכא לפני עור גם באינו עושה מעשה כלל, אלא מצד הא דאיכא מכשול, כגון קברים שאינם מצויינים.

ה. משנה למלך

הנה בחלקת יעקב (ח"א סי' קמ"ג) דן אם לשתוק ולא למחות חשיבא

לפני עור, ואייתי דברי המשנה למלך (פ"א מכלאים פ"ו) דאסור לישראל להניח לנכרי שירכיב לו אילנות כלאים, אף בלא שיאמר להנכרי להרכיב, וטעמא דמילתא, דכיון דנכרי מוזהר לא להרכיב, אם יניחנו עובר משום ולפני עור, וכך כתב הגר"א (שם), חזין דאף בלא אמירה ומעשה, כל שיש בידו למנוע אם אין מונע עובר לפני עור.

תו הביא דברי הפרי מגדים (א"י ס"י תמ"ג סק"ה וסי' תמ"ד סק"ז) דילוף מדברי המשנה למלך לענין חמץ, שאם שכח לבער עד שש שעות [ולא ביטל מקודם] ויש מומר שרוצה לאכול מעצמו, אם אינו מונע ממנו עובר בלפני עור דומיא דכלאים. וכמו כן אם מומר לוקח חפץ של ישראל בשבת ועושה בו מלאכה לעצמו, אם יוכל הישראל למחות שלא יקח עובר בלפני עור. והנה זה חידוש טובא.

ועיין שם בחלקת יעקב דהביא בשם הדרישה (יו"ד סי' רצ"ז סק"א) דמשמע מדבריו דלא כהמשנה למלך.

[והנה בדעת תורה (סי' ד' סק"ה) וכן באורחות חיים ספינקא דן טובא בהא, וכן בתשובות מהרש"ם (ח"ו סי' ז') דן בהא, ואייתי בשם ספר המקנה (כלל סי' פ"ד) דדן בהא, וכן אייתי דברי ריטב"א (בבא מציעא ל'), ועיין שם במהרש"ם מה שכתב לחלק עם על ידי ההסכמה חשיבא כדיבור.

לשלוח מכתב

בתשובות מגדלות מרקחים (א"ה. מצאתי בתשובות יעני יוסף' לגאב"ד מאפא זצ"ל, ח"א או"ח סי' פ"ד) דן לענין לשלוח מכתב בחוץ לארץ שיגיע לדואר בשבת ויחתימוהו בשבת, דיש לחוש שיחתימוהו ישראל, ונמצא שמכשילו ועובר על לפני עור. [ויש לעיין בסוגיא בשבת (ספ"ק י"ט א').]

א. ספק ספינקא

הנה כתב במגדלות מרקחים להקל לשלוח מכתב, משום ספק ספינקא, דהרי דילמא יחתימוהו נכרי, ואף אם ישראל יחתים, כיון דהחתימה הוה על כל המעטפות בזה אחר זה על ידי פעולה אחת, שלוחצים על כפתור בשבת וממילא המכונה מחתימה בזה אחר זה, אם כן דמי לפלוגתת רשב"א (הובא בר"ן ביצה ט' ב' מדפי הרי"ף) ור"ן (שם) במרבה בשיעורים, דלחרשב"א מן התורה שרינן, ונהי דלחר"ן מיתסר, מכל מקום הוה ליה לדין ספינקא, ואם כן השתא במספקין שמא יהא המחתיים בדואר נכרי, יש להתיר משם ספק ספינקא, והיינו ספק נכרי וספק דמרבה בשיעורים מותר.

ב. זיל בתר רובא

לכאורה בלאו הכי יש לדון להתיר משום דזיל בתר רוב נכרים. וצריך לומר דחשיבא קבוע, וחשיבא אזיל איהי לגביהו, דלא דיינינן כפורשים מביתם לסוכנות הדואר אלא שזה מקום הקביעות. וצריך עיון.

ג. על ריבוי ליכא לפני עור

הנה בריטב"א בעבודה זרה (ו' ב' ד"ה תלמוד) ובבא מציעא (ה' ב' ד"ה דאי) מבואר דעל רבוי ליכא לפני עור, כגון שנותן לרועה כבשים שמוליך אותם בשדות זרים ויש לו כבר כבש. [ועיין באורד בספר הכללים שחיבר הגאון בן איש חי באות ל' בערך לפני עור]. ולדידיה בנידון מגדלות מרקחים בלאו הכי ליכא לפני עור.

ספק לפני עור

הנה לכאורה היה קשה לי על דברי קדשו של הגאון מגדלות מרקחים, דהרי אם נימא דהחותרים ישראל, יש כאן לפני עור בתורת ודאי, שמכשיל הישראל בספק מלאכה דאורייתא, דהרי דינו להחמיר בו מדין ספק דאורייתא לחומרא, דספק כהר"ן דמרבה בשיעורים אסור מן התורה. נמצא דליכא ב' ספיקות.

א. מכשיל לעשות מלאכה בבין השמשות למשל, המכשיל את חבריו לעשות מלאכה דאורייתא בבין

השמשות של שבת שחייב עליו אשם תלוי, יש כאן לפני עור דאורייתא, וממילא אם ספק מי יעשה המלאכה בבין השמשות, ישראל או נכרי, ליכא למימר ספק ספינקא, דהרי אם הוה ישראל איכא לפני עור ודאי שמכשילו באיסור לעשות ספק מלאכה.

ב. תליא מהו במכשיל באיסור דרבנן

אבל באמת לאחר העיון, הנה תליא בדין המכשיל חבריו באיסור דרבנן, דאיכא דסברי דאסור רק מדרבנן, דהרי עיקר האיסור אינו אלא איסור דרבנן, אמנם איכא דסברי דמיתסר מן התורה, דהרי הכשילו בעבירה שיענש עליו בגיהנם.

ובתשובות פני יהושע (ח"א חו"מ סי' ט') וכן במנחת חינוך (מצוה רל"ב) כתבו דהמכשיל חבריו באיסור דרבנן עובר בלפני עור דאורייתא. [ועוד עיין בתשובות מהרש"ג (יו"ד סי' ג') ובאחיעזר (ח"ג סי' ס"ה סק"ט)].

מעתה, לפי דבריהם המכשיל בספק איסור, יעבור בלפני עור בתורת ודאי, דהרי כיון דהשני יענש על זה אף להצד דהוא מותר, דהרי אסור היה לעשותו, אם כן איכא לפני עור דאורייתא.

אך אם נימא דבאיסור דרבנן ליכא לפני עור דאורייתא, לענ"ד הוה הדין בספק איסור, יהא רק ספק לפני עור, דהרי עיקר האיסור אינו אלא ספק.

ג. דאורייתא רק בשוגג

הנה באחיעזר (שם) ומהרש"ג (שם) כתבו דדינא דתשובות פני יהושע דיש לפני עור דאורייתא היינו רק כשהוא שוגג ולא כשהוא מזיד.

[דיש ב' סוגים לפני עור, חדא, כפשוטו שנותן מכשול או משיא לו עצה שאינה הוגנת, דזהו שייך רק בשוגג שאין העוור יודע, וכן השואל עצה כשאינו יודע בעצמו שהעצה אינה הוגנת לו. ויש עוד סוג לפני עור באיסורים, כמו מושיט לו כוס יין לנזיר, דבזה גם במזיד עובר לפני עור, אע"פ שהנזיר יודע שהוא אסור מכל מקום המכשיל עובר, וזהו דין דלפני עור מיוחד באיסורים. ועל כן אם נימא דגם בדרבנן עובר משום לפני עור דלא גרע ממשיא לו עצה שאינה הוגנת לו, היינו דוקא בשוגג, דזהו לפני עור במילי דעלמא, אבל במזיד דזהו דין מיוחד דלפני עור באיסורים, בזה אם הוא מכשיל באיסור תורה עובר משום לפני עור מן התורה ואם הוא איסור דרבנן עובר משום לפני עור מדרבנן].

ואם נימא הכי, הכא בנידון מגדלות מרקחים שפיר הוה רק ספק לפני עור, דהרי הישראל הוה מזיד. ואכתי צריך תלמוד.

ד. נותן יודע שמותר והנכשל חושב שספק

הנה יש נפקא מינה בנידון הנ"ל דלפני עור על ספק איסור, דהנה יש לדון מהו אם אדם נותן לחבירו דבר שחבירו חושב שהוא ספק איסור, אבל הנותן יודע שהוא היתר.

והנה מבואר בתוספות בקידושין (ל"ב א' ד"ה דמחיל) דעל נתכון לאכול חזיר ואכל טלה יש לפני עור, אמנם בתוספות איירי שהנכשל חושב שאסור בתורת ודאי, אבל נידון דידן שגם הנכשל יודע שהוא ספק.

מעתה אם נימא דההכשלה הוה רק לצד האיסור, הרי הנותן יודע שמותר, ואם כן אין כאן הכשלה לצד האיסור, כי הרי ליכא צד איסור, אמנם אם נימא דההכשלה הוה בתורת ודאי, דהרי הנכשל עובר על האיסור לעשות ספק מלאכה, אם כן גם ככהאי גוונא הכשילו בהאי איסור.

ועיין בספר דבר הלכה על הלכות יחוד, בהסכמה שכתב הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך, דבאופן שאשה יודעת שבעלה בעיר והוא אינו יודע, שתתחייב לומר לו שבעלה בעיר. והנה להצד דאיכא רק ספק לפני עור, הרי הכא גם הוא יודע שספק אם בעלה בעיר, ואם כן מכיון שהיא יודעת שבאמת בעלה בעיר, נימא דליכא בזה לפני עור כלל. אלא לכאורה מוכחא מדבריו דלפני עור על ספק איסור חשיב ודאי מכשול. ועיין.

[הנה מסתפקא כשאדם מדמה שהדבר מותר, כגון שיש לו טעות בהלכה או במציאות, ובאמת הוא מותר מסיבה אחרת אך אינו יודע זאת, אם יש כאן דין של נתכין לאכול בשר חזיר, כגון מי שסובר שאין איסור יחוד כלל, ובאמת בעלה בעיר והוא אינו יודע זאת. ולא אדע, דיש לדון דלא חשיב לפני עור, דהרי לא הכשילו, דעל חסרון ידיעתו בלאו הכי היה לו עבירה, דהרי אם עושה מעשה מחמת שלא למד וכיוצא בו זה עבירה. ולא אדע].

הגליון המלא ייצא לאור בעזה"ת לקראת שב"ק

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת אחרי קדושים

בדרכי ההודאה

"ואיש איש מבית ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יאכל כל דם, ונתתי פני בנפש האוכלת את הדם והכרתי אותה מקרב עמא. כי נפש הבשר בדם הוא ואני נתתי לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם וגו'." על כן אמרתי לבני ישראל כל נפש מכם לא תאכל דם." (פרק י"ז פסוק י' – י"ב).

(י"ד, סימן צ"ח סעיף א') "איסור שנתערב בהיתר וכו' אם הוא מין במינו, כיון דליכא למיקם אטעמא, משערים בשישים". והיינו שכדי להתיר את הבשר הכשר ולומר כיטול ברוב שהאיסור בטל ברוב הכשר, צריך שיהיה בבשר הכשר פי שישים יותר מהבשר האסור, ולא די בזה בהכרעה של רוב בלבד אלא רק בצירוף שישים, שהכשר יהיה שישים יותר מהאיסור ורק אז נאמר בזה ההכרעה של כיטול ברוב.

ומעתה הנידון הגדול מה לעשות במקרה זה שלא ידוע מה היה גודלו של הבשר האסור שהכניסה הגויה, שהרי הגויה לקחה מיד את הבשר שלה וברחה עימו, ואין לנו ידיעה מה גודלו, האם היה בו כמות קטנה ביותר ובבשר ההיתר יש פי שישים יותר ממנו והרי הוא מותר באכילה, או שהבשר היה קצת יותר גדול וכבר אין בבשר ההיתר פי שישים ואי אפשר להתיר את כל הבשר. שאלה זו הניח הגר"ח לפני אותם מופלגים, שיענו לו מה היו הם פוסקים בדין זה.

תערוכת מין במינו ונודע שרובו היתר מותר

החכם הראשון מביניהם השיב מיד שהתשובה לכך פשוטה מאוד, והיא מפורשת בשו"ע ביורה דעה (סימן צ"ח סעיף ב'), שכתב "אם נתערב מין במינו ונשפך בענין שאין יכולין לעמוד עליו לשער, אם נודע שהיה רובו היתר מותר וכו'". ומדובר בשו"ע במקום שנתערב מין במינו איסור בהיתר, וידוע לנו שיש רוב היתר יותר מהאיסור, אלא שלא ידוע אם היה בהיתר פי שישים יותר מהאיסור או לא, והרי במין במינו נאמר דין כיטול ברוב רק כשיש בהיתר פי שישים יותר מהאיסור, וכאשר לא ידוע אם יש בו פי שישים או לא, פוסק השו"ע "אם נודע שהיה רובו היתר, מותר", שכדי להתיר בזה את הבשר באכילה די לנו בזה שידוע שהיה בבשר ההיתר רוב יותר מהאיסור, ואפילו שלא ידוע לנו שהיה בו פי שישים יותר מהאיסור. והטעם לכך כתב הש"ך (סק"ו), "הטעם כתב ר"ת וכל הפוסקים העומדים בשיטתו וכו', אבל מין במינו כיון שאינו נותן בו טעם בטל מן התורה ברוב, כדכתיב אחרי רבים להטות, אלא שחכמים הצריכוהו שישים, והלכך כיון שנודע שהיה רובו היתר ולא נסתפק אלא אם יש שם שישים או לא, הוי ליה ספיקא דרבנן ולקולא וכו'". וכדבריו כתבו כל הפוסקים. והיינו שמן התורה מין במינו בטל ברוב, וכל ההלכה שצריך שישים הוא רק מדרבנן, וממילא במקום שיש לנו ספק אם היה שישים או לא, אנו אומרים בזה ספיקא דרבנן לקולא ומתירים את הבשר ברוב בלבד.

הגויה הכניסה בשר טרף לתוך הקדירה עם הבשר הכשר, שזה ברור שהבשר הכשר יש בו רוב יותר מהבשר הטרף שהכניסה לתוכו, וכל הספק הוא רק אם יש בו פי שישים יותר מהבשר הטרף, הרי ההכרעה צריכה להיות בזה כדברי השו"ע שהבשר מותר באכילה כיון שיש בו רוב יותר מהטרף, וכלפי הספק אם יש בו פי שישים או לא, אנו אומרים ספיקא דרבנן לקולא, והבשר מותר באכילה ללא שום חשש.

בשר שלא נמלח

אמר לו הגר"ח, על דבר זה אמרתי שכדי לפסוק הלכה למעשה לא די בדיעת ההלכה כפי שכתובה בשו"ע אלא צריך גם "שכל", שצריך שכל להבין מתוך השאלה את פרטי המעשה, האם אין כאן עוד פרט נוסף שיכול לשנות את הדין. ובכן, אמר הגר"ח, במעשה זה עליך להבין לבד שגויה שקונה בשר טרף בשוק, היא בוודאי לא מלחה אותו לפני הבישול,

הנה באיסור אכילת דם מלבד איסור אכילת דם שבו יש לדון בו עוד כמה איסורים, ונביא בזה מעשה שהיה אצל מרן הגר"ח מברסק זצ"ל, מה שאמר לדון בזה לפני כמה תלמידי חכמים, וכפי ששמעתי את הדברים מפי הגר"ח מפינשטיין זצ"ל.

מעשה היה ונכנסו לפני הגר"ח מברסק כמה מופלגים, וטענו לפניו על כך שבישיבות לומדים רק מסכתות של נשים נזיקין, ומדוע לא מכניסים בלימוד הישיבות גם לימוד הלכות איסור והתר שבגמרא חולין ושו"ע יורה דעה, הלא היה מן הראוי שבישיבות ילמדו גם נושאים אלו כדי שיידעו להורות הלכה למעשה בדיני איסור והתר ולדעת את המעשה אשר יעשו.

השיב להם הגר"ח, שכדי לדעת לפסוק הלכה למעשה בכלל, ובפרט באיסור והתר צריך שלשה תנאים, הראשון, שכל - להבין את כל פרטי המעשה גם מה שלא נשאל במפורש. השני, בקיאות בש"ס ותוספות. והשלישי, להיות למדן - לדעת איך להבין את הסברות שבפוסקים. וכדי להשיג את שלשת התנאים הללו חייבים בתחילה ללמוד בדיוק את סדר הלימוד שלומדים בישיבות, ולהשקיע בלימוד בשקידה, ורק לאחר מכן שייך להתחיל ללמוד הוראת איסור והתר ולהורות בזה למעשה. אבל אם יחסר אחד משלשת התנאים הללו, אי אפשר להגיע לידי הכרעה אמיתית ויכולים ח"ו להכשל באיסורים חמורים. וסדר הלימוד הקבוע בישיבות הוא הסדר שמכוחו אפשר ברבות הימים להגיע לידי הוראה למעשה, אבל אם יהפכו את הסדרים לא די שלא יגיעו לידי הוראה למעשה, אלא עוד אפשר לטעות בדברי הלכה ולהתיר את האסור ולאסור את המותר.

בשר טרף שהתבשל בתוך התבשיל

וכדוגמה לכך סיפר להם הגר"ח מעשה שיאמרו לו מה הם היו פוסקים בדין זה.

מעשה שהיה ובישלו בבית קדירה גדולה מלאה בבשר, ובאותו זמן העסיקו בבית עוזרת גויה לצרכי הבית, וכאשר הבחינה העוזרת הגויה שמבשלים בקדירה הזו בשר, החליטה להכניס בתוכו את הבשר שברשותה כדי שיתבשל יחד עם כלל הבשר, ובסוף הבישול תיקחנו לעצמה. ובאמת כך עשתה, הוציאה מתוך התיק שברשותה חתיכת בשר, והכניסה אותו לתוך הסיר כדי שיתבשל יחד עם כל הבשר. לקראת סיום הבישול בשעה שבאה העוזרת לבדוק את הבשר שלה אם הוא מבושל כל צורכו, הבחינו במעשה, וכתוצאה מכך קמה צעקה בבית, כי העוזרת הגויה בישלה בשר טרף עם כל הבשר, הגויה נבהלה מאוד מיד לקחה את הבשר שלה מתוך הסיר וברחה.

ועתה התעוררה השאלה מה דינו של כל הבשר שבסיר, האם מותר באכילה או לא, שהרי הבשר שהגויה הכניסה לתוך הסיר הוא בשר טמא, ואם כן האם הוא אוסר את כל הבשר הכשר שהתבשל בתוך הסיר או לא. דהנה הבשר שהיא הכניסה לתוך הסיר היה אותו מין בשר ככל הבשר שבסיר, שהכניסה בשר שטעמו זהה לטעם הבשר שבסיר, שכונתה היתה רק לבשל את הבשר שברשותה ולא לשנות את כל הטעם של הקדירה, וממילא ביחס לכל הבשר שבסיר נחשב הבשר שבישלה הגויה כמין במינו, אלא שהבשר של הגויה הוא בשר טרף שקנתה אותו בשוק ללא שום כשרות. וכאשר נתערב איסור בהיתר של מין במינו, נפסק בשו"ע

וממילא מלבד מה שהבשר בעצמו אסור באכילה מחמת שהוא לא נשחט כדת וכדין, יש בזה עוד איסור של אכילת דם, שבשר שלא נמלח הוא מלא דם. ואם כן כאשר הבשר הטרף התבשל עם הבשר הכשר, יצא ממנו דם, ונוסף לאיסור טריפה של הבשר יש כאן בתוך הקדירה עוד איסור של דם. ומעתה כלפי איסור דם שמתבשל יחד עם הבשר שבקדירה נחשב הדבר כתערובת של מין בשאינו מינו, ולא כתערובת של מין במינו, שהרי הדם הוא מין אחר מהבשר, וטעמו שונה מטעם הבשר. ובתערובת של איסור בהיתר במין בשאינו מינו ההלכה היא שמן התורה כדי לומר ביטול ברוב צריך שבהיתר יהיה פי שישים מהאיסור. וממילא במקום שהדבר ספק אם יש בהיתר פי שישים או לא, אי אפשר לומר בזה ספיקא דרבנן לקולא ודי לנו בזה שידוע שיש רוב היתר, אלא צריך שיהיה ידוע בוודאות שיש פי שישים של היתר, ובספק ההלכה היא שספיקא דאורייתא לחומרא והבשר אסור, וכמו שפסק השו"ע באותו סעיף וכתב "אבל אם נתערב בשאינו מינו, ונשפך בענין שאין יכולין לעמוד עליו לשער, אפילו נודע שהיה רובו היתר, אסור".

ועל כן במעשה זה שהעזרת הגויה הכניסה לתוך הקדירה של הבשר חתיכת בשר טרף, מאחר שהבשר לא נמלח הרי בתוך הקדירה התערב גם דם שהיה בבשר הטרף, והדם אסור באכילה מצד איסור אכילת דם, וכלפי הבשר הכשר שבקדירה זהו תערובת של מין בשאינו מינו, וכיון שלא ידוע לנו אם יש בבשר הכשר שישים כנגד הדם שנתערב בו, צריך להיות בזה הדין ספיקא דאורייתא לחומרא ומספק נאסר הבשר באכילה.

דם שנתבשל איסורו מדרבנן

עתה קם החכם השני והשיב, שעדיין ההלכה צריכה להיות שהבשר מותר באכילה, ואפילו דם שנתערב בבשר מוגדר כמין בשאינו מינו, ובזה כדי לומר ביטול ברוב צריך מן התורה שיהיה בבשר ההתה פ' שישים יותר מהאיסור, וכאן ספק לנו אם יש בבשר ההיתר שישים או לא היה מן הראוי לפסוק בזה ספיקא דאורייתא לחומרא (שבמין בשאינו מינו מה שצריך שישים כדי לומר ביטול ברוב, הוא מן התורה, וממילא במקום שיש ספק אם היה שישים, צריך לפסוק לחומרא ולומר שלא היה שישים והבשר אסור באכילה), בכל זאת להוכיח מהגמרא במנחות שהדם הזה שנתערב בבשר ההיתר תוך כדי הבישול הוא אסור רק מדרבנן, וממילא אם האיסור הוא דרבנן ההלכה היא שספיקא דרבנן לקולא, וכשלא ידוע אם יש בבשר ההיתר שישים צריך להיות שמספק פוסקים לקולא, והבשר מותר באכילה.

ויסוד דבריו הם מהגמרא במנחות (דף כ"א א'), שמוכא בגמרא "אמר זעירי א"ר חנינא, דם שבישלו אינו עובר עליו". ופרש"י, "דם שבישלו, בין דחולין בין דקדשים ואכלו אינו עובר עליו, דהא לא חייבה תורה אלא על הדם הראוי לכפרה, ודם קדשים משישלו לא חזי למילתיה ונפק מתורת דם, ומליח הרי הוא כרותח". מבואר בזה שכל איסור דם מן התורה נאמר דווקא על דם שאינו מבושל, אבל דם שהתבשל אין בו איסור דם מן התורה. והטעם לכך הוא משום שבפסוק בפרשה שנאמר בו איסור דם נאמר "כי נפש הבשר בדם הוא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם", ומוזכר בפסוק שטעם האיסור הוא משום שהדם עומד לכפרה על המזבח, והגמרא דורשת מזה שרק דם הראוי לכפרה על המזבח נאסר באיסור דם, אבל דם מבושל כיון שאינו ראוי לזריקה על המזבח אין בזה איסור דם. ודבר זה הובא להלכה בדברי הטור (יו"ד, סוף סימן ע"ו), ובפוסקים הזכירו את זה כמה פעמים.

ובש"ך בסימן צ"ח (סק"ז) מכריע להלכה שבכל מקום שהאיסור הוא מדרבנן אנו אומרים בזה ספיקא דרבנן לקולא, וכאשר ברור לנו שהיה בהיתר רוב יותר מהאיסור, והספק הוא רק אם יש בו שישים יותר מהאיסור, נאמר בזה ספיקא דרבנן לקולא והבשר מותר באכילה. ואפילו במקום שהתערובת היא מין בשאינו מינו, שבעיקרו דין שישים בזה הוא מן התורה, בכל זאת אם במקרה מסוים מדובר רק באיסור דרבנן אומרים בזה ספיקא דרבנן לקולא והבשר מותר באכילה.

ומעתה במעשה הזה שהעזרת הגויה הכניסה בשר טרף שלא נמלח לתוך קדירה של בשר, ומכאן זה נתערב בקדירה דם שיצא מהבשר שלא נמלח, כיון שהדם הזה הוא דם מבושל שהתבשל בקדירה, ממילא כל האיסור דם שבזה הוא רק מדרבנן, ועל כן כאשר הגויה לקחה את הבשר ולא ידוע אם יש בבשר הכשר פי שישים כנגד האיסור, יש להכריע בזה ספיקא דרבנן לקולא, ולהתיר את הבשר באכילה ללא חשש.

דם חשיב כבשר

ענה לו הגר"ח, על דבר זה אמרתי שכדי להורות הלכה למעשה צריך "בקיאות בש"ס ותוספות", ולא די בידיעת עצם הדין. ובתוספות במסכת

שבת (דף ע"ז א', ד"ה הואיל) כתב "משמע דדם חשיב כבשר", ובאיסור דם מלבד מה שיש בו איסור דם, יש בו עוד איסור שהוא נחשב כבשר, וכל הדינים והאיסורים שנוהגים בבשר שממנו בא הדם חלים גם על הדם. ולפי זה דם של בשר טרף, מלבד איסור דם שיש בו, יש בו עוד איסור של הבשר, ואם הבשר הוא בשר נבלה יש בדם הזה גם איסור נבלה, ואם הוא בשר חזיר חל על הדם גם איסור בשר חזיר.

ומעתה כל מה שהגמרא אומרת שדם שבישלו אינו לוקה עליו ואין בו איסור מן התורה, זה נאמר דווקא כלפי איסור דם, שעל זה נאמר המיעוט שאיסור דם מן התורה הוא רק בדם שאינו מבושל שהוא ראוי להקרבה, אבל דם מבושל שאינו ראוי להקרבה אין בו איסור ואינו לוקה עליו.

אבל כלפי איסור בשר שחל על הדם, "דדם חשיב כבשר", בזה אין שום הבדל בין אם הדם חי או מבושל, שאיסור זה שדם חשיב כבשר נאמר מצד עצם החפצא של הדם, שהחפצא של הדם דינו כבשר, וכלפי עצם החפצא הדם הוא אותו דם בין אם הוא מבושל או שאינו מבושל. וכשם שהאיסור שבבשר חל על הבשר בכל האופנים בין חי ובין מבושל, כך איסור הבשר חל על הדם בכל האופנים בין חי ובין מבושל.

ומעתה במעשה המדובר שהגויה הכניסה לתוך הקדירה עם הבשר חתיכת בשר טרף שלא נמלח, ועל ידי זה מתערב בתוך הבשר דם שדינו כדין הבשר, הרי אפילו שכלפי עצם הבשר אנו דנים אותו כתערובת של מין במינו שמן התורה הוא בטל ברוב ולא צריך שיהיה בו שישים, כל זה שייך לומר רק לגבי הבשר בעצמו, שטעמו שווה לטעם הבשר שבקדירה ומשום כן הרי הוא כמין במינו. אבל לגבי הדם (שדינו כבשר) שמתערב בקדירה, אין טעמו שווה לטעם הבשר, וממילא כלפי דיני תערובת הדם שהתערב מוגדר כתערובת של מין בשאינו מינו. וכיון שהאיסור דם מצד שדינו כבשר הוא איסור כדין הבשר שאסור מן התורה אפילו במבושל, נמצא שיש לנו כאן בתוך הקדירה תערובת של בשר אסור (מצד הדם שדינו כבשר) שאינו מינו, ותערובת של מין בשאינו מינו צריך שישים מן התורה. ובמעשה הזה שיש לנו ספק אם יש בבשר ההיתר שישים יותר מהאיסור, דינו כתערובת של מין בשאינו מינו שלא ידוע אם יש בהיתר שישים יותר מהאיסור, שהשו"ע פוסק (סימן צ"ח סעיף ב') שהבשר אסור. שכיון שהוא איסור דאורייתא ההלכה היא שספיקא דאורייתא לחומרא, ומספק צריך לאסור את הבשר.

דם אינו נחשב כבשר

השיב החכם השלישי, שעדיין ההלכה צריכה להיות שהבשר מותר באכילה, ואפילו שבתערובת של הבשר הטרף שהכניסה הגויה יש גם איסור דם, ובתוספות בשבת כתב שבדם מלבד איסור דם נכלל בו עוד איסור של "דם חשיב כבשר", וכלפי זה יש להחשיב את התערובת כמין בשאינו מינו שמן התורה צריך שיהיה בהיתר שישים, ובספק אם יש שישים צריך להיות ספיקא דאורייתא לחומרא, וממילא כאן שזה ספק צריכים לפסוק לחומרא ולאסור את הבשר. בכל זאת טען החכם הזה שכל דברי התוספות הללו הם רק לפי תירוץ אחד בתוספות, אבל בתירוץ השני תוספות חולק על ההבנה הזו, וסובר שבאמת דם אינו נחשב כבשר, ומבאר פשט אחר בדברי הגמרא. ולפי תירוץ זה כל האיסור באכילת דם הוא אך ורק מצד איסור דם, אבל מצד עצם האיסור שבבשר אינו נוהג בדם. וממילא דם שבא מבמה טרפה או נבילה אין בו איסור מצד נבילה וטריפה, וכל האיסור שבו הוא רק איסור אכילת דם. ובתוספות בפסחים (דף כ"ב א', ד"ה והרי דם), ובסנהדרין (דף ד' א', ד"ה מנין), ובמנחות (דף ק"ד א', ד"ה הואיל), נקטו למעשה כפי התירוץ השני.

ולפי זה אם באיסור דם כל האיסור הוא רק מצד אכילת דם, ואין בו איסור נבילה וטריפה שאינו נחשב כבשר, אם כן במעשה הזה שהעזרת הגויה הכניסה לתוך הקדירה של הבשר בשר טרף שלא נמלח, ויש בו דם שמתערב בבשר הכשר, הרי כיון שאיסור דם מן התורה נאמר דווקא בדם שאינו מבושל, וכאן כיון שהדם התבשל יחד עם כל התבשיל ממילא האיסור הוא רק דרבנן וכיון שיש כנגד הדם רוב בשר כשר, והספק הוא רק אם יש בבשר הכשר פי שישים יותר מהדם, הרי כלפי זה אנו אומרים ספיקא דרבנן לקולא, וצריכים לפסוק להיתר ולהתיר את הבשר באכילה.

דין יוצא מהאסור אסור באכילת דם

אמר להם הגר"ח, על זה אמרתי שכדי לפסוק הלכה למעשה צריך להיות "למדן", ולא די בידיעת הסוגיות והשו"ע, שאפילו לפי התירוץ השני של התוספות בשבת שאין כזו הלכה של "דם חשיב כבשר", ודם שיוצא מנבילה וטריפה אינו נחשב כבשר, הרי כל זה נאמר דווקא כלפי החפצא של הדם, שהחפצא של דם אינו נחשב בשר, ועל כן לא שייך בו איסור נבילה וטריפה. וזה שייך דווקא ביחס לעצם האיסור נבילה וטריפה,

שהוא חל דווקא על גוף הבהמה ולא על הדם. אבל יש לדון ולומר שיהיה בדם איסור נבילה וטריפה מדין אחר, מדין כל היוצא מן הטמא טמא, ובוזה אפילו שעצם האיסור של נבילה וטריפה אינו חל על הדם, הרי כל זה שייך כאשר אנו מדברים על גוף האיסור של נבילה וטריפה, ובוזה נאמר שדם אינו נחשב לנבילה וטריפה. אבל איסור היוצא מן הטמא טמא הוא איסור אחר, ויסודו שאפילו שהיוצא מהטמא אינו עצם החפצא של הטמא, ואי אפשר להגדירו כחפצא של טומאה וכחפצא של איסור, בכל זאת חל עליו איסור חדש מצד היוצא מן הטמא טמא, ואפילו שהוא בעצמו אינו נבילה וטריפה בכל זאת חל עליו דיני נבילה וטריפה מדין היוצא מהטמא טמא. (וחלות האיסור נבילה וטריפה חל בדם, לא מצד דיני נבילה וטריפה, אלא מדין כל היוצא מהטמא טמא).

ואיסור זה של יוצא מהטמא טמא, הוא איסור דאורייתא, וממילא כאשר נכנס בשר טרף שלא נמלה (שיש בו דם) לתוך קדירת בשר כשר, הרי הדם שמתערב בבשר הכשר, מלבד עצם האיסור דם, יש בו עוד איסור נבילה וטריפה מכח דין כל היוצא מהטמא טמא. וכל ההלכה שדם מבושל אינו אסור מן התורה אלא מדרבנן, נאמר רק ביחס לאיסור דם, אבל ביחס לאיסור היוצא מן הטמא טמא אין חילוק בין אם נתבשל הדם או לא, שבכל האופנים נאסר הדם.

ומעתה כלפי התערובת שנתערב הדם בתוך הקדירה של הבשר, מצד האיסור של היוצא מהטמא טמא, כיון שטעם הדם שונה מטעם הבשר, הרי זה מוגדר כדין תערובת של מין בשאינו מינו, וממילא ההלכה שצריך שיהיה בהיתר פי ששים יותר מהאיסור היא הלכה דאורייתא ולא רק דרבנן. וממילא כאשר יש לנו ספק אם יש בהיתר ששים או לא, ההלכה צריכה להיות בזה שספיקא דאורייתא לחומרא, ואפילו שידוע לנו שיש בהיתר רוב יותר מהאיסור אבל כיון שלא ידוע שיש בו ששים יותר מהאיסור, הרי הספק הוא ספיקא דאורייתא, ולחומרא, והבשר אסור באכילה.

ובהלכה הזו הוכיח הגר"ח לאותם מופלגים, שכדי להורות למעשה לא די בלימוד ההלכות, אלא צריכים בזה עוד שלשה תנאים שאי אפשר להשיגם אלא על ידי דרכי הלימוד המקובלים בישיבות, והלכה כזו שהיה פשוט להם להיתר הרי על ידי "שכל", ידיעת ש"ס ותוספות, ולמדנות", ההלכה מתהפכת מהיתר לאיסור.

*

בשר אדם ודם אדם

והנה במה שחידש הגר"ח שיש בדם איסור יוצא, ודם שיוצא מהאיסור מלבד עצם איסור דם, יש בו עוד איסור מן התורה מדין היוצא מהטמא טמא והיוצא מהאסור אסור, נראה שיסוד הדבר מפורש בראשונים.

הנה ברמב"ם בהלכות מאכלות אסורות (פ"ב ה"ג) מביא את ההלכה של איסור אכילת בשר אדם, וכתב "האדם אע"פ שנאמר בו ויהי האדם לנפש חיה, אינו מכלל מיני חיה בעלת פרסה, לפיכך אינו בלא תעשה, והאוכל מבשר האדם או מחלבו בין מן החי בין מן המת אינו לוקה. אבל אסור הוא בעשה, שהרי מנה הכתוב שבעת מיני חיה ואמר בהן זאת החיה אשר תאכלו, הא כל שהוא חוץ מהן לא תאכלו ולא הבא מכלל עשה עשה".

מבואר ברמב"ם, שיש איסור עשה שלא לאכול בשר אדם.

ובראב"ד תמה על הרמב"ם, וכתב "אבל אסור הוא בעשה וכו', אמר אברהם ואם כן למה אמרו בדמו (כתובות דף ס' א') שאפילו מצות פרוש אין בו". וכוונתו להקשות מהגמרא בכתובות, שדורשים מהפסוק "ואת הגמל כי מעלה גרה הוא - הוא טמא ואין דם מהלכי שמים טמא, אלא טהור". מבואר בגמרא שאיסור דם נאמר דווקא בבהמה וחיה, אבל בדם אדם לא נאמר איסור אכילת דם. והגמרא ממשיכה שמעיקר הדין בדם אדם מותר לאוכלו ואפילו איסור דרבנן אין בזה, ועל כן מביאה הגמרא "דם שבין השינים מוצצו ואינו חושש", שאפילו מדרבנן אין איסור לאוכלו. ורק אם הדם פירש יוצא מגוף האדם לחוץ, יש איסור מדרבנן לאוכלו משום מראית העין שלא יבואו לחושדו באוכל דם בהמה, ועל כן תניא "דם שעל גבי ככר (כגון שנשכו וניכר בו דם השינים, רש"י) גוררו (לדם, רש"י) ואוכלו". (וכן נפסק בשו"ע (יו"ד, סימן ס"ו סעיף י'), "דם אדם, אם פירש ממנו אסור משום מראית עין, לפיכך אם נשך הככר בשיניו יוצא דם משיניו על גבי הככר צריך לגרדו, אבל שבין השינים מוצצו".

ומעתה מקשה הראב"ד על דברי הרמב"ם אם יש איסור מן התורה בבשר אדם, אם כן מדוע דם אדם מותר באכילה ואין שום ענין לפרוש ממנו ומותר למצוץ את הדם שבין השינים, הלא דם האדם צריך להיות אסור מדין יוצא מהטמא מן האסור אסור, וכיון שהדם יוצא מתוך בשר אדם שהוא אסור מן התורה ממילא מדין איסור יוצא צריך לאסור את הדם באכילה מן התורה.

אם בשר אדם אסור באכילה מן התורה, א"כ למה דם אדם מותר שיאסר

משום יוצא. שהרי דם האדם יוצא מבשרו, והיוצא מן הטמא טמא, וכן היוצא מן האסור אסור, וצריך להיות שהדם יאסר מן התורה ולא רק משום מראית העין.

עוד הקשה הראב"ד שבגמרא בכתובות (שם, דף ס' א') דורשים מאותו פסוק גם על חלב אדם, שהוא מותר באכילה, שכתוב "את הגמל כי מעלה גרה הוא - הוא טמא ואין חלב מהלכי שמים טמא, אלא טהור", ומובא בגמרא שחלב אדם שהוא בתוך כלי מותר לשתותו ואין בו איסור. (וכל מה שנאמר "יונק תינוק והולך עד עשרים וארבעה חודש, מכאן ואילך כיונק שקץ דברי רבי אליעזר וכו'") וע"ש בגמרא את השיטות בשיעור הזמן ממתי נחשב כיונק שקץ, כל זה כאשר התינוק יונק בעצמו מאמו, אבל אם התינוק אינו יונק מאמו אלא החלב הוא מונח בתוך כלי לעולם ועד אין בו איסור. (ברמב"ם (הלכות מאכלות אסורות, פרק ג' הלכה ד') הביא דין זה להלכה, וכתב "אף על פי שחלב אדם מותר, אסור חכמים לגדול לינק אותו מן השדים, אלא חולבת אשה לתוך הכלי ושותה וכו'".

והקשה הראב"ד (פרק ג' הלכה ד'), "אמר אברהם, הא למדת שאין בבשר האדם אפילו איסור עשה". וכוונתו להקשות שאם יש איסור עשה לאכול בשר אדם, אם כן איך יתכן שחלב אדם מותר באכילה, הלא החלב הזה יוצא מתוך בשר האדם, וחל בו איסור היוצא מהאסור אסור.

איסור יוצא בדם אדם

ומבואר בדברי הראב"ד שנקט בפשיטות שדם שיוצא מתוך בשר שאסור באכילה, חל בו איסור היוצא מן מהאסור אסור, ואפילו במקום שמצד איסור דם אין בו איסור, וכמו דם אדם שהגמרא דורשת מפסוק שאין בו איסור דם, בכל זאת כל רק כלפי איסור דם, אבל כלפי איסור היוצא מהאסור אסור נאסר הדם באכילה. ועל כן תמה על הרמב"ם שכותב שיש איסור עשה בבשר אדם, אם כן איך יתכן שדם אדם וחלב אדם מותר באכילה, הרי זה יוצא מהאיסור, ויוצא מהאיסור אסור.

איסור יוצא באיסור עשה

ובדעת הרמב"ם כתב במגיד משנה ליישב את קושיות הראב"ד, שהרמב"ם סובר שההלכה הזו שהיוצא מן הטמא טמא והיוצא מן האסור אסור, נאמרה דווקא באיסור לא תעשה, ולא באיסור עשה, והאיסור של אכילת בשר אדם כותב הרמב"ם שהוא איסור עשה וממילא באיסור עשה לא נאמר דין היוצא מהאסור אסור, ועל כן דם אדם וחלב אדם אין בהם איסור. וז"ל, "ואף על פי שהדם וחלב של אדם מותרין לגמרי מן התורה כמו שנכתב וכו'", ושנינו כל היוצא מן הטמא טמא. אין אותו כלל אלא לטמאין בלאו, אבל האדם אינו אלא בעשה והתורה התירה חלבו ודמו בפירוש וכו'".

ולפי זה ביסוד הדברים מבואר גם ברמב"ם כיסודו של הראב"ד שדם היוצא מבשר שהוא אסור באכילה הרי הוא אסור מדין היוצא מהאסור אסור, אלא שבאיסור עשה סובר הרמב"ם שלא נאמר דין זה. אבל באיסור נבילה וטריפה שהוא איסור לא תעשה, נהג דין זה. ומפורש בכל זה יסוד דברי הגר"ח שבדם היוצא מהאיסור, מלבד האיסור דם שבו, חל עליו עוד איסור מצד נבילה וטריפה מכח דין היוצא מהאיסור אסור.

*

בשר אדם אם הוא איסור עשה או לא תעשה

הנה במגיד משנה בסוף דבריו הביא שהרא"ה סובר שאיסור בשר אדם הוא איסור לא תעשה, (ולא כדברי הרמב"ם שהוא רק איסור עשה). וז"ל, "וה"ר אהרן הלוי הסכים לדעת מי שאמר הבשר וחלב הוא בלאו, ואמר שהנוסחא המדוקדקת בספרי היא יכול יהא דם מהלכי שמים בלא תעשה". ולכאורה יש לתמוה אם לדעת הרא"ה יש איסור לא

תעשה בבשר אדם, אם כן מדוע דם אדם וחלב אדם מותרים באכילה, הלא יש לאסור את זה מדין היוצא מהאיסור אסור, וכקושית הראב"ד על הרמב"ם. ובדעת הרמב"ם מיישב המגיד משנה שאיסור היוצא מהאיסור אסור, נאמר דווקא על איסור לאו ולא על איסור עשה, אבל לדעת הרא"ה שבשר אדם אסור באיסור לאו, קשה מדוע אין איסור היוצא מהאיסור אסור בבשר וחלב אדם.

איסור דם מדין בשר

והנה בלחם משנה, מציין לעיין בתשובות הריב"ש סימן שע"ג. ובתשובות הריב"ש הביא את דברי הרא"ה, וכתב שהרא"ה הקשה מדוע דם אדם אינו נאסר באכילה מן התורה מדין בשר, שהרי כל המיעוט בפסוק הוא רק שאין בדם אדם איסור דם, אבל עדיין קשה שדם אדם יהיה אסור מדין בשר. ותיירץ שבפסוק נאמר שלשה מיעוטים אחד להתיר חלב אדם, השני להתיר דם אדם, השלישי להתיר דם אדם שלא יאסר מדין בשר. וז"ל, "והרא"ה ז"ל כתב, בשם החכם רבי יצחק בן אחיו הלוי ז"ל,

להורות מן התלמוד

והנה כמה שהגר"ח אמר לאותם מופלגים שבשכיל להורות למעשה צריך שלשה תנאים: שכל, בקיאות בש"ס ותוספות ולמדנות. והראה להם דין שלפי פשוטו הוא מפורש בשו"ע להתר, ואעפ"כ הוכיח להם שזה אסור. יש לתלמוד מזה שגם לאחר שהאדם למד את ההלכות כראוי, עדיין אסור לו למהר להורות הלכה למעשה עד שיכיר באר היטב את כל פרטי המעשה והענין.

ובתשובות הר"י מיג"ש (סימן קי"ד) כותב בחריפות נגד אלו שמורים הלכה מכח סברתם בלבד, ומשבח את אלו שמורים מתוך ההלכות שהורו בהם הגאונים, וכתב "וכבר באו לידי תשובות קצת אנשים בדברים שהורו בהם והם חושבים שהורו כדן ושהוא ברור כשמש. והם טעו בהוראתם ותלו הדבר ההוא אל מקום בלתי מקומו, ולמדו הדין ממקום שאין לתלמוד אותו ממנו, וכבר היה בין הדבר שדנו בו ובין ההלכה שנתלו בה לאותו הדין חילוק דק ודקדוק נעלם ונסתר ולא הרגישו בו וכו'. עד שאני אומר שמי שאינו סומך על עצמו אם הוא נתלה בתשובות הגאונים ובהוראתם שהם הלכות פסוקות וסברות קצרות ברורות, הוא יותר משובח מאותם המדמים להורות מן התלמוד".

סייעתא דשמיא

אבל כאשר אדם לומד ומכוון לשם שמים, הוא זוכה לסייעתא דשמיא לכוון לאמת, ולאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא, והקב"ה מסייעו שלא יכשל בהוראה. ובשלטי גיבורים בשבת על המרדכי (בתחילת פרק כמה מדליקין, סק"ה, דף ע' ב' מדפי המרדכי) האריך בענין זה, וכתב מפסקי מהר"ם, "ובשכר שישאל זהירים בנר ילכו לאורו של הקב"ה שנאמר והיה ה' לך לאור עולם, כי אתה ה' נרי נה' יגיה חשכי זהו על תלמוד תורה, כשהאדם עוסק בתורה לשמה, הקב"ה מגיה חשכו שאינו בא לידי עוון ואינו מורה בתורה שלא כהלכה, ולכך אמר הכתוב והגית בו לשון נוגה כשהקב"ה רואה שלבו של אדם לשם שמים אפילו שאין בלבו לדעת עומקה של הלכה הקב"ה מגיה דבריו שלא יצא מפיו הוראה שלא כהלכה וכו'".

רצה לצאת לחוץ לארץ, ורבי יהודה הנשיא כתב איגרת לכבודו כדי שיכבדוהו ויידעו בני המדבר, וכתב "הרי שילחנו לכם אדם גדול, ומה הוא גדולתו שאינו בוש לומר לא שמעתני". רבי יהודה הנשיא כתב על רבי אלעזר שגדלותו הוא בזה "שאינו בוש לומר לא שמעתני", שכאשר מגיעה אליו שאלה ואינו יודע את התשובה לזה, אינו בוש לומר לא שמעתני, ואינו יודע את התשובה.

ולכאורה יש להתבונן, מדוע דבר זה שאינו בוש לומר "איני יודע", נחשב גדלות כל כך גדולה, עד שרבי יהודה הנשיא כותב במכתב שזה ההוכחה על גדלותו הגדולה.

אלא רואים מזה שהרבה פעמים כששואלים שאלה, יש לחץ פנימי לענות על השאלה, ולא להשאיר את השואל ללא תשובה. וכאשר הרב עומד בניסיון ולא נכנע ללחץ לענות דבר שאינו יודע, אלא אינו בוש לומר שאינו יודע, זה באמת הוכחה על הגדלות שלו.

וסיפר על כך, שבאחד מהערים התמנה לרבנות רב צעיר, ולא ידעו אם אפשר לסמוך על ההוראות שלו או לא, ובאו לשאול את אחד מגדולי הדור האם אפשר לסמוך על הרב הזה, או כיון שהוא עדין צעיר אי אפשר לסמוך עליו בהלכה למעשה. והתשובה שקיבלו היתה, שאם הרב הזה משיב על כל השאלות שנשאל, ואין שום שאלה שנשאיר ללא תשובה, זה אומר שצריך בדיקה אחריו לראות אם הוא באמת שולט בהכל, או שישנם דברים שאינו יודע ועונה תשובה מעצמו בלא שבירר את ההלכה. אבל אם ישנם שאלות שהוא עונה עליהם שאינו יודע, זה סימן ששאר השאלות שהוא כן משיב עליהם הרי הוא יודע את התשובה, ומשיב מתוך ידיעת ההלכה, ואם כן וודאי שאפשר לסמוך עליו.

וסיפר ששמע ממנו הגר"נ קרליץ שליט"א, שפעם שאלוהו מזה המיוחדות שהוא ראה אצל רבן של ישראל מן החזון איש זצוק"ל. והשיב הגר"נ, שאצל החזון איש ראה בהוראה את המעלה של "לא להתבלבל", שהדברים היו מסודרים אצלו מזה יודע ומה לא יודע, ומה שלא יודע אז לא יודע, ולא קרה כלום בזה שלא יודע.

דבר מהלכי שתיים ודאי אסור וכו'. ואם תאמר, אם כן כי אמעט דם מדין דם, נימא שיהא אסור, מדין בשר. איכא למימר, דבהני קראי דמייתנין, תלתא מעוטי איכא, "אך, זה, והוא", דכתיב אך את זה תאכלו, וכתיב טמא הוא, חד אתא למשרי חלב, וחד לאפוקי דם מאסור דם, וחד לאפוקי מאיסור בשר. וע"ש בהמשך דברי הריב"ש מה שתמה על דברי הרא"ה.

ומה שהקשה הריב"א שהדם יאסר מדין בשר, יתכן לפרש את דבריו בשני אופנים, אחד שכוונתו להקשות שהדם יאסר מדין יוצא וכקושיית הראב"ד, ועל זה מיישב שיש עוד מיעוט בדם אדם לומר שאיסור היוצא מהאסור אסור לא נאמר בדם אדם. ולפי זה הכל מיושב בדעתו.

דם חשיב כבשר

אבל יתכן לפרש את דבריו באופן אחר, שסובר כתירוצו הראשון של התוספות בשבת (דף ע"ז א', ד"ה הואיל) שבים נאמרה הלכה מיוחדת של "דם חשיב כבשר", שדם מלבד מה שהוא דם הוא מוגדר גם כבשר, וממילא במקום שחל איסור על הבשר חל האיסור גם על הדם. וזהו דין מיוחד בדם מלבד דין היוצא מהאיסור אסור, שבדין היוצא מהאיסור אסור לא נאמר שהיוצא מהאיסור מוגדר כחפצא של האיסור בעצמו, אלא נאמר שהאיסור חל גם על היוצא ממנו אבל עדיין היוצא אינו האיסור בעצמו. ואילו בדין "דם חשיב כבשר" נאמר שדם מצד עצמו מוגדר כחפצא של בשר, וממילא כל דיני הבשר חלים גם על הדם. וכאשר חלים על הבשר דיני טומאה ואיסור הבשר טמא או אסור, כל הדינים הללו חלים גם על הדם, שדם הרי הוא כבשר.

ועל זה הקשה הרא"ה אפילו שיש מיעוט למעט דם אדם מדין איסור דם, עדיין יש להקשות שדם אדם יהיה אסור מדין "דם הרי הוא כבשר", וכיון שיש איסור לא תעשה (לדעת הרא"ה, ולדעת הרמב"ם איסור עשה) כבשר אדם אם כן האיסור הזה צריך לחול גם על דם אדם. ומיישב הרא"ה שיש עוד מיעוט למעט דם אדם שאין בו איסור בשר.

ולפי מהלך זה לכאורה עדיין יש להקשות שכל המיעוט הזה נאמר רק ביחס לדין "דם חשיב כבשר", אבל עדיין קשה מדוע אין בדם אדם איסור מדין יוצא, שכל היוצא מהאיסור אסור, וצ"ע.

*

בהמשך למה שהובא בדברי תורה על דרכי ההוראה, נביא בענין זה כמה דברים שאמר הגר"צ בענינים אלו, כפי שנשמעו מהגר"ר אברהם הרט שליט"א, בהספדו בימי השבעה על הגר"צ זצ"ל. ואלו הם דבריו.

הזו מתונים בדין

שאלו את הגר"צ, מה הם הדברים שצריכים להזהר בהוראה. וכתשובה לכך הביא את דברי רבנו יונה על המשנה באבות (פרק א' משנה א') שנאמר במשנה "הזו מתונים בדין", וכתב רבנו יונה "למורים הוראות, ולפוסקים הוראות, ולפוסקים את הדין, אמרו לכל יסמכו במחשבה ראשונה, אך בהמתנה גדולה ובעיין הדק, לכל יטעו בשיקול הדעת. כי האדם הנמתה להורות נקרא פושע, ואף על פי שחשב לומר האמת אין זה שוגג, אך קרוב למזיד הוא, אשר לא נתן בלבו לאמר לכב הנמתה לא יבין לדעת כי הטעות בכל אדם מצויה הוא וכו'. לכן האדם המורה יש לו לישא וליתן בדבר, ולהחמיץ המחשבה ולהשתוותה, כענין שאמרו מחמיצין את הדין, שעל ידי חינוך והמתנה מוסיף סבא על סברתו ופלפול על פלפולו, עד שידין דין אמת לאמתו וכו'". והוסיף והביא את דברי הפרי מגדים בהקדמה לשו"ע אורח חיים, שכתב "המורה צדק כשיבוא לפניו איזה הוראה יעיין בספרים ולא יורה על פה, ולא יבוש מהמלעיגים באומרים כי הוראה צריכה להיות מיד וזירזו בלי עצלות וכו'". ובפתחי תשובה (יו"ד, סימן רנ"ב סק"ג) כותב בשם השבות יעקב סמך לדבר הזה שלא להורות בלי לעיין מקודם בספר, את הפסוק "או לא אבוש בהביט".

ואמר, שמה שרואים לפעמים מורה הוראה שעונה מיד על שאלות, זה משום שהרבה מהשאלות שנשאלים הרבנים הם שאלות שחזרות על עצמן, וכבר בירר את השאלה הזו במקורות, ומשום כן התשובה שגורה על לשונו ויכול להשיבה מיד ובמהירות. או שהשאלה הזו היא מהדברים שכתובים מפורש בהלכה, ואין לו מה להתעמק או להתבונן בה. אבל כאשר מגיעה שאלה חדשה, שאינה מפורשת בהלכה ובמשנה ברורה, על זה נאמרו דברי הראשונים שצריך את ההתבוננות והמתנות כדי לענות עליה.

אינו בוש לומר לא שמעתני

עוד הביא מדברי הירושלמי בחגיגה (פרק א' הלכה ח') שמוכא שרבי אלעזר

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

יקרה מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים

וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֵהָל מוֹעֵד כִּבְּאֵל לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ עַד צֵאתוֹ (וי', יז)

חז"ל (ילקוט פרשת אחרי מות רמז תקנ"א) כבר עמדו על השאלה: אם נאמר "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד", אם כן איך הכהן גדול נכנס לשם? וענו: "אמר רבי אבהו: כהן גדול לא אדם היה, אלא כההיא דאמר רבי פנחס: בשעה שהיה רוח הקודש שורה עליו היו פניו בוערות כלפידים, הדא הוא דכתיב: 'כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבא-ות הוא'".

בעת שהיה בקדש הקדשים, הכהן הגדול לא היה בגדר אדם, הוא היה מופשט מכל הגשמיות. מדרגה גבוהה עד מאוד!

ועל כך באה הגמרא הגמרא (הריות ג' ע"א) ודורשת על התורה הקדושה: "יקרה היא מפנינים - מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים!"

שאל רבי שלום שבדון זצ"ל: מהיכן למדו חז"ל ש"יקרה מפנינים" הכוונה לכהן גדול שנכנס לפני ולפנים, אולי הכוונה כפשוטו, שהתורה יקרה מפנינים. הרי לא כתוב מפורש איזה פנינים, וישנם כאלו גדולים ששוויים מיליוני שקלים, ואם כן עליהם וכלפיהם אומר הפסוק - תדעו, התורה יקרה מהפנינים הגדולים ביותר! ואמנם - המשיך רבי שלום - ישנה גרסא אחת "יקרה היא מפנים", ואם כן, הכוונה כפשוטו - יקרה מדבר של פנים, כהן גדול הנכנס לפני ולפנים, אבל הגרסה הרגילה היא: פנינים. ואם כן יש לשאול כנ"ל מנא להו לחז"ל לבאר דווקא כך.

המשיל רבי שלום את משלו, שפתיים יישק:

היה פעם יהודי עשיר, בעל נכסים וקרקעות וכספים לרוב. לא היו אז בנקים, ועלה בדעתו שימכור את רוב נכסיו הניידים, ועם הסכום הגדול הזה ירכוש יהלום מיוחד. גדול, ענקי, יהלום משהו, חד בדורו...

כך היה, קבע פגישה עם סוחר יהלומים עולמי, שהיו במרתפו כל מיני יהלומים שונים ונדיירים, והסוחר הבטיח לו שבעת הפגישה במשרד יראה לו דוגמאות מרהיבות ויקרות ביותר, ויבצע את העסקה.

מגיע היום, הוא נכנס אליו למשרד והסוחר מראה לו מבחר של יהלומים גדולים, מה שבכלל לא רגילים לראות, והסוחר מציג בפניו כל יהלום ומחירו: זה חצי מיליון דולר, זה שבע מאות אלף דולר ככה. מראה לו עוד יהלום ועוד אחד, הוא חושב וחושב, ובוחר לו את היהלום של חצי מיליון דולר ומשלם לו את תמורתו. אתם מבינים לבד, חצי מיליון דולר עד שסופרים לוקח כמה שעות. סיימו לספור את הכסף והעסקה הושלמה.

היהודי הזה יוצא מהחנות עם כזה יהלום של חצי מיליון דולר, פשפש... יהלום מרהיב עין, כשהוא יוצא החוצה הוא רואה בפרוודור ארון אחד עם ויטרינה ושם מונחים עוד יהלומים.

מיד הוא נכנס בחזרה ואומר לו: "סליחה, למה לא הראית לי את כל המבחר שיש לך?"

הסוחר תמה: "למה אתה אומר ככה, הלא הראית לי את כל המבחר?" אומר: "לא, הנה פה בפרוודור יש ארון מזכוכית ויש שם עוד עשר יהלומים, וביניהם אפילו יותר גדולים ממה שהראית לי..."

הלה צוחק: "לא, זה לא יהלומים".

- למה אתה אומר ככה, זה נראה יהלומים.

- לא, אלו הן זכוכיות פשוטות.

- בכל אופן, כמה עולות הזכוכיות הללו?

- מה אתה שואל כמה זה עולה, אחד עולה חמישים שקל, אחד שבעים. זה לא יהלומים, זה זכוכיות, אלו רק דוגמאות של יהלומים.

"טוב", אומר הקונה, "אתה יודע מה, אקח גם כן אחד מהיהלומים האלה שאתה קורא להם זכוכיות".

"בבקשה, קח".

לוקח אחד ומגיע בחזרה לסוחר: "כמה אמרת זה עולה, מאה שקל?"

אומר לו: "בשבילך אתה יכול לקחת בחינם". כבר קיבל ממנו חצי מיליון דולר, לא צריך את המאה שקל.

היהודי יוצא משם שמח וטוב לב. מגיע הביתה ומראה את שתי היהלומים שיש לו ואומר לאשתו: "אני רוצה שתסתכלי טוב, שלא תהיה לך טעות. היהלום הזה,

זה יותר יקר מהיהלום הזה. היהלום הזה עולה חצי מיליון דולר, והיהלום הזה עולה שבעים שקל..."

אה, ככה מדברים?

אם יהלום שזה חצי מיליון דולר והשני ארבע מאות חמישים אלף דולר, אומרים: זה יותר יקר מזה, אבל יהלום של חצי מיליון כלפי זכוכית בשווי מאה שקלים - על זה אומרים זה יותר יקר מזה? ככה מדברים? זו שפה בכלל?

חז"ל ראו שכאן בפסוק כתוב שהתורה "יקרה מפנינים". ממה התורה יקרה? מפנינים? אם באמת פנינים זה מה שאנחנו קוראים פנינים, ככה מדברים? התורה יותר יקרה מסמרטוטים? איזה דמיון זה בכלל?

לכן, אמרו חז"ל, מוכרחים לפרש, שמה שכתוב כאן פנינים, אין הכוונה לפנינים כפשוטו, לסמרטוטים האלה, אלא לדבר קדוש, עליו ונורא. מהו? כהן גדול שנכנס לפני ולפנים.

כהן גדול, האדם הקדוש ביותר בעם ישראל, ביום הקדוש ביותר, יום כיפור, ונכנס למקום הקדוש ביותר - ממנו התורה הקדושה יקרה יותר! מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים!

לכוון בתוכחה לטובת החבר

הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא (וי', יט)

חשבת בעזר ה' רעיון נוסף כיצד להוכיח, וברוך ה' מצאתי שכיוונתי לדברי המפרשים ז"ל, ואקדים מעשה.

רבי שרגא גרוסברד ז"ל סיפר לי כדלהלן. הוא היה נוסע מדי פעם עם מרן **הרב שך** זצ"ל לאסיפות של "החינוך העצמאי" בירושלים. באחת הנסיעות שאל רבי שרגא את נהג המונית: "האם אתה נוסע במונית בשבת?" הרב שך שמע את השאלה ונעקע: "יהודי שואלים כאלו שאלות? מה אתה שואל כאלה שאלות?" לימים סיפר לו הנהג: "אתה זוכר שנסענו פעם ביחד והרב שך צעק, למה שואלים אותי כזו שאלה? ובכן, אומר לך את האמת, הייתי מחלל שבת, אבל כשראיתי איך הרב שך התרגו, הגערה עשתה עלי רושם עז עד שהפסקתי לנסוע בשבת".

המשיך הרב גרוסברד וסיפר: פעם אחרת נסענו שוב במונית [אחרת]. הבחנתי כי הנהג הוא אדם מהסוג ששייך לדבר איתו, וחשדתי בו שהוא מחלל שבת. מה אומר לו, שלא ייסע בשבת? שמא הוא יתמה: חשוד אני בעניין? איך אתה מדבר אלי?

הקב"ה נתן לי שכל ואמרת לי: "יש לי בקשה ממך, נראה לי כי עליך לדאוג לכך שכל הנהגים בתחנה ישבתו בשבת [כמותן]. זכותך לומר להם את המשמעות של חילול שבת, תסביר להם את חומרת הדבר"... כאשר אני אומר לו שיסביר להם, מובן מאילו שהוא בסדר, רק שעליו להסביר להם...

ראיתי לאחרונה שאומרים, שזה נכנס בפשט הפסוק: "הוכח", ואיך תוכיח? "את עמיתך" [לשון רבים] - אמור לו שיוכיח את אחרים... כמי שאומר לו: אתה בסדר, רק תדאג שגם חבריך יהיו כמותך...

ג' טעמים לאיסור נקימה ונטירה

לֹא תִקֵּם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּיךָ וְאֶהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹתָ אֲנִי ה' (וי', יח)

הראשונים ז"ל מעיינים להבין ולבאר לנו, מדוע לא ליקום? הרי ההוא הוסיף לי, ואפילו אם לא הוסיף ממשי, אבל אחרי שביקשתי ממנו שייסע לי, ויכול היה לסייע, אך מיאן ולא רצה - מדוע אני צריך לעזור לו, הלא השכל מסכים לכך שאם אתה לא גם אני לא?

ולא זו בלבד, גם "לא תטור" - כלומר, אינני נוקם בו, אלא עוזר לו בצרתו, אבל אני לוחש לו: "אתה הרי לא עשית ככה..." מדוע אסור, היכן השכל, כמה אפשר להבליג?

מצאנו על כך בראשונים ז"ל ג' טעמים:

טעם אחד: כלל ישראל הם נפש אחת. "שבעים נפש" - לשון יחיד. אין זו מליצה. כל אותם שבעים נפש הם אחד - כולם אחד. הגויים נקראים "נפשות", כמו שנאמר בעשו - "נפשות ביתו", אבל עם ישראל נקראים "נפש".

[במאמר המוסגר. הסאטמר רבי זצ"ל אמר פעם א'גישמק'ע פשט. אנו מברכים: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם בורא נפשות רבות וחסרונן, על כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי" וקשה, פתח בריב - נפשות, וסיים ביחיד - נפש?

הקב"ה ברא הרבה גויים, עולם שלם - "בורא נפשות רבות". לצורך מה? "להחיות בהם נפש כל חי" - בשביל "נפש" אחת, עם ישראל].

כך אמרו חז"ל (יבמות סא ע"א): "אתם קרויים אדם" - לשון יחיד, כל עם ישראל הם נפש אחת, "ואין העובדי כוכבים קרויים אדם", אלא בלשון רבים - "נפשות". זייער גישמק - מאד מתוק!

ממילא, אם כל ישראל נפש אחת הם, אומרים הראשונים, אם יד שמאל עשתה משהו לא טוב ליד ימין, יד הימין לא תנקום ביד שמאל, כי יד ימין זה אני ויד שמאל זה גם אני, וממי אקח נקמה?

משל למה הדבר דומה (בנפסח גס מעט), אחד הגיע לרופא שיניים ואמר לו: "אני מעוניין שתעקור לי שתי שיניים למעלה ועוד שתי שיניים בתחתית הפה". "כנראה כואב לך, לכן אתה מתאונן" אמר הרופא "נעשה לך צילום ונראה מה הבעיה שם".

"לא, אינני זקוק לצילום, לא כואב לי"

"אם כן מדוע אתה מעוניין לעקורם?"

"אם הרופא רוצה לדעת, אספר לו, אתמול אכלתי לחם קשה, ככה לעסת, פתאום השיניים נתנו לי כוז נשיכה בלשוני, החל לזוב דם, ירד כל כך הרבה דם שלא תאמין, כעסתי התרגזתי על השיניים: כאלו מזיקות, כוז חוצפה! החלטתי לעקור אותן".

תמה הרופא: דעתך השתבשה עליך? מי הן שיניים ומי זה הלשון - שניהם זה אתה! וכי הן נשכו אותך? אתה נשכת את עצמך..."

כך גם באיסור נקמה, מה לך לטול נקמה מההוא - כולנו אחד.

*

טעם שני: אין בשביל מה לנקום, כי כל העולם הזה הוא 'קינדער' שפיל' - משחק ילדים.

לפעמים רואים שני ילדים מתגוששים בכל כוחם, לוחמים זה עם זה מלחמת חרמה, מכות, בכיות וצרחות, והנה אתה מתקרב להבין על מה יצא הקצף ועל מה נישטת המלחמה, ואתה רואה שתי קוביות משחק קשונות, זה אומר שלי זה אומר שלי... "אוי וי, על מה שורשים כאן אחד את השני?" צוחק ותמה כל אדם מבוגר.

יהודי יגיע לבית דין לתבוע את חברו. "נו", ישאלו הדיינים, "מי התובע, ומה טענותיך?"

"לפני שבועיים היינו יחד בבית הכנסת וההוא לקח גפרור מקופסת הגפרורים שלי והדליק בו את הסיגריה שלי. גולן!"

הדיינים יביטו זה לזה: האיש אינו בריא בנפשו...

רבות, כל העולם הזה לגבי הנצח הוא פחות מגפרור... שם בשמים צוחקים מאיתנו, כיצד אנשים נוקמים ונוטרים, עורכים מלחמות ויוצרים מריבות על הקוביות שלהם, על אלו ששוויות אנשים יורקים דם, "עולם הזה" לעומת נצח, וי וי משחק ילדים. ומשקיעים מאמץ בריב ומדון.

לכן, אם אדם חי עם האמת הזו שהעולם הזה - חלום יעוף, כלום, לא היה לו שום דבר ששייך בו נקמה, במי אתה נוקם ועל מה אתה נוקם, גורנישט. מה הוא לקח לך, גפרור?

*

טעם שלישי (הובא בספר החינוך): אם יהודי חי עם האמונה שהכל בגזירת עליון, הוא מבין שאין אחד בעולם שיכול לקחת ממנו או להזיק לו. "אין אדם נוגע במוכן לחברו אפילו כמלא נימה" (יומא לח ע"ב).

ב"חובת הלבבות" מגדיר זאת לאמור - אם כל האנשים בעולם יבואו וירצו לקחת ממך גרגיר חיטה אחת שנקצב משמים בשבילך - לא יוכלו, ומצד שני, אם יבואו כל תושבי כדור הארץ ויבקשו להוסיף לך גרגיר חיטה ממה שנגזר עליך לא יצליחו. הכל בגזירת שמים.

הכל מנוהל על ידי בורא העולמות, וכאשר יש צרות, חלילה, מידיו של פלוני אלמוני - לא ההוא עושה לי את הצרות אלא ה' אמר לו קללך [כדברי דוד המלך ע"ה]. נכון שלאותו מציק יש את החשבון האישי שלו, ובוודאי ייענש על פי המגיע, אבל מה שנוגע לך - הנפגע, עליך לידע כי הכל מן השמים. ואם כן, מה לך לנקום בו ומה אתה רוצה ממנו. "לא תיקום ולא תישור!"

רבי יחיאל מרדכי גורדון זצ"ל, ראש ישיבת לומז'ה, אמר פעם הברקה מעמיקה לפי דרגתו: על מי רחמנות יותר, על הגולן או על הנגול? דאי שעל הגולן, מדוע? הנגול הפסיד כסף, אבל מה אפשר לעשות, הוא באמת היה צריך להפסיד, כי אם לא - ההוא לא יכול היה לעשות אותו. אבל הגנב, יש לומר לו: אתה, הרי היה מגיע לך את הממון הזה, כי הלא רואים שהכסף אצלך, אם כן, כמה מסכן אתה שהשגת את הכסף דרך גניבה, יכולת להרוויח את הכסף בדרך ישרה!

רבי יעקב רביקוב - הסנדלר, נפגע פעם ל"ע בתאונת דרכים בתל אביב. לאחר שהשתחרר מבית החולים, החליים, הוזמנו אותו לבית המשפט, לנתינת עדות ולחקירה מטעם המשטרה. הוא הגיע.

כדי לאמת את הפרטים, שאל אותו השופט:

קוראים לך כך וכך? כן.

הלכת ברחוב זה וזה בתל אביב ביום פלוני בתאריך פלוני? כן.

מכונת הפילה אותך, עברת תאונה? כן.

ואז הציג השופט את הנהג, אתה מכיר אותו? כן.

האם ידוע לך, כי הוא זה שגרם לך את התאונה? לא. לא הוא.

אלא מי עשה? הקב"ה עשה את התאונה. "הוא עשה, ועושה, ויעשה לכל המעשים!" והוא גזר עלי... [המקל היה נהג המכונית, אבל אין לי עניין לתבוע אותו בכת].

השופט נכנס למבוכה, פשוט לא הבין מה הוא עונה לו. שתק שניה. ואז דפק על השולחן: "כבוד בית משפט!"... והחל מהתחלה לחזור על פרטי השאלות:

האם הלכת ברחוב, האם נפגעת, האם היה זה בתאריך ושעה פלונית... וכאשר הגיע שנית לשאלה "האם ההוא העומד כאן עשה לך את הנזק?" השיב הסנדלר זצ"ל: לא.

אלא מי? התאונה שהיתה לי - זה מהקב"ה.

השופט כעס: "עוד תשובה כזו ותצא מבית המשפט עם קנס - על בזיון בית המשפט".

הביט הסנדלר לעברו ואמר: "אינני צוחק חלילה, אני מדבר ברצינות! בסך הכל אני מקפיד לומר את האמת, כי לא הוא העושה אלא ה' אלקים הוא בעל הכוחות כולם".

השופט הבחין כי הוא רציני בדבריו, רוחו שבה אליו, התחיל להיכנס למחשבות שלו, להבין את כוונתו, ונרגע.

"לא תקום ולא תשור" - מה אתה רוצה ממנו. הרשע הזה יקבל את עונשו, אבל זה העסק שלו עם הקב"ה, מה שנוגע לך - הכל בא עליך בחשבון מדויק ברצון שמים. אין מה לנקום. מירעדיק

היהודי ששר לפני הרב מטשיבין...

ואהבת לרעה קמוץ (י"ח)

אספר לכם געוואלדיגע מעשה על מעשה חסד מופלא של **הטשעבינער רב** זצ"ל:

ברחביה היה יהודי עני ומסכן בשם מנדל, ששכנע את עצמו שהוא יודע לשיר יפה. הוא התחיל להתחזן בכל מקום. הילדים ראו דבר כזה, והיתה להם פרנסה ברווח... התחילו לצחוק עליו ולחקות אותו...

הטשעבינער רב שמע על המקרה והחליט לעזור לאותו יהודי מסכן.

מה עשה?

קרא לו לביתו וביקש שישיר לו, כי זה ממש מחיה אותו. כשגמר לשיר, נתן לו הרב מטבע ואמר שיבוא גם למחרת. וכך, מידיו יום היה היהודי מגיע לבית הרב, שר ומקבל מטבע.

עד שיום אחד אמרו לו בני הבית: "ר' מנדל תשמע, מהיום תקבל מאיתנו מטבע בלי לשיר".

עברו כמה ימים והרב רואה שהוא לא בא. שאל הרב למה הוא לא בא, ובני הבית סיפרו שהציעו לו לבוא ולקבל מטבע בלי לשיר.

אמר הרב: "וכי את המטבע הוא צריך המטבע? הוא צריך לשיר, זה מה שמחיה אותו! תקראו לו מיד!"

הביאו אותו, הכניסו אותו הביתה והוא שר לפני הרב.

חסד...

סיפר לי בחור שפגש את ר' מנדל הזה ב"זכרון משה" והלה אמר כי אין לו זמן, הוא צריך לרוץ לטשעבינער רב...

השאלה היא כיצד לטשעבינער רב היה זמן לכך, הרי סדר יומו היה כל כך עמוס! אבל לעשות חסד עם יהודי יש זמן!

מעשיו ראובן

רבי ראובן דקדק והקפיד לכוון לקיים רצון בוראו אף במצוות הנעשות ב'דרכי הרגל' ובהיטח הדעת. בכל עת ששילם לנהגי המוניות את שכרם, היה נענה ואומר: "לשם מצוות ביומו תיתן שכרו". בשל כך נהגו נהגי המוניות לכנותו: "הרב של הבימוי".

הקפדתו במצווה זו היתה כה גדולה עד שביום קבורת חמותו, בעוד הכול טרודים בצער ובאבל, פנה אל הקברנים ושילם להם את שכרם בסרם השקיעה. לאחר מעשה התבטא אחד הקברנים ואמר כי עד אז לא אירע מעולם שאדם שילם לו את שכרו בו ביום.

בעת שעשה חסד עם זולתו, כיוון לשם קיום מצוות בוראו של "ואהבת לרעך כמוך", שהרי מצוות צריכות כוונה, ולפיכך, אדם שעשה מצווה ולא כיוון לשם מצווה, הפסיד המצווה.

מרגלא בפומיה כי על הארץ מפוזרים יהלומים וצריך דעת כדי לאוספם.

זכור זאת ליעקב

מתורתו של רבינו הגדול
מרן בעל ה"זאת ליעקב" זצוק"ל

פרשת אחרי מות קדושים | שנת תשע"ח | גיליון 31

שלא נהגו כבוד זה בזה - מהותו של כבוד התורה וחכמיה

(מתוך שיחה שמסר בהיכל ישיבת קרית מלך,
מוצש"ק אמור תשע"ו)

שלא נהגו כבוד - על כבוד התורה מדבר

אנו עומדים בימי הספירה, אשר הם נקבעו לימי אבל, משום הסתלקות תלמידי דר"ע. וכמו שאמרו בגמ' (יבמות סב:) "אמרו י"ב אלף זוגים תלמידים היו לו לר"ע מוגבת ועד אנטיפרס, וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והי' העולם שמם וכו'", ופירש"י שהיה העולם שמם - "שנשתכחה תורה".

וגדר האבילות שתקנו הוא כעין האבילות על חורבן ביהמ"ק, והוא משום שהרי בגזירה זו נעשה העולם שמם שנשתכחה התורה, ואף שחזרה תורה לישראל ע"י שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם, והם הם העמידו תורה מאותה שעה, מ"מ העדר התורה והחלל העצום שנוצר ע"י הסתלקות תלמידי ר"ע, השאיר רושמו לדורות, וגם כיום ישנה השפעה לאותו שימומון שירד לעולם באותה שעה, ולפיכך חייבים אנו כהיום הזה לנהוג אבילות על הסתלקותם.

והנה התיבצה כאן על שלא נהגו כבוד זה בזה, אינה מפאת החיוב הכללי של כבוד הבריות, מה שמחוייב על אחד לנהוג כבוד בחבירו, שהרי בודאי שבכך לא נכשלו, ולא הי' פגם בהנהגתם מפאת כבוד הבריות. אלא שהתביעה היתה מבחינת חיובי כבוד התורה, (ויעוי"ש במהרש"א שכ"כ).

ויש להתבונן בג' דברים. חדא, מה היא המדה כנגד מדה שבזה. ותו, מה שהיה הדבר בימי הספירה דוקא, וגם האבילות משולבת עם ימי הספירה. ועוד, נתבונן במה שהיה הדבר בתלמידי דר"ע.

ימי הספירה - הכנה למ"ת - כולו אמור כבוד

ובעיקרם של ימי הספירה, הנה הם היו בישראל עוד קודם מתן תורה (וכלשון הר"ן סו"פ ע"פ), ומהותה של הספירה היא בתורת ציפיה

והשתוקקות לקבלת התורה בסיני, וכלשון החינוך ושה"ל בשם המדרש.

ומעמד הר סיני היה מעמד של "כבודה של תורה", וכדבריהם ז"ל (כתובות יז.) "נטילתה כנתינתה מה נתינתה בששים רבוא אף נטילתה בששים ריבוא", ומצינו שכבוד התורה דיחיד, דינו הוא באותה מדת הכבוד שהיתה בנותן תורה דסיני (מגילה ג:), וכשם שכבוד התורה דסיני חייב מציאותם של שישים ריבוא מישראל, אף כבוד התורה דיחיד, שהוא מעמד נטילתה של תורה, שכן כל ת"ח הוא כעין מתן תורה בפ"ע, מחייב דרגת כבוד כגון זו.

על מעמד הר סיני נאמר בפסוק "קול ה' בכח קול ה' בהדר, קול ה' חוצב להבות אש קול ה' יחולל אילות ויחשוף יערות ובהיכלו כולו אמור כבוד (תהלים יט), ועיין פירש"י שם שכל הפרשה במ"ת).

ולכן, בימי הספירה וההכנה למעמד כבודה של תורה, נתבעו על כבוד התורה. ועי' מהר"ל (נתיבות עולם א - נתיב התורה - פרק יב) ומה שאמר שמותו מפסח ועד עצרת, יש לפרש כי הזמן הזה מפסח ועד עצרת מורה על כבוד התורה, כי הספירה ארבעים ותשעה יום עד מתן תורה, יעוי"ש מש"כ.

מהותו של כבוד

והנה מעיקר עניינו של "כבוד", הוא לגלות את הייחוד של זה שמכבדים אותו, להבליט ולשמוע את המיוחד שבו, משום שכן היא חובת כבוד. וכאשר כתב הרמב"ן בסו"פ נשא (במדבר ז ב) "והזכיר הכתוב קרבנות הנשיאים בפרטן, ואחר כך כלל אותם (פסוק פד) זאת חנוכת המזבח ביום המשח אותו מאת נשיאי ישראל קערות כסף שתיים עשרה וכו', והנכון בטעם הכתוב, כי הקב"ה חולק כבוד ליריאי וכומו שאמר כי מוכבדי אכבד (ש"א ב' ל), והנה הנשיאים כולם ביום אחד הביאו הקרבן הזה שהסכימו עליו יחד, ואי אפשר שלא יהא אחד קודם לחבירו וכבד את הנקדמים בדגלים בהקדמות ימים, אבל רצה להזכירם בשמם ובפרט קרבניהם ולהזכיר יומו של כל אחד, לא שיזכיר ויכבד את הראשון "זה קרבן נחשון בן

עמינדב" ויאמר וכן הקריבו הנשיאים איש איש יומו, כי יהיה זה קצור בכבוד האחרים ואחרי כן חזר וכללם, להגיד שהיו שקולים לפניו יתברך", ענין הכבוד שבכאן הוא ההבלטה וההדגשה של כל נשיא בפרט ושל כל קרבן בפרט. וכאשר כתב הרמב"ן שם בהמשך: "ועוד בזה טעם אחר במדרשם, כי לכל אחד מהנשיאים עלה במחשבה להביא חנוכה למזבח ושתהיה בזה השיעור, אבל נחשון חשב בשיעור הזה טעם אחד וזולתו כל אחד מהנשיאים חשב טעם בפני עצמו וכו' ולכן השווה אותם הכתוב לפרט כל אחד בעצמו כאילו לא הוזכר האחר", כלומר שאף שהיו שווים בקרבנותיהם בכל הפרטים מ"מ כל קרבן קבע ברכה לעצמו, וכל קרבן התיחד בשרשו המיוחד ובפנימיות המחשבה המיוחדת שלו, ההבלטה הזו על ידי קביעות פרשה בפני עצמה לכל נשיא הקב"ה חולק כבוד ליריאי הוא חלוקת הכבוד אשר חלק הקב"ה ליריאי.

ומצינו בעניינו של "כתרה של תורה" כי מתייחד כתר זה בשונה משני הכתרים (כתר כהונה וכתר מלכות), כי כתר כהונה הרי הוא שייך בכללות לכל השבט, וכל השבט מוכתר באותו הכתר, וכן כתר מלכות הרי כל המלכים לזרע מלכות בית דוד מתעטרים באותה עטרה - כתר מלכות. אבל כתר תורה הרי הוא מתייחד לכל תלמיד חכם בפני עצמו, וכל חכם וחסד כתר תורה משלו יש לו.

ומדויק כן בלשון הרמב"ם (פ"ג מהלכות תלמוד תורה) שכ' בהלכה א' "בשלשה כתרים נכתרו ישראל, כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכו', שמה תאמר שאותם הכתרים גדולים מכתר תורה, הרי הוא אמור בי מלכים ימלוכו ורוזנים יחוקקו צדק בי שרים ישורו, הא למדת שכתר תורה גדול משניהם". ובהלכה ב' כתב "אמרו חכמים ממזר ת"ח קודם לכהן גדול עם הארץ שנאמר יקרה היא מפנינים מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים", ובפשוטו הביא הרמב"ם כאן הלכה זו להוכיח כי כתר תורה עולה על כתר כהונה, אלא שאינו כן, שהרי בהלכה א' כבר כ' הרמב"ם "הא למדת

נכתב על דעת הכותב בלבד >

שכתר תורה גדול **משניהם**, מבואר שמהפסקו "בי מלכים ימלוכו" למדים גם לגבי כתר כהונה.

ולפיכך נראה בכונת הרמב"ם, מה שהביא כאן להלכה זו שממזר ת"ח קודם לכה"ג עם הארץ, דמתוך הלכה זו למדים אנו חידוש בעצם הכתר של כתר תורה, דכתר כהונה שייך הוא לכלליות שבט הכהנים, ולכל הכהנים - זרעו של אהרן - יש אותו כתר, וכן כתר מלכות שייך לכלליות זרע בית דוד, ולכל המלכים מזרע דוד יש אותו כתר, אבל כתר תורה לא אך דהוא מונח ועומד ומוכן לכל ישראל, אלא שהוא כתר יחודי לכל יחיד, בבחינת אין שני מלכים משתמשים בכתר אחד. ולזה הביא הרמב"ם הא דממזר ת"ח קודם לכהן גדול עם הארץ, שאף ממזר שאין יחסו כלום, מכל מקום אם הוא תלמיד חכם הרי שהוא מתעטר בכתרה של תורה.

ייחודו של כל חכם וחכם בישראל

ולכשתבונן בדרשת חז"ל שדרשו "יקרה היא מפנינים - מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים", לכאורה נמצא כי מדרשו של מקרא אין לו עניין לפשוטו של מקרא - לייקר את התורה מפנינים.

ונראה לומר בזה בס"ד, דהנה כתיב (שמואל א ג א) "ודבר ה' היה יקר בימים ההם", ופי' במהר"י "יקר - שאינו מצוי". וא"כ גם "יקרה היא מפנינים" מתפרש כך, דהיינו שמעלתם של הפנינים והאבנים הטובות והמרגליות ויקרותם, הוא בנדירות שלהם ("זייערע זעלטנהייט"), מפאת היותם בלתי מצויים ובלתי שיגרתיים, ואף ההופעה של כהן גדול הוא תופעה נדירה ובלתי שיגרתית, כל מציאותו נתפשת כדבר בלתי מצוי ושכיח ("זעלטענער און איינמאליקער"), אחד בכל כלל ישראל, עיקר עבודתו ותפקידו הוא יום אחד בשנה, והוא נכנס לקודש הקדשים שהוא מקום מיוחד שאין נכנסים לשם רק פעם אחת בשנה, בתכלית טהרת היחוס, בלא שמץ פסול כל שהוא, כל כולו בלתי שכיח ובלתי מצוי ורגיל. לעומת זאת, ת"ח אינו תלוי לא במקום ולא בזמן ולא ביחוס, ויתכן שיבא אפילו ממקור משחת, ממזר ת"ח, ואפשר שיהא ריבוי גדול של ת"ח עד כדי "וכל בניך לימודי ה'", ומ"מ כל ת"ח הוא כ"כ חשוב כ"כ ספון כ"כ מיוחד וכ"כ יחיד, עוד יותר מן

הכהן גדול, ויותר מן הפנינים שכל חשיבותם היא מה שהם נדירים.

ומכאן למדים אנו חשיבותו של כתר תורה, כל ת"ח וכתרו שלו. וכלשון המשנה בתענית ד"יחידים מתענים" היינו חכמים. ואי' בסנהדרין (צב.) "אין שריד אלא תלמידי חכמים, שנאמר ובשרידים אשר ה' קורא". ועיין לשון הרמב"ן (שמות לא י) בקרא ד"ואת בגדי השרד ואת בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן", "ואם כן הנכון שנפרש בגדי השרד, בגדי היחוד, כלומר בגדים שיתיחד בלבישתם אחד העם הגדול מאחיו" (ושרד היינו מלשון "פליט ושריד", כאשר כתב הרמב"ן שם בסמוך וכן כתב באבן עזרא שם).

וזהו יחודו של התלמיד חכם, שאין לו תחליף ואין לו דומה, כל חכם מתייחד בכתר תורה משלו. וכדבריהם ז"ל (ירושלמי ברכות פ"ב ה"ח) "ארבעה דברים תשמישו של עולם וכולן אם אבדו יש להם חליפים, כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזקו ברזל מעפר יוקח ואבן יצוק נחושה אלו אם אבדו יש להם חליפין ת"ח שמת מי מביא לנו חליפתו מי מביא לנו תמורתו", כי כל ת"ח הוא עולם בפ"ע, מציאות לעצמה. כל ת"ח הוא כ"כ חשוב וכ"כ ספון כאילו היה יחיד בדורו.

והנה שנינו (סוטה מט.) "משמות ר"ע בטל כבוד התורה" וכ' רש"י "שהיה גותן לבו לדרוש כל קוץ וקוץ של כל אות וכ"ש תיבות יתירות ואותיות יתירות כגון בת ובת אני דורש וזהו כבוד תורה גדול שאין בה דבר לבטלה", נמצא שזהו עניינו של כבוד התורה, להודיע כי אין בה דבר לבטלה, וכל אות וכל קוץ וקוץ שבתורה אפשר לדרוש עליו תילי תילים של הלכות, ובבחינה הזו היא ג"כ כבוד לומדי התורה, ובבחינה של ישראל ואורייתא חד הוא שהחכמים הם עצם התורה, ולכן נתבעו תלמידי רבי עקיבא ביותר על מה שלא נהגו כבוד זה בזה.

הסתלקותם - מידה כנגד מידה על חסרון בכבוד התורה

ועל החסרון הזה בכבוד התורה, נעשו שמותו כל התלמידים. וזהו מידה כנגד מידה, ונבאר הדבר בעז"ה.

הנה אמרו בגמ' (כתובות עז) על בעלי ראתן, שהייתה מחלתן מסוכנת וכולם נתרחקו מהם מחמת סכנה, ואילו רבי יהושע בן לוי מיכרך בהו ועסיק בתורה, אמר אילת אהבים ויעלת חן, אם חן מעלה על לומדיה אגוני לא מוגנא. וכ' רש"י שם (ד"ה מיכרך בהו) "נדבק אצלם בשעה שעוסק בתורה ומושיבין אצלו, ומובטח הוא שתגין התורה עליו ולא יוזק". ובגמ' שם "מי איכרכת בבעלי ראתן ועסקת בתורה" וברש"י "כדהוה עביד איהו שהיה מסכן בנפשו לכבד את התורה", ומבואר שמעשה זה היא "כבוד התורה", וכפשוטו הוא משום שלימוד במצב של סכנה בלא חשבונות ודאגות, מתוך בטחון בכח ההגנה של תורה זה הוא כבודה של תורה, שנראה לעיני כל כח ההגנה של תורה.

ובשכר זה זכה להיכנס חי לגן עדן, והוא משום שמיתה היא ביזיון וקלון, וכמו שמצינו על בני עלי שהיה עונשן (שמואל א ב ל) "כי מכבדי אכבד וכזי יקלו", ומהו הקלון שנגזר עליהן, "הנה ימים באים וגדעתי את זרעך ואת זרע בית אביך מהיות זקן בבייתך. והבטת צר מעון בכל אשר ייטיב את ישראל ולא יהיה זקן בבייתך כל הימים. ואיש לא אכרית לך מעם מזבחי לכלות את עיניך ולאדיב את נפשך וכל מרבית ביתך ימותו אנשים" ומפורש דהגזירה על בית עלי שימותו אנשים, הוא בגדר וכוזי יקלו - היפך כי מכבדי אכבד.

והגדר הוא, ד"מיתה" היא ביזיון של הכבוד תעטרהו, בצלם אלקים דאדם הראשון, ולכן קבורה היא כבוד הבריות, ומוניעה מקבורה היא קללת אלקים תלוי, והספד היא יקרא דשכבי לעומת חרפת המיתה. ודוק בכל הסוגיא של כמה הארכת ימים (מגילה כז חובב"מ), שרוב הענינים שבזכותם האריכו ימים הם ענייני כבוד, כבוד הבריות כבוד בית הנסות כבוד שבת ועוד. וזו היא המדה כנגד מדה שזכה להכנס חי לג"ע ולא מות, בעבור שמסר נפשו לכבד את התורה.

וזהו המידה כנגד מידה שנסתלקו תלמידי רבי עקיבא על שלא נהגו כבוד זה בזה, היינו שהיה חסרון בכבוד התורה שלהם, וכנגד זה נסתלקו, שזהו היפך כבוד האדם.

הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא זצ"ל

ראש ישיבת 'באר יעקב' ומח"ס קונטרס הביאורים ושערי שמועות

נלב"ע א' אייר תשס"ו

רבי משה שמואל נולד בי"ט אייר תרע"ז לאביו הגאון ר' אריה זצ"ל, ולמד בברונביץ ובמיר ואח"כ עלה לארץ ישראל ולמד בלומזה, ואחר חתונתו נקרא לכהן כראש ישיבת באר יעקב עד יומו האחרון.

ספריו: קונטרס הביאורים ושערי שמועות, ועוד.

"יש בליבי מקום, אליו רק התורה יכולה להכנס! לצרות, לדאגות, לתלאות ולייסורים - אין שם מדרס רגלי!" "אינני מכיר יצר הרע לביטול תורה. הלא בלימוד התורה יש תענוג כה גדול" - השיב לתלמיד שביקש עצה להתמודדות עם יצה"ר של ביטול תורה - "אולי אינך יודע מה היא תורה, אבל מי שיודע מה היא תורה, לא מכיר יצר של ביטול תורה!"

מאות עובדות מכלי ראשון על דרכי עבודת תורתו ויראתו של הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא זצוק"ל, התפרסמו בספר "רבי משה שמואל". הספר, שנערך בידי האמונות של הרב יעקב פוזן שליט"א, כיצא לאור עולם, ולמרות הזמן הקצר מעת הוצאתו לאור, כבר נעשה מפורסם בארץ ובחו"ל, והתקבל באהדה אצל גדולי תורה ותלמידי חכמים אשר הפליגו בשבחו. לדבריהם הספר מעניק לצורבים בפרט ולבני התורה בכלל, הדרכה, מוסר השכל, וחיזוק לעמל התורה, יראת ד', ומידות נעלות בדרך העולה בית אלוקים.

הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא זצוק"ל, סלל לנו במסלול חייו את דרכי העליה. אי-שם, על הר גבוה, המשקיף על פני הוד קדומים - נטע את עצו הגדול, אשר ענפיו סוככו על דורות של תלמידים, אלפי תלמידי 'חכמים', במלוא מובן המילה. הוא גם ביטא את עומק המושג 'מעתיק השמועה', חוליה בשלשלת מסירת התורה. לתלמידיו 'העביר' את אשר ינק מרבותיו גדולי ראשי הישיבות שבדורות הקודמים, אשר זכה ליצוק מים על ידיהם, עד אשר נמלט בחסדי שמים מעמק הבכא ברגע האחרון בטרם עלה הכורת על אדמת אירופה, ועמו תורה יקרה אשר גיליה נשרפו אולם אותיותיה נשתמרו בליבו הגדול.

בדפי הספר ניתן איפוא לקרוא עובדות חיים מופלאות, ולהתבשם מניחוח אחר - ריחו המופלא של גאון עולם מדורות קודמים אשר היה שריד להם. רבים מאותם סיפורים נחשפים בספר זה לראשונה - מכלי ראשון. הנהגות מופלאות מן הקודש פנימה ועובדות מעוררות השתאות ולקח עצום, אשר אינם סיפורים בעלמא... מוסר ולקח יש בכל אחד מהם, וכולם מלמדים על אותו יסוד אשר היווה את תמצית משנתו ושירת חייו: התכלית הינה להיות בן תורה ולקדש שם שמים בכל עת ובכל מצב!

להלן ליקטנו כמה פניני עובדות מתוך הספר המופלא "ר' משה שמואל"

בספר מסופר כיצד נהג לומר בהזדמנויות שונות, כי שורש כל המידות הטובות, ויסודה של יראת שמים טהורה - הלוא הוא עמל התורה. "כל השאר" - היה אומר - "הרי הם ענפים של אותו שורש, פרות ופרי פרות מהעץ הנפלא של עמל התורה!!".

בהקשר זה - היה מרבה להביא את דבריו של רב האי גאון (הובאו בשו"ת הריב"ש סימן ס"ה) שכתב בזו הלשון: "ולא תמצא יראת שמים ויראת חטא, זריזות וענוה וטהרה וקדושה - אלא במתעמקים במשנה ותלמוד!".

וכפי שכתב בסכמו את דברי זכרוננו למרן הגר"י אברמסקי זצ"ל: "זהו יסוד מידותיו וגדולת נפשו: עמלו בתורה! וכל אידך, במסכת חייו הארוכים והמפוארים - פרושא היא, והרי הוא חתום על חזונו, זיל גמר!".

אומר, ועושה. נאה דורש ונאה מקיים. עמלו, יגיעתו בתורה ושקיעותו המוחלטת בעיונה - היו לשם דבר. כך היה עם ידיד נפשו הגאון הגדול רבי שמואל בירנבוים זצוק"ל ראש ישיבת מיר בארה"ב, שהתקשר אליו בענין נחוץ; השיחה נפתחה מטבע הדברים במשא ומתן תלמודי בסוגיא עמוקה מסוגיות הש"ס, ולאחר מחצית-השעה תמימה הסתיימה, מבלי שאיש מבין הצדדים העלה את מטרותיה המקוריות... פשוט מאד, בלהט הדברים נשכח הענין הדחוף, ועם סיום ה'ריתחא דאורייתא' סיים את השיחה...

אלו היו אורחותיו והנהגותיו מהן למדו תלמידיו מבלי אומר, בבחינת: מעשי אבות סימן לבנים אלו התלמידים.

וכך מספרים תלמידיו כי באחד מן הפעמים בהם הסתגר בחדרו כדרכו, שקוע בעיונו בסוגיא הנלמדת בישיבה, וזאת במשך למעלה מחמש שעות ברציפות - החליטו בני ביתו, אשר מודעים היו לשקיעותו המופלגת בלימוד התורה, שלא להניח לאיש להפריעו, עד אשר הגיעה אשה מרת נפש וביקשה להתקבל לשיחה עמו...

שיחות מעין אלו - ידעו בני הבית - מקפיד הוא שלא לדחות, ולפיכך הכניסו את האשה אל חדרו של ראש הישיבה, אשר ניתק לפתע משרעפיו השקועים בעומקה של הלכה, וירד מן ההר אל העם - לסייע לאשה עלובה זו...

והנה, כפי הנראה זקוקה היתה האשה בדחיפות לעזרה כלכלית מסוימת, שכן לאחר מספר רגעים יצא מחדרו וביקש מאחד מתלמידיו כי ילווה לו חמישים שקלים. את הכסף מסר לאותה אשה אומללה, ליווה אותה אל מחוץ לביתו ומיהר לשוב אל חדרו - אל עיונו ושקיעותו בלימודו.

אם סבורים אנו כי חוט ריכוזו ניתק בעקבות אותה 'הפרעה', אם סבורים אנו כי מעתה היה עליו לרכז את עצמו ולשוב להיזכר בפרטי הנושא אשר על ליבו עמל - הרי שאיננו אלא טועים... ההיפך הוא הנכון - גם באותם רגעים עצמם בהם עסק באותה מצוה שאינה יכולה להעשות על ידי אחרים - היה ראשו הגדול מגיע השמימה, ודעתו נתונה לעניינים העומדים ברומו של עולם...

הגיעו הדברים עד כדי כך, שלאחר מעשה לא עלה בידו להיזכר מי הוא הבחור ממנו לווה את סכום הכסף, עובדה אשר גרמה לו עוגמת נפש מרובה... באותו הערב, כאשר עלה אל היכל הישיבה - התעניין אצל בני הישיבה אודות זהותו של המלוה האלמוני; וכאשר עלה בידו לבסוף - לאחר מאמצים מרובים - לאתרנו, אמר לבחורים שהתקבצו סביבו: "הנה, אתם רואים? כשלומדים - אי אפשר ללוות כסף... באמצע הלימוד לא ניתן לזכור מי המלוה, ועלולים להגיע למצב בו לא ידעו למי להשיב!"...

בהזדמנות אחרת, בתקופה בה התגורר ב'הר נוף', נכנס אל ביתו של אחד השכנים אשר התגורר קומה מתחתיו - בסברו כי אל ביתו שלו הוא נכנס... הדלת היתה דומה במעט, ואילו לשאר הפרטים לא נתן את דעתו מרוב שקיעותו בלימודו ובשיעור אותו סיים זה עתה למסור... גם כאשר נכנס אל הבית, והבחין בפניו המופתעות של שכנו - עדין לא עמד על טעותו... בחיך רחב הוא פנה אל השכן וברכו במאור פנים: "שלום עליכם! ברוך הבא אל ביתי!"...

בהזדמנויות בהן השתתף בסעודות מצוה, בשמחות שונות של תלמידיו ומקורביו, ונשאל על ידי אחד האורחים - 'היכן אוחזים כעת', כאשר הכונה היתה, כמובן, לברר האם כבר התחילה סעודת המצוה - היה משיב מבלי לחשב פעמים: "בבא מצינא ט"ז, עמוד א"..." כלל לא היה לו ספק כי כונת השואל לברר היכן אוחזים כעת בבית המדרש - שם היתה כל הויתו, ושם היה כל עולמו!

גם מצרכי הגוף היה מתעלם לחלוטין, בעודו שקוע בעומקה של הלכה... לא אחת, היתה צריכה רעייתו הרבנית תליט"א להזכיר לו כי עליו לשתות משהו לשם קיום גופו, אולם הוא היה מתחנן ואומר: "עוד לא... עוד לא הגיע הזמן!"... רק לאחר שהיתה הסוגיא פרושה לפניו כשמלה, רק לאחר שהתבררו הדברים לאשורם, ודעתו הגדולה נחה אחר שפילסה לה נתיב בתהומות ים התורה - היה מרשה לעצמו להסב את תשומת לבו לגופו, אשר תבע את שלו...

הנה כי כן. שקיעותו בלימודו היתה מופלגת, אולם את השיעור הגדול ביותר בהלכות 'התמדה', את הפרק הנכבד ביותר בסוגית 'עמל התורה' - הזדמן לבני הישיבה ללמוד דווקא בימים של שיגרה, בבית המדרש, בפרט בתקופה האחרונה בה קבע את לימודו בבית המדרש דווקא.

שכן מיד בכניסתו אל בית המדרש - היה ניגש למקומו בזריזות, יושב על כיסאו הפשוט הסמוך לשולחן העץ הישר, פותח את גמרתו המהווה משהו ושוקע מיד בלימוד במרץ נעורים, אף שגילו התקרב לזיקנה ושיבה... ניתן היה אז להבחין איך כולו נע הלך ושוב בדביקות נפלאה, איך פניו מאירות באור מופלא רם-מעלה, איך כולו אומר אהבה עצומה לאשר לפניו! כמה יהמה הלב בהיזכר בכל זאת!

על עמל התורה, על השקיעות המוחלטת בתורה, יכולים אנו ללמוד מתוך המעשה המפעים הבא, אותו סיפר אחד ממקורביו אשר היה לו עד ראייה.

היה זה כאשר ביום מן הימים היה עליו לעבור טיפול רפואי כואב במיוחד, הכרוך ביסורים אשר אין להעלותם על הדעת. במקרים כתיקונם מתבצע טיפול מעין זה תחת הרדמה כללית, אולם לא כן במקרה דנן... דקות ספורות לפני הטיפול התברר כי מצבו אינו מאפשר הרדמה בשום פנים ואופן, וכי הרדמה מעין זו עלולה להיות כרוכה בסכנת נפשות גמורה!! "מה עושים? מה יהיה?" - התלבטו רופאיו; אולם כשהגיעו הדי הדיון לאוזניו, מצא הוא פתרון 'פשוט' עד מאד, אותו לא העז איש להעלות על דל מחשבתו... "כמה זמן עתיד הטיפול להימשך?" - שאל, ומשהתברר לו כי המדובר בעשר דקות 'בלבד' - ביטל את החששות במחי יד, הודיע כי ההרדמה מיותרת לחלוטין ורק ביקש כי יביאו למענו רמב"ם ויפתחוהו בהילכות 'חמץ ומצה'.

הרמב"ם הובא, רבי משה שמואל עיין בו, ולאחר מספר רגעים סימן לרופאיו כי הינם יכולים להתחיל בטיפול... כך, בוצע הטיפול הכואב, הכרוך בייסורים נוראים, מבלי כל הרדמה; אולם על פניו לא ניכרה אפילו עוית קלה של כאב... גם לאחר שהסתיים הטיפול, לא הבחין בכך, באשר שקוע היה לחלוטין בעיונו בדברי הרמב"ם, ורק לאחר שהיפנו את תשומת לבו לסיום הטיפול - התעורר מריכוזו העצום!

ואם בטיפולים רפואיים עסקינו, הרי שזה המקום לספר על אותו אח במחלקת דיאליזה, אשר שאלו באחד מ'ביקוריו' במחלקה מדוע אינו מצטיד בטייפ כדי לשמוע שיעורים תורניים בעת שהותו המתישה במחלקה ועל ידי כך להסיח את דעתו מהטיפול הקשה, כשם שנוהגים רבנים אחרים הנמצאים במצבו...

תשובתו לא איחרה לבוא, והיא נאמרה בפשטות אופינית. "אם יש בפנים - לא צריך מבחץ!!" - הפטיר. ובכך חשף את הסוד הגלוי: בכל אותם 'ביקורים' במחלקה, בעת שגופו התייסר בטיפולים המתישים - רוחו היתה רחוקה משם, גבוהה מעל גבוה, שרויה בעולמות עליונים - עולמה של תורה ושקיעה מוחלטת בה!!

ואכן, כאשר התפלאו מקורביו על יכולתו לשקוע בלימוד גם בתקופות בהן תלאותיו עברו ראש, באופן בו אדם מן השורה לא יכול היה להתרכז אפילו רגע אחד בלימוד... ושאלוהו - הכיצד יש לו יישוב הדעת ללמוד גם בימים אלו - השיב בהתבטאות נדירה אשר יש בה כדי לחשוף טפח מגדלותו הנשגבה ואמר: "יש בליבי מקום, אליו רק התורה יכולה להכנס! לצרות, לדאגות, לתלאות ולייסורים - אין שם מדרס רגלי!"...

ואמנם, בני ביתו מתארים שכאשר הצר לו בשל עניין מסוים, היה עוזב לפתע את החדר, פורש אל חדר לימודו, פותח את הגמרא ושוקע בה ברמ"ח אבריו ושס"ה גידיו - כטובע האוחז בקרש הצלה כדי לא לטבוע בים הייסורים והתלאות!!

גם בשעות המועטות אותן הקדיש לשינה לשם קיום הגוף במעט ההכרחי - לא פסק פומיה מגירסא, וראשו נותר משוטט בעולמות

עליונים, בהיכלה של תורה. כך, בהזדמנות בה נסע נסיעה ארוכה, הבחין בנו כי שמורות עיניו נעצמו, אולם שפתי - עודן מדובבות בדברי תורה.

יתר על כן, גם בתקופת חוליו, כאשר חולשתו הכריעתו עד שלא יכול היה לפקוח את עיניו - הבחין אחד מבניו כי פיו אינו חדל מלמלמל. "מה אבא אומר? האם זקוק אבא לדבר מה?" - שאל הבן, אולם עד מהרה התברר לו היכן נתונים ראשו וליבו של אביו... שכן פקח אביו את עיניו בקושי והשיב: "לא. אינני זקוק למאומה. אני אוחד כעת במסכת בבא בתרא, דף ל"ב, עמוד ב'!"...

ואם סבורים אנו כי בעמלו הנורא, בשקיעותו המוחלטת בתורה, מצא כבר את סיפוקו ונחה דעתו הגדולה - הרי שטעות בידנו... באחד הימים, בעודו יושב לפני מדרגות ביתו לאחר תפילת שחרית, מנסה להתאושש מעמל הדרך, אשר היתה מעל ומעבר לכוחותיו - שמעו הנוכחים כיצד מפטיר הוא ואומר לעצמו: "צריך ללמוד! צריך ללמוד!" - תוך אנחה כבדה... "הלוא ראש-הישיבה לומד כל הזמן!!!" - טענו הנוכחים באוזניו, אולם הוא לא השתכנע... "נו... אמנם אני לומד, אבל הלוא לב יודע מרת נפשו... זה כבר לא מה שהיה פעם!!" - הגיב, ולנוכחים לא נותר כי אם לכבוש פניהם לנוכח המראה המפעים, כיצד אדם גדול, אשר כל ימיו שקוע בד' אמות של הלכה ובעולמה של תורה - תובע מעצמו עוד ועוד, עד בלי גבול ושיעור!

תלמידו, הגאון רבי אליקים געצל פשקס שליט"א, סיפר כי היתה תקופה בה נפלה עליו טירדה גדולה ומכאיבה, אשר הוצרך לפנות מזמנו ולטפל בה. כדי שלא יהיה ביטול תורה הקציב זמן מוגדר בצהריים לעסוק בבעיה זו: לאחר מסירת השיעור, עד תחילת סדר ב' - בשעה שלוש וחצי בצהריים. השעון כוון בדיוק לשעה זו, ובו ברגע שהגיעה השעה היה מתיישב מיד ללמוד, כששמחת התורה על פניו, כביכול שום דבר לא מטריד אותו. והיה אפשר לכוון את השעון לפי הרגע בו היה מתיישב ללמוד-מיד בהגיע הזמן. והוסיפו תלמידיו המקורבים - הגאון רבי חיים זליבנסקי זצ"ל, ראש ישיבת "מאור התלמוד" ויבדלחט"א הגאון רבי ישראל קלינר שליט"א - כי באותה התקופה התעסקו גם הם בטיפול בבעיה זו, והם לא יכלו להתרכז באותה תקופה בלימוד מרוב טירדה; אך דווקא רבי משה שמואל - שהבעיה נגעה אליו - לא הופרע ממנה כלל, והיה שקוע בלימוד בשמחה כתמיד.

באותה תקופה ביקש ללמוד בישיבה בסדר העיון את פרק "גט פשוט" ב"בבא בתרא", אף שתמיד לא היה כלול בפרקים הנלמדים בסדר העיון בבוקר, בהסבירו למקורביו כי בעיה זו התגברה, וחושש הוא שתפריע לו מתלמודו. לכן הוא רוצה לעסוק בעיון בפרק חדש, כדי להיות משועבד כל כולו לעסק התורה, ולא לתת לשום דבר להפריעו. ואכן למדו בישיבה פרק זה, ורבי משה שמואל האיר את הסוגיות באור גדול. וסיפרו תלמידים כי חידושויו על הפרק הזה הגיעו לידי הגאון הגדול רבי נחום פרצוביץ' זצ"ל, והוא יצא מכליו מהתפעלות, באומרו כי לחדש חידושים אלו צריך סיעתא דשמיא מיוחדת; ואז סיפר אחד הנוכחים היאך ובאיזו תקופה התחדשו חידושי תורה אלו.

ואם סבורים אנו כי הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא זצוק"ל הכיר במעלתו המיוחדת, אם סבורים אנו כי הבין את גודל עמלו בתורה וידע להעריך אל-נכון את סגולתה, הרי שאיננו אלא טועים... עבורו - התמדה זו, עמל זה עד כלות הכוחות - לא היה אלא דבר פשוט שבפשוטים, כביכול אין דרך שונה או אפשרות אחרת...

על כן, כאשר ניגש אליו ביום מן הימים אחד מתלמידיו ושאלו - הכיצד ניתן לשוב בתשובה שלימה על חטא 'ביטול תורה', בעוד יודע אדם כי סביר להניח שישב להיכשל בו, מאחר ויצר הרע של ביטול תורה הינו קשה ונורא עד מאד, כידוע - נענה ואמר בטבעיות: "מה אתה שואל?! כיצד עושים תשובה על 'ביטול תורה', בעוד היצר הרע נלחם בנושא זה במיוחד?! ובכן, אינני מבין את שאלתך... אינני מכיר כלל יצר הרע של ביטול תורה!!!"...

התלמיד, אשר הופתע עד מאד מתשובתו של ראש הישיבה, באשר היצר הקשה לביטול תורה מוכר וידוע לכל - סבר כי שאלתו לא הובנה כהלכה. לפיכך, לאחר יומיים נוספים שב וניגששנית, כאשר הוא מציג את שאלתו באופן ברור יותר...

"כידוע, לבחורים ישנם יצרים ומפריעים שונים. בין השאר, משתדל היצר להערים קשיים רבים בדרכו של בן הישיבה המבקש לשקוד על תלמודו בעמלה של תורה. ובכן, הכיצד ניתן לשוב בתשובה על חטא בו מתאמץ כל כך היצר הרע להכשיל את האדם?" - סיים הבחור את שאלתו בשנית, ואולם התשובה שקיבל לא היתה שונה: "אינני מכיר יצר הרע לביטול תורה. בלימוד תורה זה יש הלוא תענוג כה גדול!!!"

- הטעים. "אולי אינך יודע מה היא תורה, אבל מי שידע מה היא תורה - לא מכיר יצר של ביטול תורה!" - סיים, ובכך חתם את הענין. ואת תחושת ההתענגות על לימוד התורה, תחושה אשר היתה נחלתו - הביע גם במכתב ששלח לבן דודו, בו הוא מספר על אורחות חייו במיר ומתאר בלשונו הצחה: "אין זו גוזמה כלל, כי התורה היתה כדבש מתוק לפי!!!"...

הוא קצרן

פעם העלה נכד הגרמ"ש בפניו חידוש אשר ראה ב'אילת השחר' והפליט לתומו כי יש בזה לומדס'... הגרמ"ש הרים עיניו בתמיהה ואמר לו: "פשיטא, בעיקר הלומדס' הוא לא פחות מר' אלי' מישקובסקי ר' נחום פרצוביץ' (שכידוע היו נערצים בעיני הגרמ"ש כגדולי הלומדים שבדור) אבל ר' אהרן ליב קצרן..." (מפי נכד הגרמ"ש שליט"א)

גם היית רוצה לעבור

וכמו כן סיפר רבי יצחק לווינשטיין שפעם הגיע בחור שלמד בישיבה הקדושה בבאר יעקב ועלה למרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א לקבל עיצה ותושיה אם להישאר בישיבה או לעבור ללמוד בפוניבז'. הרים הרב שטיינמן את עיניו ושאל אותו בתמיהה 'אם היית לומד אצל ר' ברוך בער בקמניץ, גם היית רוצה לעבור?' - - - (מפי נכד הגרמ"ש שליט"א)

א' קדוש וטהור

וגם כאשר נחלקו דעותיהם בענין חוק טל, לא סר הגרמ"ש מחבבו כפי שסיפר נכדו "סבא מעולם לא הפסיק להביע את הערכתו לגדלותו העצומה של ר' אהרן-ליב. הוא היה מתבטא עליו בהערכה גדולה. הוא היה מפאר את קדושתו הרמה, ופעם [בזמן המחלוקת] התבטא "ר' אהרן ליב איז א' קדוש וטהור".

וגם מנגד כידוע שהגראי"ל שליט"א הגיע במיוחד חמש פעמים לבקר את הגרמ"ש הגרמ"ש זי"ע בביתו, אחר שנחלקו דעותיהם. (מפי נכד הגרמ"ש שליט"א)

ועל חמשה אנשים התפלל אז [בשנת תשס"ו] רבינו בכל אלקי נצור, על הגריש"א (שליט"א) זצ"ל ועל הגרמ"ק שליט"א, ועל הגרמ"ק שליט"א, ועל הגרמ"ש שפירא (שליט"א) זצ"ל ועוד אחד. (צדיק כתמר יפרח)

אוי מעלבונה של תורה

וכאשר קמו כמה וכתבו כתבי פלסתר על רבנו שליט"א כ' הגרמ"ש מכתב:

בס"ד, באר יעקב, אסרו חג מתן תורה, ה' תשס"א

חרדתי לשמוע כי יש שהפיצו כתבי גנאי ופלסתר על אחד מגדולי הדור שליט"א.

אוי מעלבונה של תורה, ואין זאת אלא שלא טעמו עמלה של תודה וזול בעיניהם כבוד חכמיה וגדוליה. והנה גם מלפנים היו חילוקי דעות בין גדולי תורה אבל מעולם לא הגיעו עד שפל כזה לבזות אחד המיוחד מגדולי התורה שליט"א. ולכותבי פלסתר אלו יאמר סורו מאהלי שם ואין ליושבי אוהל אלא להתחזק בתורה, באופן שהמחשבה תהיה כולה אך ורק בתורה ובכך נרים קרן התורה המושפלת. הכותב בצער על חילול כבוד התורה.

מ, ש שפירא

הנותן עיניו ולבו

מתוך מכתב הגרמ"ש זצ"ל לרבנו:

למעלת כבוד הגאון המופלא הנותן עיניו ולבו לצרכי עם ישראל פאר הדור מוה"ר אהרן ליב שטיינמן שליט"א.

ראשית אדרוש בשלום כבוד הדר"ג שליט"א.....

והנני בברכה כי יאריך ה' שנות הדר"ג שליט"א בטוב ובנעימים להאיר עיני ישראל באור תורתו ויראתו עד כי יבוא שילה. בברכה מרובה וביקר מ"ש שפירא

מכתב רבנו להגרמ"ש זצ"ל

בס"ד. כ' הגאון הגדול פאר הדור איש רב תבונות מעמיק בתורה כמוה"ר משה שמואל שפירא

שלו' וישע רב לו ולכל אשר לו אך טוב וברכה כל הימים.

אחרי הברכה. לא עלתה בידי לבוא אל כ"ג גם נבצר ממני לקבוע זמן לבוא, הנני בסליחה ולא יתפרש כאלו איני מתייחס לדבריו, ויה"ר שכל בן ישיבה יוכל להמשיך להיות באהלי תורה בלי שום הפרעות כרצון השי"ת.

ידידו דוש"ת. א.ל. שטיינמן

ד"ש להרב הגאון ר' יצחק דוד שליט"א

חידושי תורה מרבנו שליט"א בספרי הגרמ"ש

בגמ' ב"מ כד, ב ויניח וייתי ישראל ויהיב בי סימנא ושקיל. לפי הנראה מהראשונים ר"ל בזה, דתק"ח דברוב עכו"ם יניח הוא משום שיתברר הבעלים ע"י סימנים ולא דבעין סימנים מדינא, ואמר בני הגאון ר דוד יצחק שליט"א בשם רבו הגרא"ל שטיינמאן שליט"א [נדפס בקובץ הבאר חלק י"ד עמ' 39] להוכיח מגמ' זו דלא כתי' הידוע לקושית הפנ"י בכתובות י"ב דלמה צריך לאהדורי אבידה בסימנים תועיל ברי דהא ליכא מוחזק. ומתריצים דאף שמהל' דיני ממונות הדין כן מ"מ מהל' השבת אבידה בעין עד דרוש אחיך אותו אם אינו רמאי וזה ע"י סימנים כדאי' לקמן כז, ב.

והרי הכא אינו חייב להכריז וליכא מצות השבת אבידה כמוש"כ בחי' הר"ן ומ"מ בעין סימנים דוקא. ויותר מזה איתא בפסיקתא שחייב הכרזה ילפי' מעד דרוש אחיך אותו, והכא אינו חייב להכריז וליכא משום עד דרוש. ולפי האמור, לא תיקנו כאן שיניח אלא משום חזרת האבידה לבעלים ע"י סימנים, אבל ע"י טב"ע בלי הכרזה לא תחזור לבעלים ולא תיקנו. (שערי שמועות ב"מ כד, ב עמ' ע"ר וע"ש עוד מש"כ)

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

נתניה רמת אפרים 052-7664668 ביהכנ"ס מנין אברכים רח' גבע 25 054-8452828 (ויס) ישיבת עטרת מתתיהו 054-8479928 (סעידוב) יצום ישיבת נר זרח עפולה גבעת המורה פתח תקוה גני הדר בבתי הכנסת: אוהל אברהם מקוה בעש"ט מרכז העיר אבי עזרי ישיבת לומז'ה כפר אברהם כולל אוהל רחל 050-4187771 קריית אתא ישיבת מאקאווא 052-7626243 קריית גת בבתי הכנסת: ביהמ"ד קרעטשניף קהילת בני תורה קריית מלאכי בכולל שעל יד הישיבה קריית שמונה 052-7136824 ראשון לציון שדה חמד ישיבת עטרת שלמה רחובות 050-4101805 ישיבת מאור התלמוד כולל בר שאול לב לאחים רכסים גבעה א' 052-7606491 ישיבת כפר חסידים 053-3136168 גבעה ב' כולל נר ישראל בית יצחק 052-7183722 בביהכנ"ס שבת אחים גבעה ג' 052-7171992 (פרקש) בנה ביתך בביהכנ"ס היכל משה חל אביב מלון דבורה שפירא מכולת רח' ר' ישראל סלנט תל ציון 052-7626880 (משפ') יהושע) תפרח 08-9924520 ישיבת תפרח-תושיה ניתן להשיג בבתי החולים: • בלינסון-שניידר • מעייני הישועה • תל השומר	סורוצקין בבתי הכנסת: אהבת תורה באר שמואל היכל שמואל סנהדריה ביהכנ"ס פאג"י עזרת תורה בית הכנסת בית ישראל קטמון ישיבת יד אהרון קריית יובל 052-7639488 רובע היהודי ישיבת אש התורה רוממה בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) בבתי הכנסת: משכן שרגא שערי תבונה רמות ג' בבתי הכנסת: חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) מרום הרים רמות פולין ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת שלמה ביהכנ"ס המרכזי שערי חסד 054-8498969 (קירט) כרמיאל ישיבת רנה של תורה מודיעין עילית בכוללים: עטרת שלמה, ישכר באוהליך, הר"ן כתר תורה הרב אברמוב פוניבד' בית אבא מגדל עוז חפציבה ישיבת כנסת יצחק בביהכנ"ס המרכזי נאות הפסגה בביהכנ"ס המרכזי קריית ספר בית הכנסת קהילת משך 053-3127555 בביהכנ"ס קהילת קצוה"ח ברכפלד ישיבת מיר בביהכנ"ס קהילת ר' עקיבא בבתי הכנסת אוהל תורה חניכי הישיבות רשב"י גרינ פארק ביהכנ"ס בני הישיבות גבעה הדרומית בית תפילה מצפה רמון אצל ידידינו ר' איבגני בוגוסלבסקי הי"ו נצרת עילית הר יונה בביהכנ"ס המרכזי חיבת 054-8454356 (טרבלסי) ישיבת שר שכי	בביהכנ"ס מקלט רח' פרל פינת מנדלה הדר ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) בביהכנ"ס צא"י טבעון בביהכנ"ס קדושי השואה כולל איילת השחר חבריה קריית שמואל ביהכנ"ס שמחת אריה של סטון 02-5335545 (כל בו אלן) יסודות ביהכנ"ס המרכזי ירוחם ביהכנ"ס המרכזי 052-7627788 (מיכאל) ירושלים בית וגן 02-6449498 (שעיו) הפיסגה 46 בבתי הכנסת: אמשינוב מנין אברכים בית ישראל ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) בר אילן/נוה צבי 054-8474651 אולה 053-3172626 (אלה) חנות גל פז (מלכי ישראל) גבעת זאב חנות גיט שאבעס (העופר 2) גבעת שאול בבתי הכנסת: יחי ראובן ברכת יוסף (רח' אלקבץ 50) אוהל יונתן בכולל ישכר באוהליך גוש 80 ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גילה ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 הר נוף בבתי הכנסת: אמרי שפר קהילת בני תורה כנסת 054-8429113 (גרס) מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) מטרסדורף ישיבת בית שמואל בביהכנ"ס היכל שמואל מרכז העיר כולל עטרת שלמה (רח' דוד ילין) נוה יעקב 052-7677676 (לוי) בבתי הכנסת: חניכי הישיבות מרכז תורה ותפילה	בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא בית הכנסת הגדול דברי שיר היכל צבי רח' סירקין הליגמן הליכות חיים המרכזי - רמת אלחנן חניכי הישיבות רח' רמב"ם יד אהרון לדרמן משכונת יעקב נאות יוסף שבת אחים שיח תפילה רח' קה"י שם אבותי תפארת נחמן בכוללים: בית הלל ברסלב חזון איש ישכר באוהליך רח' סורוצקין נחלת משה עטרת שלמה (צעירים) פוניבד' (אוהל קדושים) רשב"י אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה אהבת אהרון בית מדרש עליון גאון יעקב משך חכמה סלבודקא פונוביז' קהילות יעקב קריית מלך קרלין שערי תורה תפארת ציון מרכז חנות גל פז-ר"ע 88 חנות שאבעס חזו"א 49 פרדס כץ 052-7168580 (אבוחצירא 30) במקוה בבתי הכנסת: מנין אברכים (אבוחצירא 9) קריית הרצוג בביהכנ"ס זיו יהודה שכון ה' ביהכנ"ס המרכזי נח ים 052-7119064 כולל בית יעקב כולל היכל התורה בביהכנ"ס היכל הקודש הרצליה שכונת נווה עמל בבית הכנסת חפץ חיים רח' כצנלסון זכרון יעקב בבתי הכנסת: חזון איש מסילת ישראל חולון כולל בית דוד 052-7691549 חיפה נוה שאנן 054-8454992 (גינזיער) ישיבת נחלת הלויים	אופקים 052-7635246 (סמיד) בבתי הכנסת: קיווית שיווית נחלת שמשון אצל הבחור חיים טיטלבוים אלעד אצל הנציגים בישיבות: בני ראובן כנסת יחזקאל תורה בתפארתה תורת חסד בבתי הכנסת: דרך החיים מאור שרגא אחיעזר דגל התורה אשדוד רובע ג' - קריית חרדים 054-8454846 (וינגרטון) רובע ז' 052-7668323 (מונק) רובע ט' 077-7656779 (בלומנטל) אשקלון 050-4181543 (לוי) באר שבע 052-7628911 (היקלי) בית שמש קריה 02-9910398 (פינקלשטיין) בביהכנ"ס שערי תורה ישיבת אור לישירים רמה ג' ביהכנ"ס אהבת תורה 02-9920797 יפה נוף 054-8488951 (וקסלר) רמה א' בבתי הכנסת: כולל עטרת שלמה ביהכנ"ס לב אליהו ביתר גבעה A בביהכנ"ס אשכנז זכור לאברהם ישיבת הר"ן קרלין גבעה B בבתי הכנסת: בני הישיבות דרכי תורה מנין אברכים בית דגן אצל ידידינו ר' יוסף מוצרי ה"ו בית חלקיה 050-4156578 (מן) ישיבת שערי שמועות בני ברק שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטוף) בבתי הכנסת: אוהל לאה (רח' פרדו) אוהל משה ורחל-רח' פרל אוהל תמר אשכנז רח' יעל בית אהרון רח' רדק
---	--	---	--	--

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

